

ВАЛЕНТИН БЕРДТ

мил
дрко
та
груг
циркуль
інші

шкільний
роман

ІЛЮСТРАЦІЇ ІВЕТИ КЛЮЧКОВСЬКОЇ

Видавництво Старого Лева

УДК 821.161.2.-93
ББК 84 (4УКР)
Б 48

Літературно-художнє видання

Валентин Бердт
Мій друг Юрко Циркуль
Для середнього шкільного віку

Ілюстрації *Івети Ключковської*
Літературний редактор *Анатолій Івченко*
Технічний редактор *Роман Коник*

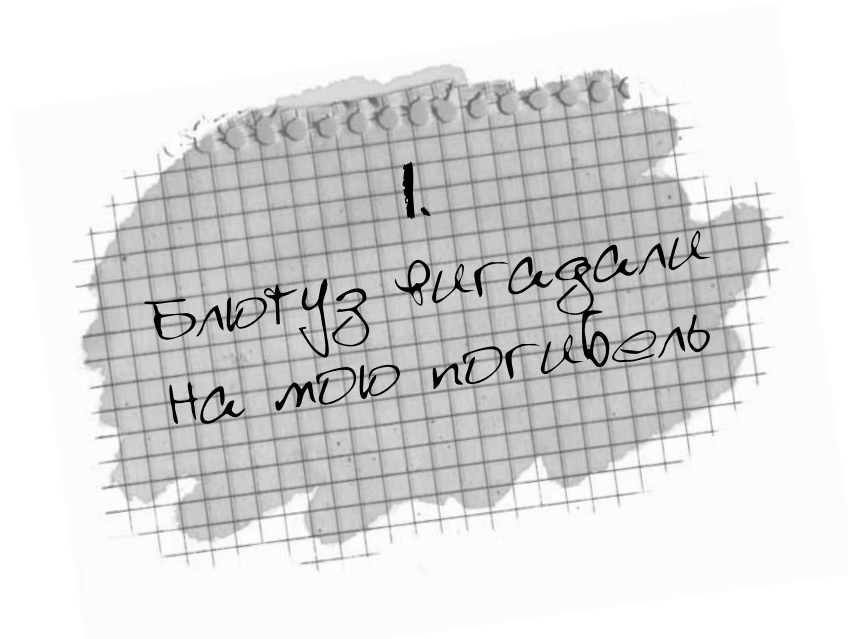
Підписано до друку 30.03.2010. Формат 84x108/32
Гарнітура шкільна. Умовн. друк. арк. 10,23
Наклад 2000 прим.

Видавець – ФОП Чопик Ю.Б.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
ДК № 718 від 13.12.2001 р.

а/с 8839, м. Львів, 79044
тел. (067) 502-75-12
e-mail: lev@starlev.com.ua

Надруковано з готових діапозитивів
ВАТ “Харківська книжкова фабрика “Глобус”
вул. Енгельса, 11, м. Харків, 61012
Зам. №

© Видавництво Старого Лева, 2010
Текст © Валентин Бердт, 2010
Ілюстрації © Івета Ключковська, 2010
Всі права застережено
ISBN 978-966-8476-14-3

Нещастя підкралось до нас із Юрком останнього серпневого дня. Ми сиділи на лавочці біля мого будинку й сумували, що так швидко й непомітно сплигло літо.

– Учора батько подарував до першого вересня, – до нас підійшов Андрій Куц і дістав з кишені новеньку модель “Нокії” з таким виразом обличчя, немов завинив у чомусь. – Нічого особливого, але, прикиньте, із блютузом.

І хвацько продемонстрував особливості новинки. Ми тільки роти пороззявляли.

– Цікаво, чи ще хтось із нашого класу прийде на перший дзвоник із блютузом? – наче сам до себе промовив Циркуль.

– Ну, може, з “А” класу хтось і припреться, – припустив я.

– Та й не один. Ось побачите, – сердито буркнув Циркуль.

Мабуть, так воно й буде. У нашій школі три сьомих класи. Циркуль якось звернув увагу, що всіх нас, ще з першого, завбачливо посортували. Як це вчителям удалося – таємниця, але в 7-А й відмінників більше, і клас щоліта ремонтують краще за наш, і до школи багатьох батьки підвозять на авто. У 7-Б такі собі середнячки, ну а в нашому 7-В – справжній набрид.

– Ага, може, там хтось і буде, однак у нашому класі ти, Андрію, уже перший! Слово даю, – заспокоюю я приятеля, а в самого чомусь починає псуватися настрій, наче темна хмара насувається.

– Та мені байдуже. Кого зараз цим здивуєш? От якби раніше, хоч півроку тому. Ото б дива були, – пробурмотів Андрій і примостився на лавці. – Ходімо краще покуримо. Я в батька поцупив, – показав три ментолові “Marlboro”.

Не знаю, як Циркуль, а я смоктав сигарету неохоче: дим був їдким, так і дер у горлі. З думки не йшов блютуз: заздрю я Куцові, чи що?! Мабуть таки заздрю, бо про такі подарунки нам із Циркулем не варто навіть мріяти. Узагалі, я давно вже не мрію. Може, дорослішаю?

Усе літо ми із Циркулем працювали пакувальниками якихось залізак на одній фірмі: з восьмої ранку до вісімнадцятої вечора з перервою на сорок п'ять хвилин. Заробіток залежав від того, скільки запчастин запакуєш. У дорослих це виходило майстерно, вони наче грались, а ми аж крєктали. Децто заробили та батьки обіцяли підкинути якусь копійку – на комп вистачить. Бідолашний Циркуль усе переживав, що вдома замість комп'ютера примусять купити шкільну форму. У нього тато має твердий характер. Циркуль

його називає – Залізний Фелікс. Чому Фелікс? Усе ніколи запитати.

Проте, мої купили б усе, чого я забажав, аби тільки були гроші. Але їх мало, ми ніколи не вилазимо з боргів, і ледь зводимо кінці з кінцями.

У Андрієвого батька в центрі міста маленький секонд-хенд. Отож хлопець завжди охайно вбраний. Хоч одяг на ньому й не новий, але стильний. Він подобається майже усім дівчатам нашого класу. Куци не дуже заможні: паркан похилився, оселя з пошарпаними стінами. Ми всі з Москалівки – занедбаного, напівпорожнього району Харкова, де люди мешкають переважно в старих, точнісінько як у селі, хатинах: збудованих ще за царя Панька. А заможніші вимуроують справжні палаци, що ледь хмари не підпирають.

Ні за сигаретою, ні після, балачка в нас не клеїлась. Вечоріло. Ми ще трохи потинялися порожньою вулицею, подражнили собак, зазирали до зали гральних автоматів – от і всі наші розваги. Вирішили розходитись, бо ще й рюкзаки до школи не поскладали.

Нам із Циркулем трішки по дорозі. На розі вулиці, де ми мали попрощатися, він задрав голову догори й завмер. Я теж звів свій погляд, але нічого, окрім старої високої групи не побачив.

Йй, як кажуть діди з нашої вулиці, дець за сто років. Ласувати її плодами приходили з усіх поближких вулиць, доки не пообламували нижні гілки, а як не могли дістати, то задовольнялися тим, що впаде додолу. Стоїть вона біля вузької смужки тротуару, якраз на межі двох дворів, у одному з яких однаково люті пес і дід Дмитро, а в іншому – Артур Августович, колишній директор школи. У серпні, коли досягають

груші, тут постійно товчуться діти, а буває, й дорослі. Іноді зчиняють такий галас та лемент, що в діда Дмитра уривається терпець і, схопивши ціпок, наче шаблю, він вихором вилітає на вулицю. Спочатку його боялись, а потім звикли. Тоді старий завів собаку: справжній вовкодав! Артур Августович соромив діда, мовляв, це не педагогічно, й ставав на захист дітлахів. Одного разу вони так зчепились, ледь не побились. І тоді розлючений дід Дмитро пообіцяв якось уночі (щоб ніхто не чув і не бачив) спилати грушу. Відтоді вона опинилась під пильним цілодобовим наглядом обох дворів: старий ганяв галасливі компанії, що намагалися збити камінням чи порожньою пляшкою груші, а колишній директор пильнував кожний крок діда Дмитра, щоб той часом не вкоротив їй віку. Ось така в нас груша!

– Ти чого? – штовхнув я Циркуля під бік.

– Груші бачиш?

– Ну то й що? А ти наче вперше їх уздрів?!

– Знаєш, які вони кльові? – по-змовницькому зиркнув Юрко.

– У мене на них оскома, а раніше було за вуха не відтягнеш. Один лише мінус мають: коли падають, то піском набиваються.

– Наше з тобою щастя, Вадько, що вони високо, а були б низько, то вже б самісінькі листочки шелестіли, – підморгнув Циркуль.

– Чи ти зголоднів? Як на мене, то хоч би її й спилляли – байдуже.

Нарешті Юрко відірвав свій погляд від неба й по тому, як у нього в очах застрибали бісики, я здогадався: він уже щось надумав.

– Б'ємось об заклад! За тиждень у нас будуть точнісінько такі телефони, як в Андрія! – вигукнув Юрко.

– Якщо будуть, то чого ж закладатися? – не второпав я.

– Ми, Вадиме, на цих грушах озолотимось. Знаєш, скільки за такі дають на базарі? – Циркуль аж пританцьовував.

– Гривень зо дві, – оцінив я, примруживши око.

– Сам ти дві гривні! А п'ять за кіло, не хочеш? Вони он які здорові, як два чоловічі кулаки, а в середині – самий цукор. І за це дві гривні?! – Юрко розчарувався в моїх комерційних здібностях.

– Та хто ж тобі дасть за понівечені, з піском та брудом? – я аж пирхнув.

– Дадуть. У пику, якщо будеш за такі гниляки стільки грошей правити. А щоб дістати стільки, скільки ми хочемо, їх треба зірвати на самому вершечку й обережно донести до базару.

– Колись я бачив, як дід Дмитро зривав груші спеціальним пристроєм на довгій жердині.

Якщо ти досі не втямив, що я задумав, то слухай, – Циркуль перейшов на шепіт, наче нас міг хтось почути. – Вбираємо старі джинси, футболки, які не шкода, бо може десь зачепишся, розірвеш, на ноги – кеди, на плечі – рюкзаки й усі груші наші. Поліземо, як засутеніє, бо завидна люди не дадуть. Той же Артур Августович перелякається на смерть, щоб часом ми не впали з такої височини.

– Слухай, а це ідея! Молодець, Циркуле. Але чи видряпаємось ми на неї, – засумнівався я. – Тільки поглянь, який стовбур! Удвох не обіймеш.

– То тільки знизу, – заспокоїв Юрко. Ти що, із

грушею обійматися будеш? Я по голій стіні до неба видряпаюсь. І ти не прибідняйся. Чого злякався?

– Так, між іншим. Злазити з повним рюкзаком буде важкувато.

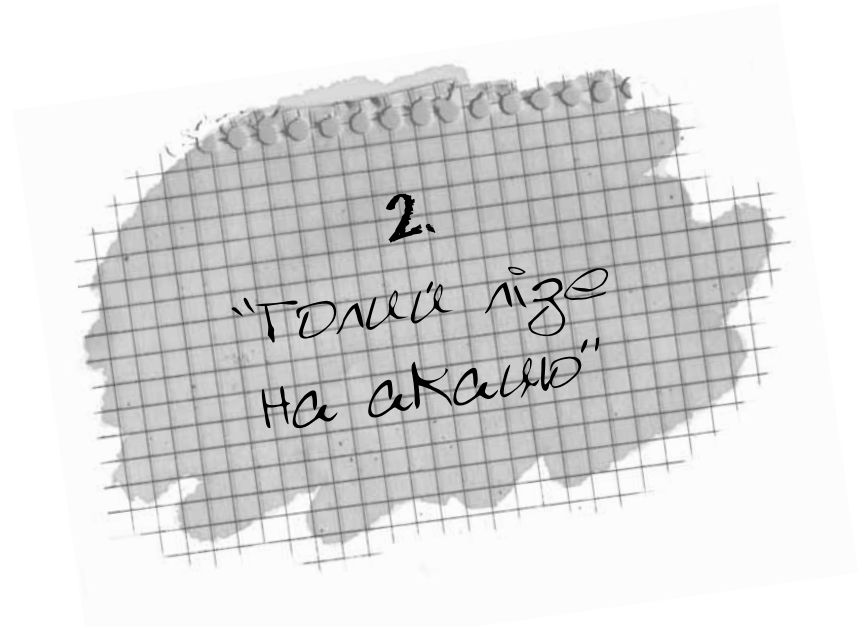
– Знаєш, Вадику, давай спочатку спробуємо, бо твої сумніви будь-яке гарне діло занапастять.

– Операцію розпочинаємо сьогодні? – на знак згоди запитав Циркуль.

– Для нас кожен день – це мінімум п'ятдесят гривень.

– Чекай, а коли ми їх продаватимемо, якщо зранку до школи?

– Хто рано встає, тому й Бог дає. Вмить оптом спродамо на базарі. П'ять хвилин – і гроші в кишені. А як ти думав? Бізнес є бізнес.

Я поспіхом позапихав усе необхідне до рюкзака й збрехав батькам, що треба збігати до Юрка, мовляв, він прохав допомогти розібратись із комп'ютером. Циркуль нетерпляче походжав попід грушею й час від часу зиркав на її вершечок. Примірявся. Сутеніло. На вулиці – ані душі.

– Давай, – скомандував Юрко. – А то зараз принесе когось лиха година.

– Вадько, лізть ти перший, а я слідком, – нетерпеливився Циркуль.

– А чого я?

– Бо досвід у тебе менший. Раптом рука чи нога сприсне – я знизу підтримаю.

Як та жаба, я розчепірювався на стовбурі й почав дригати ногами й ляпати по ньому долонями так, що загавкав собака у дворі діда Дмитра.

– Чого ти вистрибуєш, наче хто шилом у задницю ширяє! – засичав Циркуль. – Спокійно, не сіпайся, як

паралітик. Спочатку притисни ноги, потім чіпляйся пальцями там, де більші виступи кори, підтягнись, відштовхнись й уперед. Давай підсоблю.

Юрко підсадив мене, і я поповз, місцями пробуксовуючи й засипаючи йому очі пилюкою та обідраною корою. Декілька разів ледь не заgrimів додолу. Циркуль був правий, пустивши мене наперед, бо верхолаз із мене справді виявився кепський. І коли ми дісталися зацілілих розлогих гілок, від перенапруження мої руки й ноги так тремтіли, що я не міг зрвати грушу під самим носом. Вирішив відсапатись. А Циркуль одразу ж заходився хазяїнувати так, наче він це робив тричі на день.

Як постріл, тріснула суха гілка. То Юрко навмисне вирішив її зламати. Задзвяулив пес: спочатку неохоче, ліниво, а потім так розійшовся, що аж захлинався бідолашний! На подвір'ї діда Дмитра засвітилося.

– Кого тут мордує?! Черви б вас поїли разом із грушами! – ще з веранди почувлась його лайка.

– Тихо. Не ворухись, – прошепотів Юрко.

Сусіда вийшов на подвір'я, а пес просто скаженів, хоча старий на нього й гримав. Почовгав на вулицю, постояв біля груші й пошкандибав до хати.

Не встиг перевести дух, як трапилось ще одне нещастя. Спочатку я не зрозумів, що відбувається. Циркуль без штанів стояв на гілках, що рогаткою розходились від стовбура, притулився спиною до дерева й повільно сідав навпочіпки.

– Нічого собі! Де твої штани? – я мало не занімів з подиву.

– Сповзли, бо гумка тріснула. Зараза така, – Юрко був не в собі.

– Як ти тепер?

– Щось придумую, а ні – то взагалі скину к бісу. Ще легше буде.

– Може, зліземо? Грець із ними, цими групами, – мені стало страшно, бо він міг не втриматись і гепнутись додолу та ще й без штанів.

– Сиди вже мовчки, – невдоволено буркнув Циркуль, вовтузячись далі.

Я відвернувся й почав зривати груші. Мене вже не так тіпало, як ще хвилину тому. Та одна таки вислизнула з моїх пальців і гупнула просто на собаку халабуду. Знову зчинився гавкіт і все повторилось: тільки на цей раз дід Дмитро відв'язав собаку й повів його за двір. А той дурний радий старатися – давай гавкати, аж хрипить, бідний, та стрибає на стовбур груші.

– От звірина дурна, наче блекоти об'їлася, – нам нагорі було чути як дід балакав з перехожими. – Ану замовкни, цербере придуркуватий!

Та пес не хотів чути ні погроз, ні умовлянь, а тільки ще лютіше дряпав пазурами стовбур. І вже через кілька хвилин на вулиці стояв такий гвалт, немов на когось справді напали собаки. На подвір'ї Артура Августовича теж увімкнули світло. У смугастій піжамі він підтюпцем поспішав до хвіртки, мабуть, так йому не терпілось полаятися із сусідом. Дід Дмитро, якому вже набридло заспокоювати собацюру, підійшов ближче до груші й задер голову.

– Та що ж це таке?! Чи ви не людина, га? – вигукував Артур Августович, прямуючи назустріч розлюченому псові.

– А вам, як моєму собаці, аби валувати. Сам не знаю, чого він, але ж тягне саме сюди й дереться, як

несамовитий, на грушу. Коли такі грамотні, то порадьте, що мені робити.

– Може, на дерево кіт заліз?

– Та кат його знає! Нічого ж не видно.

– Авжеж. Ось я зараз піду та візьму ліхтарик, – Артур Августович попрямував назад до хати.

І треба ж було саме цієї миті нога Юрка ковзнула з гілки, втративши рівновагу, за нею – друга. Як він вчасно встиг схопитись за стовбур?! Так і повис, а штани полетіли вниз. І треба ж, ніде не зачепилися й приземлилися за кілька кроків від собаки.

– О! Зараза! – вигукнув Артур Августович, помітивши одяг, що впав згори, й підійшов ближче. – Той кіт не звичайний.

– Де? – аж ожив дід Дмитро.

Я зрозумів, що нам гаплик. Та ніяк не міг втямити, чому Циркуль, як скам'янілий, сидить, розчепирившись, на двох гілках? І козі зрозуміло, що ми спалилися.

Як той німий, я намагався пояснити йому на пальцях однієї руки (другою тримався за гілку), що час готуватися до капітуляції. У відповідь він теж щось намагався пояснити на мигах, потім роздратовано просичав: “Мені зсудомило ногу!”

Мамо рідна, саме цього й бракувало! Я завмер у відчаї й став чекати, що буде далі.

Артур Августович довго не йшов з ліхтариком, а до діда Дмитра вийшла його стара й закомандувала просто з порога, щоб сусіда викликав міліцію.

– А собаку я прив'язав до стовбура. Не злізуть гади, бо він у мене такий, що ік бісу перекусить навпіл...

...Знімав нас із груші увесь наш провулок на чолі з дільничним міліціонером, який так і вкляк, коли потужний промінь ліхтаря вихопив з темряви поміж гілля спочатку голі Юркові сідниці, а потім решту, бо доводилось йому бачити всіякого за часів служби, але щоб таке на дереві!!!

Звичайно, на землі нас чекав страшний суд, але не настільки, як ми сподівались. Виявляється, на гвалт прибігла й наша класна керівничка, що мешкає за кілька будинків від Артура Августовича. І як ми її не благали, наступного дня вона не тільки розмалювала подію всьому класу, а ще й відвела нас до директора.

Бачили б ви це! Озброєні енкаведисти не конвоювали з такою погордою та бридливістю полонених німців вулицями визволеного Харкова. Не знаю, чомусь саме тієї ганебної миті в моїй пам'яті спливли кадри документальної кінострічки, що нам показували на уроці історії?

І доки ми, похнюпивши голови, пленталися до кабінету директора, завдяки окремим особам з нашого класу усі довідалися про вчорашню пригоду.

– Ліліє Борисівно, ви єдина з усього вчительського колективу, хто не рахується із власним часом і постійно цікавиться чим живуть діти поза уроками, – вдячно блимнув з-під брів директор. Вони в нього густі й настобурчені, як у приبلудного Бровка. Саме так його й прозвали. – А із цими розбишаками я розмовлятиму завтра в присутності їхніх батьків. Сам Бог бачить, – почав він закликати у свідки Всевишнього, неначе від цього справді щось має змінитись, – ці бовдури прагнуть навчатися в іншому місці. – Немов багнети, він наставив на нас свої брови. Нехай думає, що нам страшно.

– Ви тільки уявіть, – розпалювалася, як хмиз від вітру, Лілія Борисівна, – ще рік не почався, а вони...

– Заборонити їм відвідувати безкоштовний гурток комп'ютерної графіки, виключити зі списку екскурсій вихідного дня й посадити за першу парту! До дошки викликати щодня й на кожному уроці.

Класна ще щось говорила, звітувала, хто з батьків навідріз відмовився здавати гроші на ремонт школи – все це я чув наче крізь сон. Образа, злість, відчай наповнювали моє ество. З усієї сили я стискував кулаки, і не позрізувані нігті до крові впивалися в долоні.

Та не встигли ми й три кроки відійти від директорського кабінету, як хтось услід загорлав:

– О, поглянь, а Циркуль сьогодні в штанях!

– Та то ж не Циркуль, а Юрко Голозадий!

– По чому груші, діловари?

Ми навіть не озирнулись, бо десь позад нас ішла Лілія Борисівна, та, зрештою, й по голосу впізнали трьох “бекалів”. То хто з нас голозадий, вони ще матимуть змогу переконатись.

Біля вчительської нашого конвоїра перехопив гурт колег, а ми почвалали далі. Велика перерва ще не скінчилась, але в їдальню ми не встигнемо. Жерти хочеться, аж у животі ріже. Швендяємо мовчки. Це Циркуль завів таке правило: у стінах школи розмовляти тільки про уроки й нічого особистого. А вибалакатись хочеться більше, ніж їсти. Зиркнув на Юрка – він іде, наче нічого й не було: обличчя безтурботне, спокійне, як завжди гордо задрана голова, плечі розправлені... Не те, що я. Йому легше тримати марку, бо він високий і худорлявий, ну справжній Циркуль. Я теж намагаюсь робити вигляд незламного Прометея, хоча насправді грецькому титанові було легше, бо йому сердешному лише один орел клював печінку, а мені – ціла зграя.

Тільки-но ми переступили поріг нашого класу, гамір ущух, наче хто натиснув спеціального вимикача.

– Хлопці, а ви знаєте, який сьогодні фільм у шкільному кінозалі? – запитав у нас, озираючись на пришиклый клас, Роман Негода, кремезний тупуватий хлопець. Його минулого року репетитори за вуха ледь витягнули із двічників.

– Не знаєте? – перепитав він, бо ми із Циркулем мовчки глипали на нього, підозрюючи щось каверзне. І, не чекаючи на відповідь, оголосив:

– Комедія “Толий лізе на акацію”!!!

Клас вибухнув реготом, аж вуха позакладало.

– Повартуй на дверях, – тихенько, щоб ніхто не почув, прошепотів Юрко. Та хоч би він і сказав це голосно, то в такому реготі ніхто б нічого не розчув.

– А як не роздягаючись на стіни лізуть, тобі не доводилось бачити? – спокійнісінько так поцікавився Юрко в Негоди. Почекав, коли вщухне регіт і рушив назустріч.

– Ти на що натякаєш? – посмирнішав Негода. – Ти ж знаєш, я третій рік боксом займаюсь, раджу не ризикувати.

– Я тобі зараз по-простому, що й бокс не допоможе, – Циркуль рвучко схопив його за чуприну, підтягнув до себе (хтось у класі зойкнув, напевне, подумали, що він його пикою лусне об коліно) й щосили відштовхнув від себе.

Негода відкотився клубком, гупнувся об стіну, аж квакнув, і сповз на підлогу.

Юрко повільно, з байдужим обличчям підійшов до нього, почекав доки Роман підведеться, а тоді рвучко схопив його за комірць, заламав обидві руки й тихенько скомандував:

– Ну, а тепер вперед – на стінку. Заодно й ми побачимо, як це робиться, а після уроків раджу пошукати акацію. Буде дубль.

– Відчепись, придурок. І пожартувати не можна? – із червоним, хоч прикурюй, обличчям заскімлив Роман.

– У тебе зі слухом усе гаразд? – запитав Юрко й сильніше загнув йому руки.

– Зламаєш!!! – заверещав Негода. І копнув Юрка ногою в коліно.

Циркуль похитнувся й випустив одну руку Романа. А той, не гаючи й секунди, одразу ж з усього розмаху зацідив йому в обличчя, поціливши просто в носа. Циркуль на мить, похитнувся, втратив рівновагу й ледь нахилився. Не встиг Юрко оговтатись, як Негода завдав два удари в живіт. Циркуль, скарлючившись, випустив і другу його руку. Роман зчепив руки й високо здійняв їх над собою, щоб ударити Юрка по тім'ячку та в цю мить Циркуль різко, мов пружина, розігнувся й з усієї сили буцнув головою Негоду прямо в підборіддя. Ото удар! Я аж від дверей почув, як той клацнув зубами й упав навznak на першу парту. На цей раз Юрко вже не підводив його, а декілька разів улупив добряче в живіт.

– Чого ви очі повитріщали? Хлопці, чого ви стоїте? Розтягніть їх, бо вони повбивають одне одного! – зойкнув хтось.

Однак ніхто й не ворухнувся.

Роман, стогнучи сповз із парту. Юрко сіпнувся до нього, але дівчата заступили побитого.

Задзеленчав дзвоник. Я помітив, що коридором разом з математичкою йшла наша класна. Відступати було нікуди. Хотів було дати знак Юркові, але побачив його заюшене обличчя, закривавлений піджак, і зрозумів, що ми влипли вдруге.

“Риба клюнула дуплетом”, – пригадався улюблений вислів діда Трубача, нашого сусіда, запеклого рибалки. Так він коротко сповіщав про кепські справи.

Не кращий вигляд мав і Негода: розквашені губи, весь у крейді.

– Нехай тільки хто спробує розповісти все як було, по стелі пішки піде! – гукнув на весь клас Циркуль і спробував вислизнути в коридор.

Та не судилося: саме на дверях лоб у лоб він зіткнувся з математичкою та класною. Якби Лілія Борисівна помітила лише побитого Негоду, а той на її допитування сказав, що, мовляв, спіткнувся, упав необачно, то навряд чи вона дізналась усю правду. Звичайно, за умови, що ніхто б не заклав.

– А це що таке?! – класна шарпнула Юрка за плече. Він спробував вирватись, прикриваючи долонями заюшене обличчя та вчителька схопила його за руки, і Циркуль постав у всій красі.

– Юрасику! – сполохано зойкнула Антоніна Павлівна. Він хоч і мав репутацію бешкетника, але на подив усім математичні предмети давались йому напрочуд легко: найскладніші завдання він розв'язував завиграшки.

– Та це не Юрасик, а суцільне лихо, – класна озирнулася, аби переконатись, що більше ніхто їх не бачив, і скомандувала Циркуль повернутись до класу, мовляв, зараз розберемось.

Коли Юрко увійшов, ми всі вклякли. Добре, що Негода сидів у найдальшому від дверей ряду, тобто поза зоною підвищеної вчительської уваги. До того ж, дівчата встигли його трішки причепурити. Кров з розбитих, ледь припухлих губ, уже не текла, і він раз у раз прикладав до них носовичка.

– Сідайте. А ти стій тут, – розпорядилась Лілія Борисівна. – Він, – показала рукою на Юрка, – щойно

виходив із класу, а значить, всі ви бачили й знаєте, що тут відбувалося. Отож не варто гаяти час. Прошу старосту розповісти, що ж тут сталося. Чи не забагато пригод для першого вересня? Так де староста?

– Демиденко із другого уроку забрали батьки, аби відвести до стоматолога – доповіла кругла відмінниця Карина Чубченко, яка завжди знала про всіх і все.

– То в нас є її заступник, – Лілія Борисівна пильно обвела поглядом учнів.

Повільно, немов загіпнотизована, підвелася заступник старости Таня Потаєнко, вічно перелякана, забобонна та поміркована дівчинка, слухняна донечка батьків, які викладають у музичній школі. Вона кинула на мене й Юрка благальний погляд, мовляв, що я вдюю. І тут сталося неймовірне: замість мляво-сонного голосу Тані в мертвій тиші залунало дзвінке, трішки схвильоване щебетання Іри Приходько:

– Це я в усьому винна, Ліліє Борисівно! – вона винувато посміхнулась до класної і на одному подиху заторохтіла.

– На третьому уроці в цьому кабінеті таке сонце! Мало того, що я не добачаю, так воно ще й засліплює. Та й лікарі мені радять не читати при яскравому сонці. Я спробувала засмикнути штору, а там оті коліщатка, які вгорі тримають її, чи зламались, чи зачепились за щось. Розумієте, я сама не змогла цього зробити. А Юрко найвищий у класі, тому й попросила його допомогти. І в нього теж не вийшло, тоді він вирішив поставити на парту стілець і налаштувати штору, а Негоду попрохав потримати стілець за ніжки. Не знаю, як воно сталось? Юрко так заповзято вовтузився, захопився, мабуть, і забув, що на стільці

стоїть, не втримався, похитнувся і впав, заваливши додолу Романа. А зверху їх обох накрило партою. І стілець ще зверху...

“Це я винна, Ліліє Борисівно...”, – котилося луною в моїй голові, а очі наче туманом заслало...

– Це справді так було? – голос Лілії Борисівни різко, як пилюрамою, розрізав навіпіл тишу в класі. Усі стояли мовчки, потупивши очі.

– Я звертаюсь до всіх: те, що розповіла Приходько, правда? Чи мені взяти журнал і звернутись до кожного особисто?

– Правда, – прохрипів я, бо в горлі пересохло і язик наче задерев'янів.

– Так, правда, – несміливо підхопив ще один голос на протилежному боці класу, а потім ще один і ще, й за мить звідусіль лунало: “правда... правда... правда... правда”.

– Ото ще мені джентльмени, – співчутливо поглянула математичка.

– Нещастя за нещастям, а нумо покажися, Негодо, де ти там? – пом'якшала Лілія Борисівна. – Хутчіш збирайтеся, поведи вас до медсестри.

– Я їх сама доправлю, а ви зателефонуйте Романовим та Юрковим батькам, нехай швидше йдуть та забирають їх додому, – вирішила допомогти Антоніна Павлівна.

– А клас? – глипнула на неї з-під окулярів Лілія Борисівна.

– Клас почекає, до того ж, вони в мене досить таки самостійні й на першому уроці ознайомляться з підручником, – математичка, взяла за руки обох забіяк і повела геть.

– Робіть, що вам наказали, і сидіть тут тихо, як миші, – розгублено мовила Лілія Борисівна й вийшла.

Кілька хвилин панувала тиша.

Мені здається, що всі боялись зустрітись поглядами.

– Оце так утнула наша Приходько! – озвався першим Грицько Чорнобай. – Друзі, та серед нас такий талант, а ми й не знали!

– А чого це ти, Іро, захищаєш Циркуля? – із кривою усмішкою запитала Марійка Козачок. – Думаєш я не бачила, як ледь не щодня підсовуєш йому домашнє завдання списувати.

– Та що ж тут незрозуміло? Подобається їй Циркуль, – підвелася з-за парти, як на зборах, Анжеліка Діанова: модниця №1 не тільки нашого класу, а й решти паралельних.

Усі в класі знали, що вона ще з першого класу небайдужа до Циркуля. Дівчина цього й не приховувала: на День захисника Вітчизни дарувала хоч і дріб'язок, але вишуканий, навмисне чекала після уроків, щоб разом іти додому, сідала до нього за парту, коли я з якихось причин пропускав заняття. Юрко тим не дуже переймався, але й не нехтував увагою з її боку. “Що ж мені на неї нагримати, ногами загупотіти? Вона ж не кошеня. З дівчатами, Вадиме, треба обережно. Із хлопцями простіше: ти йому дав у пику, чи він тобі, на другий день, дивись, уже й помирились, а тут раз оступився – пиши пропало”, – пояснив якось Циркуль, коли після уроків до нас причепилась Анжеліка, не даючи обговорити наші таємні плани.

– Ну так що, Ірко, скажеш? – узявся в боки Чорнобай. – Відмазала свого коханого?

– Якщо хочете, то відмазала я обох, – спалахнула рум'янцем Приходько.

– Ви подивіться на неї: Марфа-заступниця знайшлася, – вимушено, через силу засміялась Анжеліка, але в класі ніхто її не підтримав.

– Почекайте, – тепер уже я взяв слово. – Ви так говорите, ніби Циркуль поганий, а Негода – хороший. А Роман, між іншим, перший почав! Іра від обох відвела грозу. І не чіпляйтеся до неї. Подякували б, краще.

– О, ще один обізвався: два чоботи пара! Мовчав би, – пирхнула Анжеліка.

– Негода тільки слово сказав, а Циркуль одразу в бійку, – озвалася Марійка Козачок.

– Це чоловіча справа, не вам судити, – відрубав я.

– Справжні чоловіки, щоб ти знав, без штанів на групу не лізуть! – відрізала Марійка.

Клас засміявся. Хтось ще бовкнув:

– Коли б Негода захотів, то натовк би Циркулеві пику.

– Ага. А той зразу руки розпустив, давай ними махати.

– А Ірка брехати вміє, коли це її інтересів стосується.

– Брехала, як по-писаному.

– Гаразд! – сказала Приходько, коли всі затихли. – Я так розумію, що для більшості я брехуха й вчинила так, аби тільки відмазати Циркуля...

– Якщо в класі є Циркуль, то повинна бути й Лінійка! – перебила її Діанова й розреготалася.

– Ірка-лінійка, – підхопив хтось.

– А що? Прикольно! – зраділа Анжеліка.
– Не перебивайте! – Приходько намагалась говорити спокійно. – Ви так вважаєте? То сьогодні після уроків ніхто не розходиться. Я запрошу Лілію Борисівну й розповім правду.

– Та ми й без тебе їй усе розкажемо, – вигукнула Марійка. – Усі підтвердять? Підніміть руки, хто “за”?

– Це ще треба подумати, – озвався хтось із хлопців.

– Та що там думати! Цей Циркуль останнім часом багато собі дозволяє, – заперечив одразу Гриць Чорнобай. – Таких треба, доки не пізно, на місце ставити. А то вже й пожартувати не можна!

– Не тільки таких, як Циркуль. І брехунам слід рота заткнути раз і назавжди, бо незчуємося, як увесь клас оббреше, – підпряглася Анжеліка.

– А й справді, Іро, хто тебе просив брехати? – серйозно, як справжній суддя, запитав Чорнобай.

– Здається, ти вже забув, як “Моментом” приклеїв рюкзак Лесі Гуменюк до підлоги за те, що вона розповіла класній, хто в замок кабінету географії напхав сірників перед контрольною.

– Коротше! – стала на стілець Анжеліка й підняла руку. – І Негода і Циркуль – обоє рябоє. Зрештою нехай самі розбираються, не маленькі. Як сказав Вадим, це справа суто чоловіча. А от брехуху треба провчити, щоб не вигадувала байки й не була вискочкою. Хто тебе питав? Чого ти за весь клас розписалася? От нехай би Лілія Борисівна й запитувала кожного персонально. Ні, поспішила очі замилювати.

– Правильно!

– Провчити брехуху!

– Нехай тепер твори пише за весь клас!

– Виходить, таки я в усьому винна? – бліда, ледь стримуючи сльози, звернулася до класу Приходько. – Тоді перед усіма й зізнаюсь Лілії Борисівні.

– Ні, подружко, ти тепер не крути! – підхопилася Анжеліка.

– Годі вам, – утрутився я, – чого ви на дівчину напали?! Якщо вона помилилася, то нехай покається, вибачиться. І не обов'язково про це все говорити класній.

– А ти взагалі помовчи, бо ти зацікавлена стороною, – відрізав Чорнобай.

– Покарати брехуху! – вигукнула Діанова.

– Стривайте, до чого тут Приходько, адже спочатку розмова зайшла про Циркуля! – я не міг заспокоїтися.

– Сказали ж – ти зацікавлена сторона! Зрозумів? От і мовчи! – розпорядилася Анжеліка.

– Правильно! Більше не брехатиме.

– А чого вона за всіх відповідає?

– Хіба її хто просив брехати?

– Ірка-лінійка!

– Не просто Лінійка, а брехлива лінійка, – додала Анжеліка.

Приходько хотіла щось сказати, та відчинились двері й до класу увійшла математичка.

– Це ви так жваво обговорюєте новий підручник з алгебри? – обвела поглядом клас. У нас лишилося п'ятнадцять хвилин. Можемо продовжити обговорення. Чий виступ я перебила? Здається, то був голос Діанової?

Учительку математики Антоніну Павлівну ми поважали й любили за її однакове ставлення, як до відмінників, так і до трієчників. У неї не було улюбленців. І в мене вже виникла думка запропонувати, щоб вона нас розсудила.

– Ну так що, продовжимо? – запитала математичка, немов читала мої думки.

– Питання вичерпано! – вигукнула Анжеліка.

– Ну раз так, перейдемо до справ, – Антоніна Павлівна підійшла до дошки.

– *Vivci!* – крикнув я на весь клас.

І тут пролунав дзвоник.

Миттю злітаю на п'ятий поверх Пентагону. Так ми називаємо завмерлий довгобуд неподалік від нашої вулиці. Його зіп'яли декілька років тому, а потім про нього немов забули. В одну із квартир ми із Циркулем позносили з усіх смітників більш-менш путящі меблі, вікна затулили поліетиленою плівкою.

Давно нас тут не було. Ще з весни. Улітку все ніколи. Та кому захочеться нікати по просякнутій сирістю, із протягами та не дуже приємними запахами споруді. Цього літа нам із Циркулем було не до цього.

Зручніше вмоцуюсь на розхитаному, з випнутими пружинами дивані. Міркую...

Для початку виколою очі нашій класній.

Я навмисне роблю це повільно: мені хочеться, щоб вона корчилася, у відчаї судомно стискала, заламувала свої доглянуті, з незмінним манікюром, ручки, щоб

скімлила завиваючи й знала – зараз у всьому світі немає нікого, хто захоче їй допомогти.

Голка дуже тонка, і постійно норовить вислизнути з пальців. І я таки умудрився вколотися, коли виймав її з козирка бейсболки.

Витрішкувате, темне, як шоколад, лукаве й брехливе око Лілії Борисівни вилупилось на мене так близько, що здавалося мить – і воно по-змовницьки підморгне. Тільки цього й бракувало! Я зважуюсь діяти. Зіниця ока проштрикується легко, бо фотопапір дуже тонкий. Спочатку, коли протикаєш глянцеvu плівку світлини, вушко голки, мов живе, намагається вжалити пучку вказівного пальця.

Декілька років тому я виколов на фотці очі президентаві, бо він не хотів підвищувати мамі мізерну зарплатню, якої не вистачало на сплату газу. Згодом борги накопичились і нам його відімкнули. Тоді я чомусь уважав, що в усіх нещастях та проблемах винен президент, бо його часто критикували в розмовах дорослі.

Заходила зима. Спочатку ми рятувались обігрівачем, але коли морози почали скаженіти, пішли з матір'ю красти вугілля в старенькому шкільному сарайчику, який через дорогу навпроти. Добре, що в нашому будинку збереглося пічне опалення. І тількино я виколов президенту очі, одразу ж на його місце обрали іншого! Це мене так вразило... Я просто був у шоку. І про те, що в мене вийшло, побоювся похвалитися навіть Сніжані. Це вона якось на уроці підсунула мені книжку про чаклунство. Дідько знає, де вона їх бере, але такого читива в її портфелі більше, ніж підручників. У класі всі знають, що вона просто

схиблена на магії й хоче переплюнути самого Гаррі Поттера! Відтоді я один не вважаю її такою. Проте так і не наважуюсь їй розповісти, що це мені вдалося таємно змінити одного президента на іншого. Ні, Сніжана вміє тримати язик за зубами, просто соромно зізнатися, що і я теж спробував чаклувати. Якось воно не личить хлопцям.

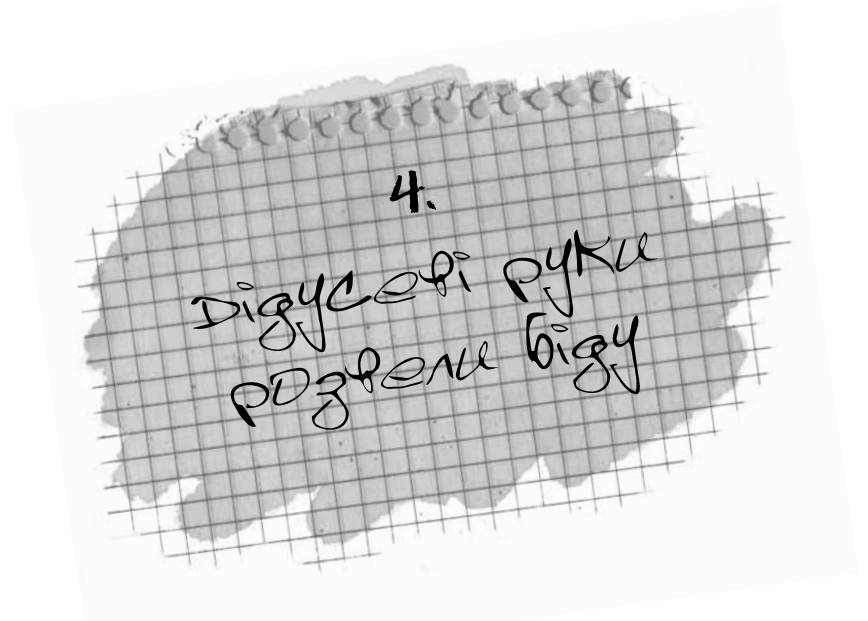
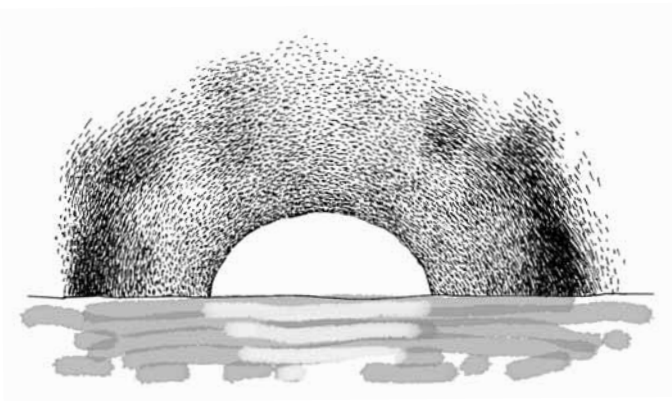
У Сніжани довге й чорне, як вороняче крило волосся, великі, як терен, очі та видовжений, з горбиком ніс, тобто, нічого спільного з білизнаю снігів, про які натякає її ім'я. Через те до неї й прилипло прізвисько Ворона.

Звичайно, провчити класну можна було й по-іншому, але на біса мені зайві проблеми? Їх і так, як у собаки бліх. Циркуль порадив деякий час відсидітися в тіні. А як можна влаштувати повноцінну помсту, коли ти сховався, як той сірко в бур'янах?

Відкладаю фотку, на якій ми всім класом обступили Лілію Борисівну й спостерігаю, як сонце вмоцнується на ніч за стінами шістнадцятиповерхівок. Ось і завершився перший день нового навчального року. Яким він виявився довгим! Я навіть забув, про намір закурити, бо раптом спало на думку, чому це тільки ввечері сонце хилиться до землі так швидко, що всього лише кілька хвилин і воно вже закінчило своє падіння. Зате вдень сонце так повільно повзе небом, що здається навіки вклякло. Скільки разів, начепивши обідньої пори темні окуляри, я хотів переконатись, що воно ж таки рухається! Удень сонце теліпається в небі, наче ліхтар на стовпі, й не квапиться до заходу так, як увечері! Усе забуваю в географічки запитати про це. А якщо чесно, не можу наслідитися, бо здогадуюсь, що

вона відповість. Дотепно поглузує, а потім увесь клас буде місяць дражнитися. “А навіщо знати сторони горизонту? Трамвай чи потяг і так доведе куди треба!” – прокоментувала вчителька, коли Роман Негода не міг вказати де схід, а де захід. Яюсь я сам розберусь. Нехай тільки розсмокчуться проблеми, що звалилися на мою голову. Прикро звичайно, бо неприємностей могло б і не бути, але, як кажуть, знав би де впав – соломки підмостив.

Додому йти страх як не хочеться. Утрете вже телефоную до Циркуля, а він не відповідає. Батьки, мабуть, мобільник відібрали й посадили під домашній арешт. Таке мені не загрожує, але передчуваю, що все це так не мине.

Як тільки батько вгледів мене здалеку, то щось голосно гукнув до сусіда, який саме вештався в себе на подвір'ї. Обмінялись декількома фразами й далі продовжили займатись кожен своїм: тато збирав у відра обрушені вітром яблука, а дід Трубач, шерхотів мітлюю з березових гілочок по бездоганно виметених доріжках. “Робити немає чого, то й шукає чим руки зайняти, щоб не збожеволіти”, – коротко пояснила мені мати, коли я поцікавився, нащо сусіда постійно мете й без того чисте подвір'я.

– Іване Сергійовичу! – гукнув батько до діда, коли я відчинив хвіртку.

– Чого тобі? – лїниво обїззався старий, не перестаючи шкребти мітлюю.

– Вам комп'ютер потрібен?

– Хїба що як підставка для горщиків із квітами. Ти таке спитав, Сергію, – розмірковуючи мовив дід і перестав телїпати мітлюю.

– Онукові подаруєте. У вас Сашко на рік молодший за нашого. Нехай освоює техніку, – порадив батько й продовжував збирати яблука. На мене нуль уваги.

– А йому та зараза потрібна?! Нехай книжки читає.

– Книжки – це гарно, але ж і техніку треба знать. Зараз такі часи настали, що он бачите – і в супермаркеті касири сидять за комп'ютерами.

– На таку цяцьку моєї пенсії не вистачить, хай би вони самі на такі гроші жили!

– Я вам дешево продам. До того ж, новий-новісінкий. Ще й місяця не пропрацював.

– Скільки ж ти за нього просиш?

– Тисячу.

– Хіба що в кредит, – несподівано погодився дід.

– Гаразд, беріть, а гроші до Нового року якось віддасте!

– Татку! – у мене із грудей вирвався благальний зойк.

– Не таткай! – батько перестав збирати яблука й підійшов до мене. – Я так зрозумів, що він тобі не потрібен, бо більше любиляєш лазити по деревах. Ти ще не доріс, щоб самостійно організувати власне дозвілля. Отже цим займусь я.

– Як ви не розумієте? – Ми ж не заради розваги полізли на грушу. Я все чесно розповів.

– Значить, як заробити гроші на комп'ютер у вас вистачило розуму, а на телефон із блютузом – красти?

– Так груші ж нічії. Ти ж сам казав, коли ми збирали їх минулого літа на варення.

– Правильно, нічії, але для ввічливості я спитав дозволу і в Артура Августовича, і в діда Дмитра. Як-не-як, а груша росте біля їхніх будинків. Це по-перше, а по-друге: ми йшли збирати груші серед білого дня, а не крались у сутінках, як злодії. Ну, а цирк, який ви влаштували з Юрком? Що ти на це?

– Я розповів вам усе чесно й нічого не приховував.

– Я вірю всьому, що ти кажеш. Розумієш, Вадику, навіть найблагороднішу мету можна запросто перетворити на злочин негарним учинком. Ось, приміром, ми з мамою мріємо придбати простору, світлу й затишну ізольовану квартиру, але нашої зарплатні – сам бачиш – не вистачає навіть на необхідне. А омріяного житла хочеться? То що, мені йти красти, грабувати банк, магазин, убивати тих, у кого купа грошей?

– Ні, – тихо заперечив я.

– А ти вчинив щось на зразок цього. І тепер маєш за скоєне відповідати. Гроші за комп'ютер – усі до копійчки – нікуди не дінуться. Не переживай. Але на даний момент їх для тебе не існує, так само, як комп'ютера. У тебе тепер доволі часу, щоб подумати й зробити висновки. А тепер давай до хати й готуйся до уроків. Літо минуло. І на вулиці тобі робити нічого.

– Тату, – благально дивлюся йому у вічі.

– Те, що було – це вже історія, а вона зворотного ходу немає.

Душила образа, хотілось аби хто пожалів, поспівчував. Прожогом кинувся до хати. Комп'ютера на

звичному місці вже не було, кімната світилася пустою. У відчай я сів на стілець і шморгнув носом.

І тут я згадав про свій скарб, що лишився в спадок від покійного дідуся (батька моєї мами). Він у нас був столяром, майстром на всі руки, а вечорами, після роботи чи у вихідні запрошував до своєї майстерні – святая святих, куди мені самому не дозволяли заходити. Дідусь усідався навпроти, діставав дерев'яну скриньку з купою чудернацьких інструментів, брав до рук відпиляний цурпалок і на моїх очах творилося диво: з'являвся хтось із моїх улюблених мультяшних героїв. А коли я підріс, дідусь брав мене, як він казав, у напарники, учив, розкривав таємниці різьбярського ремесла.

– Мамо, а що, ми все продамо разом з хатою? – запитав я, коли невдовзі після смерті діда, батьки вирішили позбутися обійстя в селі, а бабусю забрати до нас.

– Усе синку. А чого ти питаєшся?

А я просто заціпенів, – слова у відповідь не міг сказати. Батько з матір'ю нічого не могли зрозуміти. Яюсь заспокоїли й давай допитуватись, чого це я?!

– Інс-с-трумент віддайте! Дідусевий інструмент! – задихаючись від сліз, нарешті знайшов сили вимовити.

Стамеска, долото, лобзик, кронциркуль, фальц, з десяток усіляких ножів – це мій спадок, що вмістився в невеличкій дерев'яній скриньці. Я геть забув про неї, а раніше було часто діставав її з-під ліжка й охоче заходжувався майструвати.

Коли я беру до рук дідусеву скриньку, то починаю подумки з ним розмовляти. Здається, що він поряд.

За його життя ми іноді разом майстрували, і тоді я годинами слухав його розповіді. Тепер його нема. Замовк назавжди, а я не можу в тиші сидіти, якщо берусь до роботи. І розмовляю з деревом. А сьогодні тількино взяв до рук припорошену скриньку, як серце защемило, забилося. Не скриньку я побачив, а дідуся і його натружені руки, що завжди пахли сосною, березою дубом, коли гладили мого чуба.

Торкнулися б вони мене оце зараз: умить би зникли всі напасті, образи, нещастя. А якби й не щезли, то зробилися б такими дрібними, мізерними, що я тільки розсміявся б крізь сльози. І вже дивився б на комп'ютер, так сказав би дідусь, як на “погану безделушку”. Немає його, не пахне сосною, дубом та березою. Ні в кого я більше не бачив таких дужих, великих і красивих рук, як у нього. Вони миттєво перетворювали біду на щастя, образу на радість, а пахучий сосновий брусок на улюбленого героя з мультика чи книжки.

“Пробач, дідусю, що так довго не приходив до тебе, – шепочу я до інструментів. Коли я виросту, обов'язково матиму такі руки, як у тебе, бо старатимусь, як і ти робити людям тільки добро, щоб вони посміхались”.

Я не помічав, як спливав час, як мою шкільну форму притрусили стружки. Ніби й забув, що тримаю шматок дерева.

Ні, це були вже руки мого дідуся: зі шрамами, мозолями, які нікому не зробили зла, а тільки поспішали працювати на радість та благополуччя людям. Пахло сухою, вилежаною деревиною, а я все дивився й дивився на дідусеві руки.

Як іздалеку, чув розмову батьків: мати повернулася із роботи й здивувалась, що я так і не доторкнувся до обіду.

- А що Вадько досі не прийшов зі школи?
- Та ще в обід, – відбуркнув тато.
- А де ж він?
- Начебто з хати не виходив.
- Може заснув?
- Нумо зазирни в кімнату!

– Боже, що тут робиться?! – мати не приховувала подиву.

Немов виринаючи із тривалого сну, я дивлюся на неї, потім обводжу поглядом кімнату: навколо мене й на мені купа стружки.

– А переодягнутись було ніколи? – батько дивиться через мамине плече.

– Покажи, що це тут? – підходить вона ближче.

– Та от зробив, – пояснюю винувато.

Здивована мама повільно бере моє творіння: вирізьблені дідусеві руки. Якусь мить розглядає, здмухує стружку.

– Справжні, – пригортає мене до грудей. В її очах стоять сльози.

– Ти ба! – здивовано басить батько. – Оце так здивував! Рік не торкався “інс-с-с-трументу”, а що зумів. Ну, Вадько...

– Диво ти наше, – усміхається мати. – Перевдягайся. Час вечеряти, а ти ще й не обідав.

– Ні, ну тільки поглянь, – тато наче не міг повірити: повертав на всі боки мою роботу, розглядав то здалеку, то зблизька.

*– Аби я оце сам не побачив,
то ніколи б не повірив, що це
наш Вадько таке сотворив.*

Увечері бабуся сіла біля телевізора дивитись улюблений серіал, а Сніжана, поробивши уроки, примостилась на кухні. Книжку вона знайшла в торбинці, прозваній бабусяю циганською торбою. А речі там лежали й справді дивні, хоч і належали, як з'ясувалося, батькові.

Попервах, коли старенька палала ненавистю до зятя, який зманив доньку, вона хотіла все це винести на смітник, облити бензином та підпалити к лихій годині, та якось одразу не зробила, а із часом забулось. Так би й лежав отой циганський скарб невідь скільки, коли б не внучка. Хатинка в них маленька – лише на дві кімнати, а з такими книжками хочеться усамітнитись. Сніжану так і тягло до торби, до тієї, як казала бабуся циганської брехні та облуди.

Зірвався дощ, і його важкі краплі тепер гучно вистукували по підвіконню. Із сусідньої кімнати чулось приглушене бубоніння телевізора. Закипів і вимкнув-

ся електрочайник, але Сніжана вже забула про чай, про смачні тістечка, про дощ і про те, що час укладатися спати. З усіх звуків, що огорнули її на кухні, вона почула лише тихесенький скрип дверцят старої шафки, яка висіла над обіднім столиком. Спочатку так несміливо, потім упевненіше, звідти на стіл, поряд з відкритою книжкою, зістрибнула зграйка маленьких зелених чоловічків. Від несподіванки дівчина зойкнула, мерщій схопила книжку й притиснула її до грудей. До кухні підтюпцем вбігла стривожена бабуся. Чоловічки вмить перетворилися на крапельки води. Старенька з докором глянула на онуку, мовляв дочиталася до чортиків. За звичкою, перед тим як пити чай, протерла віхтиком стіл і знову увімкнула чайник.

– Ой, – зойкнула Сніжана, коли від крапельок не лишилося й сліду.

– Не ойкай, бо я таки оті талмуди коли-небудь спалю. Бач, знайшла собі розвагу! І чого я одразу оце циганське причандалля не спалила? Чого ти в нього втупилася? Що там путнього знайшла?

– Цікаво, – розгублено промовила Сніжана.

– Та, може, воно й так, – пом'якшала бабуся. – Але таку науку самотужки не подужаєш. Відьмаки, чаклунки, знахарі, щоб ти знала, не з книжок цю науку черпають, її передають, як спадщину.

– Хоч просто почитаю.

– Почитала, викинь і забудь. А ти з ними носишся, як дурень з писаною торбою. Вигадки то все, онучко, діставай краще з холодильника тістечка, будемо чаювати.

Отямившись, Сніжана якийсь час роздумувала, чи розповісти бабці пригоду, чи змовчати, а потім запитала:

– А звідки все це взялось?

– Ти про що, дитино?

– Та про оці книжки, незрозумілі предмети. Де їх тато надібав? Він користувався ними?

– Твій тато вмів тільки пиячити, красти, спати та доладно брехати, – бабуся не любила згадувати свого зятя, а коли й заходила мова, то кляла його на чому світ стоїть.

Вона не могла йому пробачити, що він затуманив очі її донці й осиротив Сніжану.

– То він усе це десь поцупив?

– Дивись, буде він тягнути додому такий непотріб! На таке він і оком не вів. Пам'ятаю, ще незадовго до того, як вони втекли з матір'ю... – тут голос бабусі змінився, затремтів і вона замовкла. По щоках покотилися сльози.

– Рідненька моя, – Сніжана встала з-за столу, підійшла до неї й прихилила її голову до грудей, ніжно торкаючись рукою сивого волосся. – Ви ж самі казали, що Бог їм суддя. Адже ми разом. Проживемо якимось. З мене вже й помічниця виросла. Я би знала, то про це й не заводила б розмову.

– Воно ж болить, онучко. Такі рани не загоюються. Будуть у тебе діти, тоді зрозумієш мої сльози.

Сніжані здавалось, що не обов'язково чекати, “коли будуть діти”: вона й зараз прекрасно розуміє бабуся й болить їй не менше. Буває іноді починають душити сльози, коли зустріне усміхнених і радісних подруг разом з батьками. Чи в магазині, коли бачить, як мати дбайливо приміряє своїй донці платтячко чи взуття, купує ласощі...

– Сплутався твій батько з якимсь старим циганом. Той розмовляв лише по-циганськи, ні російської,

ні української не знав, бо все життя прожив десь в Аргентині, а сюди приїхав помирати. Що їх так поріднило? Але й водою не розлити. Не знаю, чим вони займалися, але чи не вперше за всі роки у твого батька з'явилися гроші, ще й чималі. Він навіть пиячити перестав. Той аргентинець часто ночував у нас, обідав, вечеряв, а іноді, бувало, щось майстрував по господарству. У твого ж батька руки ні до чого не доходили. Якось ми вечеряли разом, за столом зайшла розмова про те, що цей старий циган хотів би купити на Москалівці будиночок. Батько просив мене попитатися, чи не продає часом хто? Та хто ж із таким чоловіком схоче мати справу...

– Чого їх так не люблять? – не втрималась Сніжана. Вона вже давно хотіла про це запитати бабусі.

– Кат їх знає, – розгублено відповіла та. – Твоя мати полюбила на свою дурну голову, і що тепер? Щастя повна хата? Ні, не скажеш, що вони погані люди. Але в них свої звичаї й закони, а в нас – свої. Через те й немає порозуміння.

– І що купили циганові хату? – запитала Сніжана, аби бабуся не перескочила на іншу тему, бо вона могла почати про одне, а закінчити зовсім про інше.

– Ага. Значить про хату. Чи про що я тобі розповідала?

– Про книжки, що тато звідкись приніс.

– Та, може, і купили б йому хату, але він узяв та й помер. Чи вбили його? Цього я тобі, онучко, не скажу. Як завжди, щоранку вони із твоїм батьком кудись зникали, а ввечері повертались. Заробітки в них були добрячі. І той аргентинець не скупився, часто так, щоб твій тато не бачив, підсовував мені гроші. От одного разу пішли вдвох, а повернувся батько один

та й то аж під ранок. Зморений, сумний, аж чорний і мовчазний. Слова не витягнеш. Ото тільки й сказав: “Пішов від нас дід. Нема його на цьому світі”, – коли я запитала, де ж подівся його напарник. Поставив на стіл пляшку горілки, випив її, до їжі навіть не доторкнувся. День проспав, а ніччю зник разом із твоєю матір'ю назавжди.

Якось прибирала в хаті й наткнулась на оцю ось торбинку із книгами та якимсь залізничкам. Ще там фотографія валялась. На ній був зображений покійний аргентинський циган ще замолоду з якоюсь панночкою. Хай їм грець, де вони на нашу голову взялися! – важко зітхнула бабуся й стихла.

– Ні тато, ні мама, ні той аргентинський циган нічого ніколи не говорили про цю торбу? – тихо запитала Сніжана.

– Ні, онучко. Я її в очі не бачила. Мати, може, й знала. Та кому той мотлох був потрібний? Сама не знаю, чого я його одразу на смітник не викинула, як натрапила? А чого воно тебе так зацікавило?

– Просто.

– Я, приміром, скільки разів бралася почитати – нічого до пуття так і не зрозуміла. Воно, може, ці книжки розумні й цінні, та тільки не для всіх. Ворожіння, якісь рецепти. А ще оті металеві фігурки? Краще не лізти туди.

– Та я так, задля інтересу.

– Про твого Гаррі Поттера й то дохідливіше написано.

– Уявіть собі, це для мене, як продовження, – усміхнулась Сніжана.

– Ходімо спати, моє ти продовження, – бабуся підвелася з-за столу.

6.
Операція
"Холодний душ"

Перед початком уроків я таки встиг розповісти Циркулеві, що відбулося в класі після того, як його забрали.

– Була б вона хлопцем, їй-Богу, у диню врізав! – процідив крізь зуби Юрко.

– Це не головне, – перебив я його. – Ти тільки уяви, що чекає на нас, вірніше, на тебе, коли в класі так допечуть Приходько й вона сама все розповість Лілії Борисівні.

– Телефон батько відібрав, підходити до комп'ютера не дозволяє, під домашній арешт посадили, – Циркуль загинав пальці на руці. – Ну скажи, що можна ще придумати?

– Зі школи виженуть, – припустив я найстрашніше.

– До іншої піду, – Юрко знизав плечима.

– А я? Як мені одному тут залишатись? І так від нудьги схибнутись можна, а ще коли тебе не буде, то взагалі капець.

– Нас можуть розвести по різних школах, але ж наші домівки не порозтягають у протилежні райони Харкова?! Та й чого це ти наперед забігаєш? Проблеми слід вирішувати тоді, коли вони виникають, – розмірковував Циркуль, доки ми йшли до класу. Юрко мовчки оминув парту, за якою сидів, похнюпившись, Негода. Всі робили вигляд, немов нічого й не сталось.

На першому уроці мала бути укрмова. Сказали, що замість старенької, глухуватої Віри Іванівни буде нова вчителька. Мабуть, цим дехто й скористався. Як їм вдалося повернути таку операцію – уявити не можу. Та головне – зробили так, що винуватця, як голку в сіні, знайти неможливо.

Пролунав дзвоник і до класу увійшла нова українка, напевне, тільки-но з університету. Така вся ввічлива, усміхнена, привітна. Нам із Циркулем сподобалась, хоча при Вірі Іванівні нам жилося, як у Бога за пазухою. Ми відверто зловживали її глухуватістю і, завчивши один-два абзаци, могли розповідати їх по десять разів з кінця до початку й навпаки. Головне – говори впевнено, не затинайся й отримуй пристойні оцінки. А тут хто його знає, що це за птаха?

– Ну, а тепер давайте познайомимось. Вона поглянула на нас і розгорнула журнал.

– Арбузова Катя?

– Я!

– Борисов Вітя?

– Я!

– Васильченко Наталя?

– Я!

– Каменецький Сашко?

– Я!

Вона ще не встигала вимовити прізвище та ім'я, як хтось схоплювався на ноги, щоб якнути, хлопці голосно, дівчата тихіше, скромніше, якимось ніби аж соромлячись. Так як і всі, завчасно підвелася Іра Приходько. Спершу виникла секундна пауза, а потім учителька невпевнено запитала:

– Брехло Іра? Перепрошую, наголос на якому складі? – але цього запитання вже ніхто не почув: пирхнули за першою партою, а потім увесь клас вибухнув сміхом.

Нас із Циркулем аж підкинуло! Це вже було надто. “От свинюка така”, – прошепотів Юрко.

– Припиніть негайно! – вчителька ляснула журналом по столі та так лунко, аж у вухах задзвеніло. – Що тут смішного? І тільки спробуйте хоч хто-небудь гигикнути, відразу відведу до директора.

– Не треба, учора вже одних водили, – Анжеліка кивнула в наш бік.

– О Господи! Дитино, чого ти плачеш? – сполохалась учителька. – Невже я образила тебе? Хто мені пояснить, що тут діється?

– Здається, ще вчора в неї було інше прізвище, – схибно усміхнулася Анжеліка.

– Дозвольте вийти, – схлипуючи, звернулась Іра до вчительки.

– Хвилиночку, почекай, ми все зараз з'ясуємо, – розгублено поправила окуляри нова українка.

– Тоді це краще зробити разом з нашим класним керівником. Я миттю. У неї урок тут поруч із нами, – Іра шарпнулася до дверей.

Я підхопився з місця, вискочив з-за парти й пергородив їй дорогу:

– Облиш, Іро, ми це все зараз самі з'ясуємо, а як ні, то після уроків маємо досить часу.

– Ти староста? – звернулась до мене вчителька.

– Ні! – І ніколи ним не хотів би бути в такому класі. Іро, прошу тебе, повернися на місце!

– Та ви перегорніть сторінку, там де інший список і все побачите, – підвівся Циркуль. – Знайшлись мастаки! – повернувшись до класу, процідив кризь зуби.

– Так ось воно що?! – ображено вигукнула вчителька. – Виходить, скористалися тим, що я у вас новенька?! Потішитись захотілось? Звичайно ж, я звернула увагу, що на місці колишнього прізвища акуратно наклеєне інше, але щоб до такого...

“Ти тільки уяви, яка підлота, – шепотів я на вухо Юркові. – Це ж треба такий план помсти через ревності придумати! Вона ж не сліпа й бачить, що тобі подобається Іра? Та це всі знають! Діанова наївно думає що ти в неї закохаєшся, після того, як Приходько закладе класній тебе й Негоду”.

Договорити мені не дала Лілія Борисівна, яка з'явилась, мов з-під землі. “Риба клює дуплетом”, – тільки й устиг сказати Циркулеві, бо зрозумів, що на цей раз нас усіх накрило величезною грозовою хмарою, і сухим ніхто не залишиться.

– Що за гармидер? Це ви так зустрічаєте нового вчителя? Чи думаєте, що досі тривають канікули? – посипала запитаннями Лілія Борисівна. І потім звернулась до новенької. – Ви, будь ласка, мені усіх порушників дисципліни на список, я з ними швидко розберуся. А тепер хвилиночку уваги! Я зайшла, щоб зробити коротке, але дуже важливе оголошення. Учні молодших та середніх класів нашої школи братимуть

участь в обласному конкурсі! Його назва “Я творю світ добра й любові”. Бажано, щоб кожен з вас подав власні творчі роботи. А це можуть бути: малюнки, вишивка, роботи з пластиліну тощо. Хто принесе завтра – підвищу поведінку за чверть.

– А можна сьогодні?! – підірвався я з місця, бо мені спало на думку, що цим запитанням хоч якось перебію тему, яка вже безсумнівно крутиться на кінчику язика новенької вчительки.

– Хто це? – обвела поглядом клас Лілія Борисівна. – Журбін? Чи тобі за гулянкою є коли творити? Але неси, звичайно.

– Просто зараз! – зробив вигляд, наче мені не терпиться.

– Зараз урок. А на перерві, якщо встигнеш, то принось.

– Та що ж тут встигати! – підпрягся Циркуль. Він, мабуть, зрозумів мій задум.

– Ага, – я пожвавішав.

– Сказала ж: на перерві! А тепер, любі мої, до роботи! Вибачте, будь ласка, колего, – лагідненько так усміхнулась Лілія Борисівна й задріботіла на своїх незмінних шпильках до дверей.

“Однаково капець, – прошепотів Циркуль. – Таке лайно в нашій школі не тоне й впливе, якщо не зараз, так через пару уроків”.

– Про те, що сталося я потім розповім Лілії Борисівні, а зараз продовжимо знайомство, – сказала новенька українка.

Щойно пролунав дзвоник на перерву, ми із Циркулем узяли попід руки Іру й пішли подалі від

класу. Всі це бачили. Звичайно ж, Анжеліка постаралася повернути й цей епізод собі на користь. Та для нас із Юрком найважливішим було – умовити нещасну Приходько, аби вона змовчала й не здумала нічого сказати Лілії Борисівні. А вже що там Анжеліка пащекуватиме – дрібниці.

Ублагати нещасну й затюкану Іру нам, здається, вдалося. Вона пообіцяла, що мовчатиме навіть тоді, коли постане питання про вклеєне псевдопрізвище в класному журналі.

Я ж казав Юркові, що він їй подобається! А заради коханих люди, і оком не моргнувши, йдуть на смерть, а тут щоб не перетерпіти такі дрібниці? Мені було жаль дівчини, і страшенно хотілося чимось зарадити її горю, а чим – не знав.

До того ж, мені було незручно, бо вскочили в халепу ми із Циркулем разом, а постраждав більше він. Юрко й навкулачки бився з Негодою, і дівчата з-за нього пересварилися. Так склалося. Зрозуміло ж, винуваті в усьому штани, що спали в найменш підходящий момент. Але я відчував себе винним, немов заборгував, хоч лусни. А тут ще ця прикрість із Приходько.

Про це я розмірковував, коли на великій перерві бігав додому, щоб принести обіцяний Лілії Борисівні експонат на конкурс – вирізьблені вчора “Дідусеві руки” – таку назву придумав дорогою. А що, нормальна. Хоча були варіанти типу: “Роботящі руки”, “Невтомні руки трударя” або... не знаю – усе це мені не подобалось, бо якось без душі, без тепла. А мій дідусь був у селі скромним і чесним теслею, до якого щодня з усіх куточків і сусідніх сіл приїжджали люди: одному держално на косу треба, іншому віконну раму,

третьому двері, четвертому рубанок. Так і йшли вони до нього зі своїми клопотами, а він довго й терпляче їх вислуховував, а потім коротко відповідав: “Зроблю”. І замовкав, бо ставав до роботи, а коли працював, то хоч клешнями тягни з нього слово – не витягнеш. А ще дід не дуже любив слухати радіо й читати газети, бо там, як він казав: “Так пнуться щось таке гарне та розумне сказати, а виходить курям насміх, бо видно й самі не вчуються, як збрешуть, бідолахи”. Тож виходить, усі оті поетичні витре-беньки до мого експоната геть не пасують. Назва повинна бути проста, як мій дідусь.

– А що це таке? – здивовано закліпала очима Лілія Борисівна коли, захеканий, я подав їй витвір.

– Дідусеві руки, – а потім додав, щоб було зрозуміліше: це – назва конкурсної роботи.

– Гм. Ну, нехай буде, – обережно, немов скульптура була втикана голками. Класна взяла її до рук, покрутила на всі боки й поклала на стіл зі словами: “Пораджуюся з директором”.

– Щось не так? – я аж образився.

– Усе так, Вадиме. Йди, бо спізнишся на урок, – Лілія Борисівна відвернулася, немов мене вже тут і не було.

– Ну, а за поведінку? Підвищите, як і обіцяли?

– Обіцяла, значить підвищу, аби ви тільки із Циркулем знову щось не втнули.

– Без проблем, – і рвонув до класу.

Увесь день ми з Юрком оберігали Іру Приходько від кпин та знущань, організованих Анжелікою. І вже під кінець уроків я визрів до рішучих дій!

– Допоможеш? – запитав я Циркуля перед початком останнього уроку.

– Звичайно. Які проблеми? – без ентузіазму погодився той.

– Тоді слухай уважно.

– Цю свинюку треба провчити, бо вона геть знахабніла, – закипав я.

– Ти про Анжеліку?

– Ну, а про кого ще?

– Ні, з мене досить! Слухай, ми й так з тобою влізли в багно по самі вуха. Кажу ж тобі, що нам треба лягти на дно. Нікуди наші вороги не дінуться. Ми завжди встигнемо поквитатися. – Циркуль спробував мене заспокоїти.

– Не можна так попускати Діановій.

– Сьогодні після уроків я цій гадюці накручу хвоста.

– Я обіцяю допомогти тобі в усьому, про що б ти мене не попросив, але послухай мене хоч раз, – затинаючись, почав Юрко. – Ми й так тримаємось на чесному слові, розумієш?

– Моя репутація менше постраждала, ніж твоя, через те я маю право зробити ще один хід, – я намагався заспокоїти Циркуля. – Ти тільки даси мені знак.

– Вадько, чого ти вперся? Ну що зміниться через місяць, півтора? В Анжеліки за цей час роги виростуть, чи що? – занервував Циркуль.

– Дай Боже, щоб ще й хвіст та ратиці. Але все це несерйозно. Слухай сюди. Незадовго до кінця останнього уроку я запитаю дозволу вийти із класу. Звичайно ж, я не повертатимусь, тому захопиш мій рюк-

зак як ітимеш. Та й сам не барися після того, щойно пролунає дзвоник стрімголов лети на шкільний ганок. Вийдеш, покрутиш головою на всі боки, спустишся східцями, відійдеш кроків на десять і в цю мить – тільки щоб ніхто не помітив – установиш зі мною зоровий контакт. Зрозумів? Чого ти кліпаєш?

– Мелеш і сам не знаєш що! – розсердився Циркуль. – Як я встановлю зоровий контакт, якщо ти злиняєш зі школи?

– А ти не перебивай, що за звичка така?! Я відпрошусь із уроку, аби ніхто не помітив, коли я штурмуватиму козирок, який прикриває шкільний поріг. На грушу ж заліз, то видряпаюся і туди. Отже, коли ти вийдеш зі школи, я вже стоятиму зверху в бойовій позиції. Твоє завдання: стій і пильнуй за натовпом, який вивалюватиметься після останнього уроку на подвір'я. Головне – не проморгай, коли у дверях з'явиться Анжеліка. Як тільки побачиш – перекинь рюкзак з одного плеча на друге, а коли вона підійде до того місця, де приблизно закінчується козирок, то поправиш рукою зачіску.

– Ні, спершу скажи, що ти надумав?

– Моя б воля, то я добряче б провчив Діанову, а для першого разу їй вистачить на голову одного поліетиленового пакунок з водою.

– От тобі свербить! Чому ти не погоджуєшся перечекати, відсидітися!

– А що тут такого? Я он бачив по телевізору, як за кордоном демонстрантів поліція розганяла зі спеціальних пристроїв потужними струменями холодної води. Значить, такі дії цілком гуманні, – заспокоював Циркуля, аби він тільки погодився мені до-

помогти. – Врешті-решт, я ж не цеглину збираюся кинути.

– Вадько, а ти про наслідки подумав?

– Про які саме? – уточнив я, бо ймовірних наслідків я бачив декілька.

– Ще не встигли загоїтись рани після груші, а тебе пре на козирок, невдоволено буркнув Циркуль.

– Я все продумав до дрібниць. Головне – мене ніхто не встигне помітити. Дашок ганку нарівні другого поверху. Прямо на нього виходить вікно. Воно по-хитрому зачинене: щоб не дай Боже, ніхто не висунувся туди, не здумав прогулятись, немов балконом. Для цього завгосп зробив шпінгалет з вулиці.

І перед тим як скинути на голову пакунок з водою, я завбачливо відчиню вікно. От у нього й шмигну, тільки-но пакунок успішно ляпне в ціль. Доки всі оговтаються, я вже стоятиму на вулиці біля тебе. Ну, як?

– Воно то так, – погодився Юрко. – Але ж ти сам переконувався, що не завжди чітко продуманий план вдається реалізувати. Ми теж сподівались, що все буде добре, коли дерлись на грушу...

– Значить, така доля, а вона, як правило, двічі підряд свині не підкладає. Я згадав про колись почуту мудрість, як остаточний і переконливий аргумент. Починався урок, і слід було припиняти розмову.

– Домовились. Я перевіщую рюкзак з одного плеча на друге й поправляю зачіску, – погодився Юрко. Трішки помовчав, потім шепнув. – А взагалі план нічогенький.

З нетерпінням позирав на годинника, щоб не прогавити й вчасно почати операцію під кодовою назвою

“Холодний душ”. Останнім уроком була зарубіжна література. Я добре підготувався й навмисне раз по раз тягнув руку. Одним словом, старався. То ж коли настав час іти, учителька відпустила й оком не моргнула.

Єдине, про що я не подумав, так це про новенькі штани, які можуть постраждати, коли я почну видряпуватися на козирок. Бетонні колони, які його підпирають знизу, відшліфовані, гладенькі, а вище – шорсткі.

Ну, тепер про це вже пізно думати, та й не бігти ж перевдягатись додому?!

Я нервував, бо на порозі весь час хтось крутився: то старшокласники, то вчителі, то батьки йшли забирати першачків.

Ще чого доброго потраплю на очі Лілії Борисівні з пакунком, у якому ще один – з водою.

Та ось наче перестали швендяти. Озирнувся – нікого. Зубами міцно стис шнурок, який прив’язав до пакунка й перекинув його на спину, щоб не пошкодити, коли дертимуся по колоні, обійняв її, (груша була втричі товща!) стиснув ногами, і, як учив Циркуль, рвучко підтягнувся на руках. Кілька таких рухів – і я вже на козиркові. Поставив пакунок, пригнувся й швиденько прокрався до вікна. Шпінгалетом давно ніхто не користувався і він не піддавався. Чути було, як пролунав дзвоник, а я все вовтузився. “От дурбещало! – лаяв себе. – Треба було заздалегідь перевірити. Що робити, як узагалі не відкрию? Усе пропало”!

Я запанікував.

Було чутно, як загомоніли на поверхах, у коридорах. Ще хвилину-другу й гаплик. Востаннє наліг на шпінгалет, але пальці ковзнули й з усього маху

тернулись, аж до крові, об шкарубке підвіконня. У розпачі я підвівся на весь зріст і носком черевика натиснув на засувку: вона неохоче ворухнулася й завмерла, я ще раз, потім ще – і неслухняна залізяка піддалася. Блискавкою метнувся на край дашка й присів, тримаючи наготові пакунок. Серце бухало так, що мені здавалось, ніби його удари лунають на все шкільне подвір’я. З пораненої руки скрапувала кров і залишала темно-коричневі плями на новенькому піджачку.

Ага! Ось уже й наші пішли.

Тепер головне, щоб Анжеліка не випередила Юрка. Ну, нарешті! З’явився Циркуль. Ми бачимо одне одного. І це тепер найголовніше.

Уже вийшла добра половина класу, а він стоїть, як укопаний.

Може, Діанова десь затрималась?

Ні я, ні Циркуль не могли знати, що саме в цю мить вона зі своїми подружками влаштували Приходько ексекують. Про це та інше ми з ним довідаємося вже наступного дня.

Та ось Юрко дав знак.

Я перестав дихати, у мене зупинилось серце, затерпнули ноги й здавалося, що я – це тільки руки, і вони прагнуть помсти.

Циркуль якимось невпевнено поправив зачіску, я підступив до самого краю козирка й щойно з-під нього вигулькнула якась постать – три літри води в прозорому поліетиленовому пакунку полетіли вниз.

Помітив, як Циркуль у відчаї схопився за голову. І тут я зробив ще одну помилку: замість того, щоб стрімголов чкурнути до вікна – вирішив переконатись,

чи влучив у ціль. Трішки подався вперед і побачив злякане обличчя математички, Антоніни Павлівни. Наші погляди зустрілись. Мабуть, пакунок з водою упав просто під ноги, бо її одяг був мокрий тільки знизу та й то місцями.

– Ну що ж, терористе, злізай на землю! Я тебе тут чекаю, – спокійно сказала вона, затуляючи очі рукою від сонця.

Усе це я чув і бачив мов уві сні: Циркуль повільно присів, а поруч Антоніни Павлівни лементувала, розмахуючи руками, Анжеліка й тицькала пальцем на мене.

“Чи на неї зверху стрибнути, раз не поцілив па-
кунком?” – промайнула божевільна думка.

Учителька щось там говорила, мовляв, треба дра-
бину принести, бо ще зірветься та гримонеться.

Але мені було байдуже. І я не пішов до вікна, а
сповз по колоні.

– Ну йди сюди, янголе небесний, – стримано ска-
зала математичка.

Це вона так навмисне вдає із себе лагідну, щоб я
не злякався й не дременув геть?

Ні страху, ні бажання забігти світ за очі в мене
не було – все навколо раптом утратило значення, наче
хто вимикачем клацнув. Навіть Анжеліка, яка стояла
поруч із Антоніною Павлівною.

Я ладен був розірвати себе на шматки, бо пору-
шив, дану дідусеві обіцянку. Ось чому мені все було
однокольорово.

– Не вибачатимусь перед вами, доки все не розпо-
вім, – я наблизився до Антоніни Павлівни.

Я спробував усміхнутись, але замість посмішки
обличчя перекосила якась жалюгідна гримаса. Мені
було соромно, що все це бачить Анжеліка, Циркуль та
купка роззяв.

– Діти, йдіть, адже уроки скінчилися. Діанова,
до побачення. А ми з тобою, терористе, поговоримо. Де
твій рюкзак?

– Ось він, – озвався Циркуль.

– От і добре. Давай його, Юро, сюди, – взяла мене
за руку й попрямувала зі шкільного подвір'я.

“Зараз відведе до батьків, – промайнуло в голові. –
Хоча розумніше було б спершу йти до директора чи
Лілії Борисівни”. Мені здавалось, що на вулиці всім

60

тільки й діла до нас: одна тітка, аж зупинилась,
мабуть я справді мав кепський вигляд.

– Батьки ще не повернулися з роботи, – я вже
трішки заспокоївся.

– Правда, – озвався позаду Циркуль, – у нього
вони пізно додому приходять.

– А нам батьки поки й не потрібні, – сумно усміх-
нулась Антоніна Павлівна. – А ти Юрко, чого слі-
дом плентаєшся? Не бійся, із твоїм другом нічого не
станеться – обіцяю. А тепер іди додому. Ми тут з
Вадимом трішки прогуляємось. Адже нам треба пого-
ворити, чи не так?

– Угу, – буркнув я.

– Ось бачиш. Так що, Юрко, йди готуй уроки на
завтра й не хвилюйся за свого товариша.

– До побачення, Антоніно Павлівно, – і Циркуль
рвонув додому.

– Ось тут, зовсім недалечко є чистенька й завжди
малолюдна кав'ярня. Я запрошую тебе на морозиво.

– Та ні, – від несподіванки я зупинився.

– Чого ти, дурненький? – усміхнулась вона вже
доброзичливою посмішкою. – Ми ж поговорити зібра-
лись? І що ж нам тепер стовбичити посеред вулиці?

– Аж люди озираються, – додав я.

– Отож, а ти не поспішаєш схватись у кав'ярню.

– Можна отам, неподалік хлібного магазину. Біля
колишнього фонтанчика посидимо на лавочці, – я геть
розгубився, бо замість того, щоб відвести до директора
чи до класної, вона спершу витирає мені під носом
свою хусткою, а тепер ще й на морозиво запрошує?..

– Ні, я не згодна, – запротестувала Антоніна Пав-
лівна. – Вічно там сидять чоловіки, жлуктять пиво та

61

ще й голосно лаються. А ось уже й кав'ярня. Головне – правильно перейти дорогу. З дитинства боюсь потрапити під машину, – вона тримала мене за руку й безперервно крутила головою на всі боки.

– Дозвольте, я вас переведу, – мені вже набридло стовбичити.

– А ти сміливий! Я в дитинстві так усього боялась. Жак. І зараз боюсь. Наприклад, переходити дорогу, а особливо – павуків і тарганів. А ти? – запитала вона в мене.

– Не знаю.

І все, що вона говорила, було для мене незвичним, а особливо про дитинство, бо донедавна мені здавалось, що вчителі ніколи й не були дітьми. Вони народжуються вчителями.

І таких людей – море. Лише в нашому класі я нарахував кілька таких дівчат. Їх досить легко розпізнати. Це переважно відмінниці й зануди, у них мало друзів, у вільний час – читають книжки, і зневажають тих, хто захоплюється Шреком. А як вони вбрані?! Тоді як решта їхніх однокласниць чіпляють у вуха золото, фарбують нігті та губи й навіть у похмурі дні одягають темні окуляри, дівчата-вчительки, носять немодні лашки, роблять простенькі зачіски й сахаються манікюру.

– Проведіть, будь ласка, ось цього хлопця до туалету. Йому треба вмитися й знайдіть для нього одноразового рушника, – розпорядилася вчителька, тількино ми увійшли до зовсім порожньої кав'ярні. А мене запитала: “Ну, як тобі тут, подобається? Я ж казала, що тут затишно, тихо, малоллюдно”.

– Угу, – а що мені було казати.

62

Обідньої пори хто тут сидітиме? Усі на роботі, а ввечері кав'ярня загуде, як вулик. Колись ми із Циркулем бігали сюди недопалки збирати.

– Ну, то йди, а я тим часом щось замовлю.

Сердешна тітка провела мене до туалету, допомогла мені почистити піджак, вивела якоюсь рідиною плями від крові й принесла лейкопластир, щоб заліпити подряпини на руці. А потім поцікавилась, ким мені доводиться ця панночка. Вона мені не повірила, коли я сказав, що це моя вчителька. Та це вже її справи.

Умитий, зачесаний, у почищеному одязі я повернувся до столика, де на мене чекало морозиво, тістечка й гаряча кава.

– Нащо ви це? – мені стало ніяково.

– Коли люди збираються щось обговорити чи розповісти одне одному щось важливе, то, звичайно, роблять це за кавою, – Антоніна Павлівна підсунула мені чашку.

– Дякую, – я помішував ложечкою каву й не знав, із чого ж почати свою розповідь. Ще мить тому все здавалось так просто й очевидно, а тепер думки розбіглись, слова плутались.

Мабуть, я довго міркував, бо Антоніна Павлівна першою порушила мовчанку:

– Давай поговоримо.

– Давайте.

– Про що? – уточнила вона.

– Ну, не знаю, із чого мені почати, щоб ви зрозуміли причину всього того, що сьогодні сталося.

– Якщо не знаєш, то давай про щось інше, – Антоніна Павлівна взяла тістечко.

– Про що?

63

– Ну, наприклад, про любов. Хочеш? – запитала вчителька. Я бачив: вона не жартує.

– У твоєму віці всі закохуються, з'являються перші симпатії, а згодом до них домішується сум і хочеться комусь розповісти наболіле. Тобі подобається в класі котрась із дівчат?

– Так, – відповів я й розгубився, бо мені подобалися одразу дві дівчини. А зізнатись у цьому Антоніні Павлівні соромно. Бо я знаю, як про таких чоловіків кажуть: “Пес-гульвіса ваш татусь!” Це так волала тітка в найулюбленішому фільмі мого батька “Любов та голуби”.

– Ну, хто саме тобі подобається, не питатиму, адже це таємниця, – серйозно, без тіні усмішки сказала вона.

– Угу, – я сховав очі до чашки з кавою. – Ми всі одне одному подобаємося, тільки нічого хорошого із цього не виходить. – Я раптом збагнув із чого можна почати розповідь, як їй пояснити все те, що відбулося і відбувається в класі поміж нами.

– Шкода, але без розчарувань у таких справах не обійтись.

– Тоді на греця воно здалося? – ображено запитав я.

– Прикрощами випробовуються почуття. І якщо вони слабкі, а людина боїться труднощів, або не здатна їм протистояти, тоді в її житті з'являється їх ще більше. Проблеми стають ще важчими, складнішими. Вона поступово втрачає друзів, інтерес до життя. В очах більшості така людина перетворюється в невиправну невдачу. Її починають цуратися знайомі, сторонитись на роботі, у школі.

– А як по-вашому треба робити?

– Тебе вдарили по лівій щоці – підстав праву, – відповіла Антоніна Павлівна. І це мене вразило більше, ніж розмова про кохання.

– Та ні! Нема дурних! Об мене чи моїх друзів витирають ноги, а я шанобливо вишкірятиму зуби?!

– Не треба розуміти цей вислів буквально. Його суть у тому, що мудра людина не повинна відповідати злом на зло.

– Сидіти й чекати коли тебе розмажуть по стінці?! Гарненький розклад! Упевнений, що тому, хто це вигидав, ніколи добряче не давали в пику! – я обурено перебив тиху й спокійну мову вчительки.

– Давали, – сумно усміхнулась вона. – Ще й як давали.

– А ви бачили? Чи, принаймні, вам розповідали ті, кому ви довіряєте, як собі?

– Мені про це розповідали книги, написані чесними, порядними й мудрими людьми. Вони спочатку все це перевірили на собі, а потім, бажаючи іншим добра та спокійного життя, поділилися з нами досвідом, – спокійно вела далі Антоніна Павлівна.

– Якийсь дивний у них вийшов досвід! Або ж я нічого не тямлю! От судіть самі, – і тут я почав розповідати геть усе із самого початку, тобто від пригоди на групі.

Говорив попервах неохоче, бо не вірив, що це може видатися цікавим, а коли помітив, як її й без того небайдужі очі випромінювали то усмішку, то розпач, то досаду, – повірив. І з кожним словом, з кожним пережитим у розповіді епізодом на душі ставало легше.

Захолонула недопита кава, ніхто не торкнувся тістечок.

Учителька жодного разу не зупинила мою оповідь ні запитанням, ні повчальними коментарями: не вимовила ані слова, а коли я замовк – запала мовчанка.

Наші погляди зустрілись. Вона зітхнула, немов наважуючись сказати щось важливе, відпила кави й тихо заговорила.

– У середині жовтня в шкільному саду від яблунь довшать тіні. Вечоріє. Я маю купу уроків. Звичайно, мене ніхто не навантажує, я навмисне беру їх, аби довше бути на роботі й не так рано повертатись додому. Але стільки б їх не було – усе одно замало, бо коли лунає дзвоник з останнього, мене огортає смуток, тому що час іти додому, а йти страшенно не хочеться.

Я виходжу зі спорожнілої, притихлої школи і йду в глибінь шкільного саду, щоб дивитись, як на вечірньому сонці довшать тіні дерев, дихати прохолодою, що пахне паленим листям і стиглими яблуками, які гупають у траву в тиші, немов чийсь кроки. Щось є в цьому таке, сповнене смутку й печалі. А іноді, коли напливають спогади, а глухий звук падіння плодів вириває мене з тих думок, здається, що хтось невідомий розставляє крапки над усіма “і”. Яблуко – крапка, через деякий час знову: яблуко – крапка, мовляв, досить тобі вже стільки років поспіль кружляти думками по замкненому колу. Що було, то було, й думкою нічого не зарадиш. Однак ще хочеться вірити, що розставляти крапки над “і” начебто ранувато. Теоретично так, а насправді – усе давно розставлено, й крапки теж. Втомила я тебе своєю

лірикою? – запитала Антоніна Павлівна. У відповідь я заперечливо крутнув головою. – Чому я говорю про сад, про осінь? Тому що це була найулюбленіша пора мого чоловіка. Він обожнював осінні ліси, поля, озера, річки. Ми й познайомилися з ним восени, під час дипломної практики в нашій школі. На той час він уже рік працював після закінчення педінституту. Після уроків ми полюбляли гуляти шкільним садом. Та щастя виявилось таким коротким...

Невдовзі після нашого одруження він захворів. Спочатку лікарі сказали, що нічого особливого. І справді його стан здоров'я начебто став поліпшуватися. Я тішилась, що ми знову будемо разом. Одного дня до мене на урок зайшов директор і сказав, що мені телефонують з лікарні. Звичайно, я здивувалась, адже чоловік знав, що я зараз у школі і не варто заважати. Підняла слухавку, й незнайомий, байдужий голос сповістив про його смерть.

Я очікував, що цієї миті Антоніна Павлівна заплаче, а мені стане ніяково. Страшенно гублюся, коли переді мною плачуть дорослі. Та в її очах були не сльози: там була справжня повільність смутку. Голос залишався спокійним, рівним. І я ніби заспокоївся, але раптом стало її шкода.

– Звичайна необачність лікаря, – коротко пояснила вона причину смерті. – Помилка, що коштувала життя людині, а по суті – двом. Бо я не жила, а існувала, просто дихала й усе.

Безумовно, суд покарав винуватця: п'ять років умовного ув'язнення. Він просто відкупився. Несправедливий вирок. Але чому я не померла, не наклала на себе руки?

Я прагнула помсти: око за око, зуб за зуб. Твердо вирішила вбити лікаря, адже він позбавив життя мого чоловіка. Але вбивши його, чи поверну я коханого? Ні. Безглуздий учинок і більше нічого. Помста абсолютно нічого не вирішує й не змінює, а тільки ускладнює життя.

Хтось із мудреців сказав: “Залиш цю справу Богові”.

Втрату, зраду, як і багато інших життєвих прикросців, треба вміти мужньо витримати. Ніколи не відповідай злом на зло. Лише добром можна розірвати цей ланцюг.

І я з головою занурилась у роботу. Сподівалась, що порожнечу, самотність, біль утрати заповнять дзвінкі голоси, сміх учнів. Для мене школа стала означати більше, ніж дім: я залишалась із дітьми після занять, допомагала трієчникам готувати уроки, зустрічалась із батьками. І діти відгукнулись на моє тепло, на моє відкрите серце.

Однак, мої колеги неправильно мене зрозуміли. І в учительському колективі поповзли чутки, що нібито я своїми стараннями намагаюсь посісти місце когось із заступників директора.

Невдовзі з чиеїсь ініціативи серед учнів тих класів, де я викладала математику, провели анонімне анкетування, щоб визначити найулюбленішого вчителя.

На педраді оголосили результати. Вони для мене виявились несподівано дивними: мій рейтинг був найнижчий.

– Брехня! – обурився я.

– Це не має значення, – спокійно відповіла Анто-

ніна Павлівна. – Справа не в рейтингові, ти сам здогадався, що він був визначений нечесно. Мені порадили більше приділяти дітям уваги й дбати про високу успішність.

Я зрозуміла натяк, але у своїй роботі нічого не змінила. Минув деякий час, мої недоброзичливці заспокоїлись, мабуть, переконались, що я й гадки не маю зазіхати на чийсь посаду.

– Я би пішов до іншої школи. Нехай самі працюють, раз такі розумні, – перебив я своєю порадою.

– От бачиш, – сумно всміхнулась Антоніна Павлівна, – ти відразу найжачуєшся, кидаєшся в крайнощі, а цього ніколи не слід робити, якщо хоч трішки себе поважаєш.

– Поважаю! Ще й як поважаю, тому й найжачуюся. А мовчки ковтатимеш образи, як говорив дід Трубач, то заклують ік лихий годині.

– А ти навчися не ображатися, і тоді нічого не доведеться ковтати.

– Ну, навчусь і що далі?

– От бачиш, ти так і не зробив висновку з усього того, що я тобі розповіла, – стомлено зітхнула Антоніна Павлівна.

– Та ні ж бо! – заперечив я. Мені здалося, що своїми словами я тільки додав у життя вчительки смутку та печалі. – Я все зрозумів. От тільки не втямлю, що зміниться, коли, як ви кажете, підставити другу щоку? А негідники нехай собі торжествують, ходять переможцями? Думають, що їм усе дозволено, що всі закони за них?! Так, по-вашому?

– Ти правильно говориш. І з нечистою, і з негідниками треба боротись. Але кожен повинен обирати

методи боротьби за совістю, а не так, як скажуть люди чи дід Трубач. Уяви, куди б завела тебе сьогоднішня пригода? А тепер пригадай, із чого це все почалося? Тобі насолити Анжеліка Діанова? Так відійди від неї, будь морально вищим. Коли на тебе гавкає собака, ти у відповідь що, теж гавкатимеш? А наробив лиха, то май мужність у цьому зізнатися. Краще б ти підтримав морально Іру Приходько. Не розмінюйся на примітивні речі. Ось що я хотіла тобі сказати.

– Не буду, – тихо пообіцяв я.

– Уяви, що було б, якби я дійсно помстилась лікарю чи образилась і пішла до іншої школи? Від цього б побільшало страждання та болю мені й моїм рідним, та й учням, які мене люблять. Зрештою, ми з тобою зараз би тут не сиділи, – усміхнулась Антоніна Павлівна. – Ще кави? А тістечка? Чому ти не їси?

– Чесне слово, не хочу.

– А Анжеліці дай спокій. Матиму нагоду, то поговорю з нею. Якщо вона розумна дівчинка, то зрозуміє свою помилку. На них вчать, адже так?

– Еге, – погодився я, бо після розмови мене ще дужче гнітив сором. Я б ніколи в житті не подумав, що їй, завжди усміхненій, молодій, уже стільки довелося пережити горя.

– Тоді збираємося?

– Прошу вас, вибачте мені.

– Вибачаю. Якщо ти зрозумів усе, про що ми говорили і з цим погодився, то значить став сильнішим, ніж був сьогодні вранці. Обіцяєш бути таким за будь-яких обставин?

– Обіцяю.

– Якщо батьки запитають, де так довго був, то скажи, що я затримала. А минулі події вже забуто. Я в тебе вірю. Ти здібний хлопець.

– махнув я рукою і в задумі поплентався додому. В уяві спливали то одні, то інші епізоди, про які мені розповіла вчителька. Як соромно мені було за скоєне. Але ж, їй Богу, я не хотів цього. Події розгорталися так: Циркуль, тільки-но уздрів Анжеліку, подав умовлений знак, але саме в ту мить з натовпу школярів, вигулькнула Антоніна Павлівна, випередила її і...

7.

Сніжана знає, як
розігнати хмарки

Вже вдома, обклавшись за столом підручниками, я не міг ні на чому зосередитись. В уяві спливали епізоди з розповідей учительки. Відсунув книжки й став розмірковувати над її словами. Потім підвівся з-за столу й дістав дідів інструмент. Бракувало підходящого дерева. Згадав, що у дворі діда Трубача вже стільки років лежать акуратненько складені обрубки спиляної берези. У мене з'явилось бажання подякувати Антоніні Павлівні за незвичайний позакласний урок у кав'ярні: зробити щось таке, що б приємно вразило, порадувало її засмучене серце. Я ще не уявляв, що буду творити, чим стане сухий цурпалок.

– Знову щось задумав? А уроки? – перехопила мене мати на порозі. – Чому обід так і стоїть неторканий?

– Я не хочу, мамо.

– Тоді от що: мотнись купи хліба, а тим часом і апетит нагуляєш.

– Ну, гаразд, – неохоче кладу деревинку на поріг.
– Перебила натхнення? – усміхнулась мама. – Швиденько збігаєш і можеш майструвати далі. Уроки поробив?

– Майже.

– Як тільки тато в рейсі, ти починаєш робити все наполовину...

– Дороблю, давай уже гроші, – не терпілось мені.

Мій тато – водій-далекобійник, і те, що він “у рейсі”, мене трішки заспокоїло, бо коли завтра в школі розпочнеться, як говорить дід Трубач, друга частина марлезонського балету, то аплодисменти для мене можуть бути не такими вже й гучними. А до батькового повернення рани від тернового вінка на моєму гарячому лобі зарубцюються. Мати в мене добра, бо розуміє мене навіть тоді, коли я нашкодив. Вона й татка розуміє, через те вони ніколи не гризуться, як дід Трубач зі своєю бабцею. Буває, що наш далеkobійник повертається з рейсу напідпитку (у них така традиція: після того, як поставили машину в гараж – чаркуються). Щоправда тоді мама зустрічає його не так радісно, зітхне з докором: “Ніхто мене не любить”. А батько, випнувши груди колесом, здивовано запитас: “Невже моя любов така слабка й непомітна?” І теж удає із себе ображеного. Мати різко відкладає роботу й ставить питання ребром: “А ти доведи свою любов. Де вона?”. Він на мить розгублюється, щось мєтикує, а потім кличе мене. Коли я з'являюсь на кухні, він обіймає мене й радісно відповідає: “Ось мій доказ любові! Скажи, Вадько, ми ж любимо маму?”. Тоді вона втомлено усміхається: “Шалапути ви мої”.

– Вадиме, – хтось гукнув услід, коли із хлібиною я виходив із класниці.

Озирнувся: біля кондитерського відділу махала рукою Сніжана Зобара, мовляв, зачекай. Я кивнув і вийшов на вулицю, бо не хотілось, щоб хтось із хлопців побачив мене з нею. Ні, вона хороша дівчина й учитесь непогано. Якось позичила гроші нам із Циркулем і навіть не нагадувала, аж доки ми самі не повернули, а повертали таки довго. Інша на її місці давно б усім у класі розцвенькала, а там би й до класної дійшло.

Через несамовите захоплення чаклуванням, магією та іншими дурницями більшість класу вважає її трішки дивакуватою й неохоче товаришує, бо з нею, окрім магії та чаклунства, ні про що не поговориш. Живе вона вдвох з бабусею, неподалік від Циркуля. Говорять, що її мати сплуталася із циганом, а коли народилася Сніжана, втекла кудись із ним, полишивши немовля своїй матері.

Раніше, ще в молодших класах, ми втрох добре товаришували, навіть її боронили із Циркулем, коли старші дівчата дражнили її циганчам. Тоді вона справді була дуже смаглява, і вчителька восени завше хвалила її, мовляв, молодець, що так добре засмагла на морі. А тепер от з'явилось оце ненормальне захоплення відьомством.

– Привіт, – підійшла, облизуючи морозиво.

– Ходімо по дорозі поговоримо, бо вдома мати хліба чекає.

– Я нічого не бачила, тільки чула, як дівчата розповідали, що ти там натворив після уроків, – опустила очі долу.

– Усе ж таки Діанова розп'якала!

– Не тільки вона – інші теж бачили, а Анжеліка відразу ж побігла шукати класну. Звісно ж, що знайшла й розповіла все, як було.

– От свинюка! – я аж кулаки стиснув від злості. – Ніхто в цьому й не сумнівався, але ж таки сподівався, що вона втримає язик за зубами, – додав уже трішки спокійніше й тяжко зітхнув.

– Що тобі тепер буде?! – Сніжана припинила лизькати морозиво й очима, повними співчуття, дивилася на мене. – Уявити страшно. Зі школи може й не виженуть, а от без міліції тут не обійдеться.

– А міліція тут до чого?

– Це нібито так сказала Діановій класна, – пояснила Сніжана. – Та ти не бійся. У такому віці до в'язниці не запруть. Ну, поставлять тебе на облік. Будуть час від часу навідуватись додому й цікавитися, як ти поводишся.

Мене кинуло в холодний піт, а по спині побігли отари мурашок, тільки спробував уявити бесіду дядька в міліцейській формі з моїми батьками...

– Оце так вляпався!.. І все через ту заразу чортову. От корова, нікому в класі не дає життя! – у відчаї, перекладаючи хлібину з однієї руки до другої, прошепотів я, сповнений лютої ненависті.

– Вадиме, я знаю, як її провчити, – змовницьки почала Сніжана.

– Ні, я пас, – бо не забув розмову з Антоніною Павлівною. – І на муху не підніму руки.

– Дурненький, – пожвавились темні Сніжанині очі, – хто ж зараз на свою голову ще пригод шукатиме? Діяти силою – це суцільне безглуздя.

– Та я навіть слова поганого їй не скажу.

– От я тобі й намагаюся запропонувати помститись без жодного слова й без жодного стусана чи пакунка з водою. У мене є одна книжка.

– Та бачив я твої книжки, Сніжано. І читав навіть, – невдоволено буркнув я, але саме згадав про виколоті очі. Щоправда, тоді, із президентом мені вдалось звести рахунки, а от розправа з Лілією Борисівною щось забарилася. Та зараз мені все це було ні до чого. Бо навряд, щоб магія врятувала від міліції.

– Ні, ти ще такої не бачив, – заперечила Сніжана.

– А хоч би й так, то невже ти думаєш, що я зараз усе кину й сяду її читати?! Завтра міліція додому навідається, а вона тут зі своїми книжками!

– Ти хоча б послухав, а то пирскаєш одразу. Я ж тобі допомогти хочу, – знітилась Сніжана.

– Гаразд. Говори. Я послухаю.

– У мене є незвичайна книжка. Тільки не думай, що це знову якісь поради з дівочого журналу.

– Авжеж! Із журналу “Пізнайко”, – не втримався, щоб не шпигнути.

– Книжка називається “Заворожені місця Харкова”, – продовжувала вона. – Так от, насправді існує не один Харків, а два.

– Якщо добряче нанюхатись клею “Момент”, то можна й десять уздріти, – ця вигадка мене так розсмішила, що на мить забулись усі прикросці. – Ну ти, Сніжано, даєш! – реготав я, схопившись за живіт. – До такого не додумались навіть у комп’ютерних іграх!..

Терпляче перечекала, коли я пересміюсь і словом не дорікнула. Її погляд був настільки спокійний, що

мені подумалось, чи не схибнулась вона остаточно на своєму ворожінні.

– Зверни увагу, що Харків розташований на двох пагорбах. Є Нагірний район Харкова, а є Холодногірський. Правильно? Правильно! Нагірний – це звідки починався Харків, тобто його серце, а Холодна гора...

– Є така станція метрополітену, – ляпнув навмисне, щоб перепинити її теревені.

– О! Молодець. Тямиш! Тоді слухай далі. Холодну гору заселили значно пізніше, бо Харків починався саме з Нагірного району, тобто там, де Покровський собор, корпуси старого університету, одним словом – центр міста. Зверни увагу: в обидвох випадках йдеться про пагорби. Харків чітко поділений на дві частини: Холодногірську й Нагірну. Усі це знають, але ніхто над цим не замислюється. Там і там – гора. Якщо дотримуватися цієї теорії, то насправді існує два Харкова – чорний і білий: один Холодногірський, другий – Нагірний. І там, і там є заморожені місця, про дію яких ніхто не знає, а якщо й довідається якось, то мовчить...

– І тільки ти все знаєш? Сніжано, не мороч голову! Іншим разом розповіси, бо справді, на мене мама чекає. Ти морозивом ласуєш, а ми ще й досі не обідали. До речі, дивись, воно зовсім розтане.

– Я за тебе, а не за морозиво переживаю. Ось дослухай, залишилось трішки, а потім подумай. До магії чорних місць звертатись дуже небезпечно. Та ти, мабуть, чув, що неподалік Холодногірського району, є Лиса гора. На ній відбуваються відьомські шабаші. Але вони нам не потрібні, нехай собі тусуються. А в

Нагірному районі Харкова, тобто в центрі, є старезне кладовище. Воно таке старе, що від нього вже нічого не лишилось. На його місці зараз парк. Там знаходиться могила Петра Гулака-Артемівського.

– Кого? От і зморозила! – не розчув я прізвище.

– Байкар такий був. Пригадуєш, ми ще усім класом учили його байки до дня сміху? Так от. Байкар висміює несправедливість, усе своє життя бореться таким чином з дурнями. Насправді ця могила заворожена. Її чари діють тільки раз на рік: 13 жовтня – у день його смерті. Пізнього вечора, дух письменника спускається на землю. Повертається він до нашого міста, щоб допомогти тим, хто зробив його безсмертним, і не тільки. О цій порі треба прийти до місця поховання, узяти з могили пригорщу землі й подумки звернутись із проханням до Гулака-Артемівського. І тоді всіх, хто тебе несправедливо скривдив, він так провчить, що про погане вони й думати перестануть.

– Так я й повірю. Аби це було насправді, то до його могили ще із самого ранку 13 жовтня стояла б стометрова черга. Сама подумай.

– Про це знали тільки ті, хто заворожив могилу, – пояснила Сніжана.

– І ти серед них?

– Вони давно померли, а нащадки не зберегли таємницю. І тільки один з них написав про це в книзі.

– Яку окрім тебе ще ніхто в Харкові не встиг прочитати? Еге?

– Вона видана в Канаді понад сто років тому.

– Поясни мені, яке діло канадцям до якогось там Харкова? І яким макарон вона потрапила на зачухану Москалівку?

– А цього я тобі не скажу.

– Покажеш? – я посерйознішав.

– Навіть дам почитати, але за умови, що 13 жовтня ми виконаємо все, написане там, – відповіла Сніжана.

– До 13 жовтня ще далеко! Зі мною все може статися буквально завтра.

– Я ж сказала, що книжку дам хоч сьогодні, але якщо ти пообіцяєш пристати на мою пропозицію.

– Гаразд, я подумаю.

– От, я так і знала, що не погодишся. Але я тобі скажу, Вадиме, що дарма, – попередила Сніжана.

– Та зрозумій ти, я не відмовляюся. Дай мені пережити наступний день і те, що буде після нього. Сама тут лякала міліцією.

– Добре. Йди й не хвилюйся. Хоч я й не така всесильна, та однак спробую пом'якшити всі удари, що мають упасти на твою голову, – впевненим, спокійним і якимсь чужим голосом (я аж злякався) сказала Сніжана й посміхнулася, злизуючи з руки тале морозиво.

Додому я повертався, наче той шкідливий кіт.

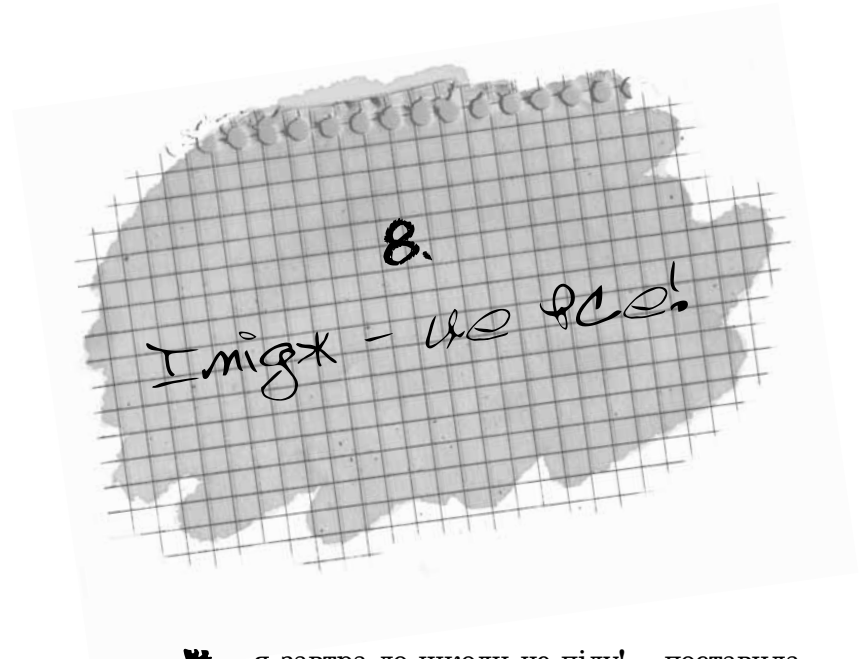
За те, що довго ходив по хліб мати не сварила; тільки сказала, що мене тільки за смертю посилати, й журливо посміхнулася.

Після вечері взявся до різьблення. Та стамеска безпорадно ковзала по сухій деревині, думки геть усі розбіглись.

Як я не прагнув увійти в той стан, що пройняв мене над “Дідусевими руками” нічого з того не виходило. Сніжана своєю балачкою зіпсувала творчий настрій.

Для мене завтрашній день – це справжній “Ранок стрілецької страти”.

Репродукція картини Василя Сурикова з такою назвою висіла в дідусевій майстерні. Її трагічний зміст мене так вразив, що до сліз було жаль приречених на смерть.

А я завтра до школи не піду! – поставила ультиматум Анжеліка, ледь переступивши поріг квартири.

– Що з тобою, дитинко? – човгаючи капцями по лискучому паркету, поспішала до вітальні бабуся. Вона лише годину тому, як прокинулася: у халаті, між двома пальцями, наче в рака між клешнями, тоненька й довга сигарета, а в другій руці – чашечка кави. Такої міцнющої, що коли вона її заварює, то кіт Баюн прожогом вилітає на балкон.

– Ну, поплач, поплач. Нам сльози наче кисень. Без них не можна й дня. Адже ми з тобою богема! Чи не так, золотко? Хто нас ще зрозуміє? – цим висловом бабуся завжди втішала Анжеліку.

Вона – заслужена артистка, тепер на пенсії, одного з харківських театрів. Її чоловік, тобто дідусь Анжеліки, не захотів ділити нелегку ношу нетитулованої актриси й пішов від них, коли мама Анжеліки

ходила до першого класу. Розлучення не зробило їх ворогами на все життя, як то часто буває, і він завжди бажаний гість в їхній родині. Незважаючи на солідний вік, дідусь, як молодий, гасає на джипі й успішно керує справами приватного пологового будинку для заможних харків'ян. Бабуся з того часу полишила всілякі спроби вийти заміж. “Всі чоловіки на світі – негідники. Наше щастя в навчанні та праці”, – бабця принагідно виголошувала своє життєве кредо, коли заходила мова про невдалий шлюб. Але це їй не заважало мати купу шанувальників свого таланту, які до виходу на пенсію ходили слідом і засипали квартиру снопами дорогих квітів. А коли їхній ентузіазм вигас, бабця присвятила себе вихованню онучечки.

Батьки Анжеліки живуть окремо, бо дуже зайняті власним бізнесом. Навідуються вони до доньки у вихідні та свята, а на канікули забирають із собою відпочивати в далекі теплі краї.

Уже всі звикли, що після зимових канікул Діанова з'являється засмаглою і з купою фотографій, на яких море, сонце й вона. Та несла їх Анжеліка до класу не заради показу заморських краєвидів, а щоб продемонструвати дівчаткам дюжину купальників, зачіску, пляжні платтячка й таке інше.

– Привіт, серденько! Чому засмучена? Хто образив? Я так і знала, бо снівся страшний сон, – богемна бабця розставляє руки й через широчезні рукави халату стає схожою на Аллу Пугачову в її концертній хламиді.

Кава вихлюпується на підлогу, та вона не звертає на це уваги і чекає доки Анжеліка прочвалає декілька кроків і притулиться до неї.

Та маленька, капризна богема й не думала рушати з місця. Це були ознаки бурі, можливо із грозою.

Тож “заслужена артистка у відставці” (так вона жартома представляється під час знайомства) поставила каву, жадібно, двічі підряд затягнулась сигаретою, тицьнула її в блюдце й попливла назустріч розгніваній онуці.

– Ох, ця публіка! Така вульгарна, така невдячна й примітивна. Вся молодість, весь талант відданий їй на поталу. Як я тебе, серденько, зараз розумію. Ну йди сюди, дай я тебе приголублю, поцілую, – бабця спробувала обійняти її, але розгнівана онука, як коза настромила ріжки й вередливо мекнула.

– Я ж сказала, що завтра не піду до школи!!!

– Ох, ці стреси, – сплеснула руками актриса. – Повір мені, дитинко, найкращі ліки від цього – бутіки. Інших ще ніхто не винайшов. Ну, розповідай, що з тобою.

– У класі з'явилась точнісінько така сама спідничка, як у мене, – трішки вгамувалась Анжеліка. – А ще я хочу пофарбуватись у чорне. Зараз всі канають під стиль емо.

– Який пас-с-с-аж! – зраділа бабця. – Прокинулась, ну ти ж знаєш, як завжди об одинадцятій, а підвестися не можу, бо не придумала чим буду займатись. Та й лишилась розпростерта, прошита наскрізь отруйними голками нудьги. Аби не кава, то померла б. Це точно тобі кажу, без кокетства, серденько. Проходь, нам не завадить щось з'їсти. Та не забудь мені нагадати, щоб я переклала посвідчення водія зі старої до нової торбинки. Бо знову ці менти причепляться, як собаки голодні.

– А! У тебе нова торбинка! – запищала з ванної Анжеліка. – Чому без мене купувала? Ти ж обіцяла?!

– Заспокойся, моя примо, це і є саме та, що ми з тобою купували торік в Абу-Дабі. Просто я про неї забула, а нині побачила її у сні. Прокинулась серед ночі й так мені закортіло купити таку ж самісіньку, що хоч зараз уставай та їдь до бутику. Лежу й не можу заснути, аж раптом згадала! Та це ж я сама купила її в Абу-Дабі. Ото так я раділа та тішилась, бідолашна. І це все, скажу тобі, через невдячну публіку. Через свою неотесаність та грубість вона стільки сили забирає. Це справжній вампір з поп-корном.

– Ба! Ну досить уже тобі. Їсти хочу.

– Поглянь, що я вчора купила, та забула тобі сказати. Там на кухні книжка: “Зірки вечеряють”. Тобі буде корисно, – гукала бабуся, зайнята перевдяганням.

– А я хочу обідати. Що мені твої зірки?! – вередувала Анжеліка, але взялась гортати книгу, де на її щастя фотографій було більше, ніж тексту. Її аніскілочки не було цікаво, чим зірки насправді вечеряють. Єдине, що приваблювало, так це їхній одяг на великосвітських тусовках.

– Ну, як твій транспортир? – весело підморгнула бабця, запиваючи бутерброд кавою.

– Ба! – ображено скрикнула Анжеліка. – Ну, не вже так важко зятимити, що звати його Юра, а прізвище Циркуль?!

– Пробач серденько. Стільки залицяльників і в усіх такі чудернацькі імена. Я пам’ятаю, що його прізвище пов’язане із кресленням. А єдине, що я знаю з уроків креслення, так це транспортир. Та й то не запам’ятала б, якби не одна дівчина з нашого класу,

що довго не могла правильно вимовити це слово й прохала: “Андрюшо, ану траспирдир мені дай!”

Умить усе, що так ретельно пережовувалось у роті Анжеліки, полетіло на обличчя та халат колишньої акторки, але вона ніскілочки не образилась. Навпаки – за компанію зайшлася сміхом, а пересміявшись, швиденько переодяглася і вирішила, що час знімати стрес.

– Спершу до перукарні, – скомандувала Анжеліка, відкинувшись на задньому сидінні авто.

– О, моя красуне, звичайно. Одяг вибирають під зачіску. То як там твій Циркуль?

– Ніяк. Нуль уваги, – з досадою хмикнула Анжеліка.

– Я тобі скажу, що із цими хлопцями завжди стільки проблем. Слухай, а якщо ти запросиш його до театру?

– Бабцю, ти хочеш, щоб на мене вся школа пальцем тицяла?!

– А ти як хотіла?! Імідж, рибко – це все. Подай мені запальничку. Я нервую в автомобільних корках.

– Та це ж лише червоний сигнал світлофора, – засміялась Анжеліка.

– Яка різниця! Хоч і сіро-буро-малиновий – однак стоїмо. Мене це дратує. Я народжена для динаміки, причому для гармонійної динаміки, а не пересування на цих тазиках.

– Не знаю, куди його запросити, але негайно треба щось робити, бо Приходько в мене його перехопить. Уже ледь не під ручку ходять, – стурбовано заговорила Анжеліка.

– Ну, якщо театр для його мозку важкуватий, то

почни із зоопарку, – пихнула димом у відчинене вікно й рвучко натиснула педаль газу.

– А це ідея! – зраділа Анжеліка.

– Потім до цирку. І так далі. До кінця року доберетесь і до театру. Про культурний рівень партнера треба дбати самій.

– Треба спочатку закохати в себе, а ти мені про рівень.

– Затям, доки я жива, не народиться той, кого б ми не закохали в себе.

– Бабцю, пильнуй краще за рухом, бо закохуватися не буде в кого.

– Одна жабка, сидячи в теплій, застоянній, аж смердючій воді болітця, каже іншій: не сміти, подруго – усе болото наше! – і не зважаючи, що Анжеліка нічого не втямила, бабуся так зайшлася сміхом, що аж водії з авто, які рухалися поруч, почали поглядати на неї. Один навіть посигналив, мабуть нервував, щоб така весела жіночка кермо з рук не випустила. У відповідь бабця показала язика.

– Бабусю, ну чого ти? Аж людей соромно.

– Га?! Не чую аплодисментів! Га-га-га-га! Усе болото наше?! Га-га-га-га! Геніально! Просто геніально! Га-га-га-га!

М

ій рюкзак пахне осінню: поверх книжок та зошитів мама поклала три великі червонобокі яблука.

І за порогом, у ранковій прохолоді вересня чути аромат стиглих яблук, груш, слив які пахнуть звідусіль: з мого рюкзака, із садів, здається й синя височінь осіннього неба також пахне дозрілим урожаєм. Згадую о цій порі село й легкий смуток сповиває душу.

– Чи прийняли твою роботу на конкурс? – цікавиться мама, проводжаючи мене до хвіртки.

– Та прийняли. Обіцяли підвищити оцінку за поведінку, – ніяковію й відводжу погляд убік, бо сьогодні має статись те, що перекреслить к лихій годині мої досягнення. – А коли тато повернеться з рейсу?

– Обіцяв за тиждень. Лишилось чотири дні. Скучив? – мама куйовдить мені чуприну.

– Я ж тільки зачесався! – гніваюсь.

– Гаразд, іди вже, бешкетнику. Та не шукай пригод на свою голову.

Як їй пояснити, що вони самі мене знаходять? Утім яка різниця, коли батько про це довідається?

Хотілося бути схожим на Антоніну Павлівну: не кривити душею, не боятись труднощів. Не відповідати злом за зло?

Чи може повернутись і розповісти мамі геть чисто все? Вона завжди довго стоїть біля хвіртки, аж доки я не зникну за рогом.

Озирнувся, та її вже не було. Застиг у нерішучості: вертатись чи ні? Та саме в цю мить озвався телефон.

– Привіт. Ти де? – поцікавився Циркуль.

– Виповзаю з дому.

– Чекатиму тебе на розі, біля хлібного.

– Чому саме там?

– Справа є. Зустрінемось – розповім.

Значить, як каже дід Трубач, “не судьба” мені вертатися. І я твердим кроком рушив на зустріч із Юрком.

– Ну, як ти? – тривожно глянув на мене Циркуль. – Живий після вчорашнього?

– Ще живий.

– А що математичка? Куди вона тебе повела?

– Їсти морозиво.

– ???

– Я серйозно. Розповім після уроків, бо дорогою до школи не встигну. І все б закінчилось нормально...

– Якби Анжеліка не побігла до Лілії Борисівни, – перебив Циркуль.

– А ти вже звідки знаєш? – здивувався я.

– Класна після уроків випадково зустріла мою матір. Та давай розпитувати, як там я, а вона все й розповіла. Я її ублагав нікому нічого не говорити.

– Це вже нічого не міняє, – я байдуже махнув рукою.

– Та звісно. Ти мені скажи скільки в тебе із собою грошей?

– На обід три гривні й ще лишилися дрібні відучора.

– Багато дрібних?

– Дві гривні з копійками.

– Віддай мені, я тобі поверну.

– Звичайно. Ось, бери, – я вигріб з кишені гроші.

– Мені до аптеки треба.

– Захворів? – здивовано глянув на Циркуля.

– Усе нормально, – відчинив він двері. – Так, дрібнички.

В аптеці було порожньо. Старенька аптекарка дрімала біля каси. Юрко снував від прилавка до прилавка й заглядав туди, як сорока в кістку.

За хвилину-другу мені набридло стояти і я пошепки порадив йому запитати, якщо він забув назву ліків. Фармацевт, мабуть, почула й одразу підвела голову.

– Щось хотіли хлопці?

– Ага, – сказав Юрко й нерішуче підійшов ближче до неї.

– Ну то вже кажіть, а то на уроки спізнитесь.

– Порадьте будь ласка, щось сильнодіюче, бо третю добу нема спасу.

Я насторожено глянув на Циркуля: умить він скорчив таку міну, наче йому справді зле.

– Коли зовсім кепські справи, то треба не до аптеки йти, а до лікарні. Батьки б швидко викликали. Чий ви є? У цьому районі я наче всіх знаю.

– Та нічого страшного. От тільки котрий день не можу в туалет сходити.

Аптекарка поглянула з-під окулярів на Циркуля:

– А що, батькам усе ніколи? За роботою й дітей не бачать? От часи настали. Чотири гривні сорок п'ять копійок. Якщо не покращає, слід зробити клізму. Та не приймай на ніч і перед уроками. Тримай.

Уже за порогом я поцікавився в Циркуля, що це за проблема? Спочатку він уникав відповіді, а потім побачив, що не відкрутиться, і таки зізнався. Виявляється, хотів підсипати проносні ліки Діановій до пляшечки зі спрайтом. Кожен з нас бере з дому півлітрову, а хто й літрову пластикову пляшку якогонебудь напою. Зазвичай, усі тримають її в рюкзаку. Циркуль хотів вибрати момент, коли Анжеліка вийде із класу, й нишком підсипати проносне.

– І тоді – уявляєш – вона не зможе всидіти на жодному уроці, – Юрко радісно завершив виклад свого плану й поглянув на мене.

Я не знав, що відповісти, із чого почати. До того ж, за п'ять хвилин мав початися перший урок. За такий короткий проміжок часу мені не вдасться відмовити Циркуля.

– Юрко, це не наш метод.

– А вона якими методами діє?

– Ми ж – це не вона? І потім, це абсолютно нічого не змінить, а навпаки, тільки ускладнить ситуацію.

Ось побачиш. Це ж може зашкодити її здоров'ю.

– А твій пакунок з водою – це страх як корисно? – перебив мене Циркуль.

– Тепер каюся.

– Це після розмови з Антоніною Павлівною ти став таким розумним? – усміхнувся Юрко.

– По-перше: дослухай, що я хотів тобі сказати: невідомо як ці таблетки подіють. Краще при всіх дати їй ляпаса. А по-друге, Антоніна Павлівна допомогла мені розібратись у ситуації в класі, якій ми ніяк не дамо ради.

– Таки піддався учительському гіпнозу! – Циркуль презирливо глянув на мене.

– Ти маєш зараз про все дізнатись, – я різко зупинився й потягнув його за рукав. – Ми пропустимо перший урок, але я тобі розповім, що почув від Антоніни Павлівни. І, можливо, ти так само, як і я, збагнеш свою помилку.

Напевне в мене був дуже ображений і розлючений вигляд, бо Циркуль одразу ж погодився.

– Ходімо, прогуляємось, а заодно й покуримо, бо з учорашнього обіду не курив. Сам розумієш: домашній арешт. Тільки ж май на увазі, що про тебе можуть згадати на першому уроці.

– Нехай.

Спочатку моїй розповіді Юрко не йняв віри. Ніби мені нічого робити, як оце вигадувати небилиці! Часто перебивав, кидав то радісні, то здивовані репліки, хапався за голову й примовляв: “Хто би міг подумати!”. Зрештою, йому стало соромно, що ми всіх без винятку вчителів сприймаємо не інакше, як кривих ворогів, а виявляється, багато хто з них саме й прийшов до

школи, щоб у нашому житті траплялося менше прикроців. І мені вдалося умовити його викинути геть оті бісові таблетки.

Доки ми із Циркулем смалили цигарки у віддаленому куточку маленького й занедбаного парку, Анжеліка разом з Романом Негодою та Марійкою Козачок налаштували добру половину класу проти мене та Іри Приходько. Перед початком уроку Анжеліка розповіла про вчорашню подію. З усього виходило, що я – та паршива вівця, яка заважає 7-Б бути кращим серед інших паралельних. А допомагає мені в цьому Іра Приходько.

Протягом першого уроку Анжеліка та її поплічники строчили й розсилали по класу записки, у яких йшлося, що треба позбавитись таких товаришів, нехай ідуть до іншої школи. Отже за півгодини всі були готові оголосити мені з Ірою бойкот: не розмовляти з нами і взагалі нас не помічати. Марійка Козачок так перейнялася порятунком репутації нашого класу, що запропонувала зібрати збори й обговорити мою поведінку. Все це вона детально виклала в записці, яку пустила класом. Негода підкинув ідею запросити й Лілію Борисівну. Такі настрої, наче вірус грипу, розповзалися між партами й ще вчорашні друзі (я не кажу про дівчат) готові були викинути мене з класу, як позбавляються баласту на повітряній кулі, щоб та тримала висоту й не спускалась до землі. Класній такі ініціативи були тільки на руку: Лілії Борисівні подобалось, коли подібні пропозиції йшли від учнів. Тоді вона бігла до директора, перехоплювала в коридорі когось із учителів і голосно, щоб чули інші, розповідала про все.

На другий урок ми не спізналися. Та не встиг він початися, як до класу увійшла завуч і поцікавилась, чи Журбін сьогодні присутній в школі?

– Та присутній, присутній, – проказав я з місця.

– А чому тебе не було на першому уроці?

– Проспав, – збрехав перше, що спало на думку.

– Добре, що хоч до другого уроку відіспався, бо тебе давно хоче бачити директор.

– Просто зараз? – запитав я з готовністю зустріти найстрашніше.

– Саме так, – і завуч вийшла із класу.

На мить запанувала мертва тиша. До всіх прикроців, як бензин у багаття, додалась ще й образа, що донесли про мою відсутність.

– От стукачі мерзотні! – вигукнув на весь клас Юрко.

– Ти теж хочеш до директора? – зловісно блимнула вчителька зарубіжної літератури Клавдія Сергіївна.

– Вадиме, тобі ж сказано – до директора! Чого стоїш? – відразу переключилась на мене.

– Він уже за тобою скучив! – докинула Анжеліка.

– Ага. Давно Журбін у нього не був! – голосно засміявся Гриць Чорнобай і його підтримав увесь клас.

Було видно, що чимало однокласників налаштовані проти мене! Повільно згорнув зошита, підручника й сховав усе до рюкзака, а потім почвалав до дверей під східне хихотіння. Був згодний на все, аби це швидше скінчилось: нехай виганяють зі школи, ставлять на облік у міліції – що завгодно, головне поставити крапку.

“Стукачі мерзотні”, – лунало в голові крізь хихотіння.

Окрім директора в кабінеті сиділи Лілія Борисівна й ще якийсь чоловік. “Мабуть, з міліції”, – подумав я.

– Заходьте, – привітно усміхнувся директор і звернувся до чоловіка, який прикипів поглядом до мене, тільки-но я переступив поріг кабінету.

– Знайомтесь, це і є той самий Вадим Журбін.

– Так ось ти який, – підвівся незнайомец і простягнув руку. – Василь Володимирович. Радий нашому знайомству.

– Професор Академії культури й голова оргкомітету обласного конкурсу “Я творю світ добра й любові”, – додав директор.

– Твоя робота? – професор узяв зі столу “Дідусеві руки”.

Аж ніяк не сподівався почути таке запитання. І спочатку подумав: може, збрехати, мовляв, не моя. Я потупив погляд і не знав, що сказати. Відчував, що червонію.

– Відповідай, Вадиме, – стривожилась Лілія Борисівна.

– Моя, – підвів погляд від зачовганого паркету.

– Молодець, – професор усміхнувся до мене.

– А раніше ти щось різьбив?

– Коли дідусь був живий так, а після його смерті – рідко.

– Це ти недавно створив?

– Минулого тижня.

– Різьбиш, коли є настрої, натхнення? – поцікавився професор.

– Так, коли заманеться.

– А часто це буває?

– Важко сказати. Не звертав уваги.

– Ну гаразд. А ти спробуй ще щось. Тільки не зволькай.

– Не знаю, – я трохи розгубився.

– Ну, а ти не сумнівайся. Просто бери й твори, що тобі подобається, – порадив професор. – Домовились?

– Гаразд, спробую, – пообіцяв я.

– Ну от і добре. Бажаю творчої наснаги, – усміхнувся професор і простягнув мені руку.

– До побачення, – ми обмінялися рукостисканнями, і я позадкував до дверей.

На уроці математики до класу не увійшла, а поважно впливла Лілія Борисівна. Минулого разу, то розшаркувалась, вибачалась, а тепер бач як.

– Антоніно Павлівно, я навіть у страшному сні не могла уявити те, що сталося вчора, – вона співчутливо взяла під лікоть математичку й щось прошепотіла їй на вушко. Було видно, що Антоніні Павлівні це не дуже подобається, і вона, здається, спеціально зробила крок, щоб вивільнити руку.

– Сталося те, що мало статись. Інцидент вичерпаний. Усі про нього забули, чи не так Ліліє Борисівно?

– Отже, сьогодні після уроків відбудуться збори, – лунко, як диктор на вокзалі оголосила класна. Вона наче й не чула математички. – На них запрошено завуча, батьків Вадима й вас, Антоніно Павлівно. Там ми розглянемо вчинок Журбіна й поставимо питання про недоцільність його подальшого перебування в

нашій школі. Сподіваюся, усі знають, що саме стало останньою краплею терпіння педагогічного колективу?

– Ліліє Борисівно, не переймайтесь, ви й так завантажені, – з робленою посмішкою звернулася до неї математичка. – І якщо це питання пов’язане із учорашньою пригодою, то я розібралася з Вадимом. Він зробив висновки.

– Отже, після уроків ми всі збираємось у своєму класі, – сухо сказала Лілія Борисівна, здивовано глянула на математичку й вийшла геть.

– Хто напише на дошці варіанти самостійної? – запитала Антоніна Павлівна, наче й не було розмови із класною.

– Я! – аж підстрибнула Анжеліка.

Спершу ми з Юрком її не впізнали: білосніжна блузка, незвичайна зачіска, пофарбоване в чорне волосся, ну справжнісінька ворона, і світло-зелена, коротка спідничка. Оце так прикид! Від тієї Анжеліки, яку ми звикли бачити, не залишилось нічого. Усі ледь ший не поскручували, доки вона дійшла до дошки. Діанова стала схожою на актриску з фільмів типу “Ранетки”, “Просто додай води” та іншого відстою, який так любляють дивитись дівчата з нашого класу. “Цяця”, – прошепотів Юрко, штовхнувши мене під бік.

– Анжеліко, тобі не до школи, а відразу на знімальний майданчик фабрики зірок. Хтось допоміг чи ти сама так попрацювала над новим іміджем? – поцікавилась Антоніна Павлівна.

– Бабуся допомогла тільки грошима, а все інше – я сама, – вона просто розквітла від такої уваги.

– Гарний маєш смак. Молодець, – посерйознішала Антоніна Павлівна й потім уже звернулася до всього класу.

– Усі ви напевне чули прислів’я: “По одягу зустрічають, по розуму проводжають”. Народна мудрість немов звертає нашу увагу на те, що розум – це головне. Але ж перше уявлення про людину складається по тому, як вона вбрана. І знаєте, як стає прикро, коли людина, що вразила вас вишуканістю свого одягу, манерами триматися на людях, за певних обставин виявляється жалюгідною нікчемою: з легкістю може зрадити, звести наклеп.

– Ага, таке часто буває! – вигукнув Циркуль.

– До чого я веду? – математичка обвела поглядом клас і продовжила далі, ніби й не чула Юркової репліки. – Хочу, щоб ви вміли залишатись самими собою за будь-яких обставин. І не грати на публіку, не вдавати із себе янголяток, бо рано чи пізно така гра не витримує реалій життя й тоді горе-актору доводиться розплачуватись дорогою ціною.

– Це як красива обгортка поганих цукерок, – додала Марійка Козачок.

– Ну от і прекрасно, що ви все зрозуміли! А тепер до роботи.

Учителька почала диктувати Анжеліці завдання.

10.

покинула циган
повертається

Того вечора Сніжана довго не могла заснути. Уже й бабуся солодко сопла, зриваючись на хропіння, то щось бурмотіла уві сні. За вікном затих гуркіт трамваїв і було чути лише кроки запізнілих перехожих. Історія про старого аргентинського цигана багато прояснила. І не такими вже й загадковими, незрозумілими виявилися книжки та металеві, керамічні фігурки, скриньки з якимись травами, порошками. Розповідь бабусі стала для Сніжани справжнім посвяченням у таємницю. Це хвилювало її уяву, гнало геть сон, а думки, доповнюючи одна одну, відтворювали те, що кілька годин тому ще було сховано від неї.

“Скільки разів я перекидала, переглядала в тій торбі все до крихти, але чомусь ніколи не натрапила на фото. Але якщо бабуся його бачила на власні очі, тож він має десь бути? Аби вона викинула світлинку, то, напевне, сьогодні б про це сказала? Однак і не зізна-

лась, де саме лежить фотокартка. Пильно дивилась мені у вічі й серйозно запитувала, чи не попадався, часом, мені цей знімок? Я здивувалась, дізнавшись про його існування. Цікаво, яким був цей циган-дідуган? Бабуся говорила, що добрим, щедрим і мовчазним”. Із цими думками Сніжана тихесенько сповзла з дивана й навшпиньках прокралась до вітальні, де на антресолях, серед іншого мотлоху лежала шкіряна торба аргентинця.

Дві кімнати та передпокій дівчина знала, як свої п'ять пальців, і могла із зав'язаними очима пройти й нічого не зачепити. Зупинившись біля антресолей, вона обережно підставила стілець і на хвилинку завмерла, щоб заспокоїтись. У тиші здавалось, що серце так голосно бухкає! Копирсатися в речах старого цигана прямо посеред вітальні чи йти на кухню – небезпечно. До того ж доведеться вмикати світло, тоді – усе пропало. “Я заберу її із собою, – вирішила вона, – і під ковдрою влаштую справжню ревізію, присвітивши мобільним телефоном. Тепер головне не зачепити нічого серед того мотлоху, бо бабуся хоч і спить міцно, але сон у неї чутливий”.

Завченим рухом дівчина відразу намацала торбу й обережно потягла до себе. У середині щось дзенькнуло, заторохтіло – Сніжана так і вклякла. Було чути, як спокійно сопе бабуся, бухкає її власне серце й стугонить у жилах кров.

Але що це?! У вітальні хтось увімкнув світло. Його промені боляче різонули очі. Дівчина побачила, що торба, яку вона тягнула до себе, вперлася в літрові банки з консервацією. Чи від страху, чи від несподіванки мерщій підхопила її на руки й рвучко

притиснула до грудей, сполохано озираючись навколо. Бабуся, як і раніше, спокійно спала, а у вітальні – нікогісінько. І цієї ж миті світло згасло.

Дивно, а вимикач не клацнув! – подумала Сніжана. – Це б не тільки я почула, а й бабуся. А може це все мені здалося?

Вона обережно віднесла стілець на кухню й прокралась до ліжка. Дістала мобільник і шуснула під ковдру.

– Онучко, то ти ходиш? – сонно озвалась бабуся.

– У туалет уставала, – прошепотіла Сніжана, притискаючи до себе речі старого цигана.

Освітлення від мобільника Сніжані було цілком достатньо. Все, що тут було в торбі, вона подовгу крутила в руках, роздивляючись зусібч, аби збагнути таємницю їхнього призначення: десять пошарпаних брошур, пожовклий блокнот, помережаний рядочками цифр із чужомовними словами напроти кожного, дві маленькі скляні пляшечки з перетертими травами та жовтим, наче пісок, порошком, перев'язані гумкою кольорові олівці, полотняний мішечок з камінцями – оце й увесь пожиток. Фотки так і не знайшла. Та коли вона почала складати все на місце, долонею зачепилась за щось, схоже на шов. Спершу не звернула на це уваги, а вже потім, коли склала всі речі, спробувала відшукати його на внутрішній стінці торби. Виявилось, що це внутрішня кишенька, майже така сама, як у неї в рюкзаку: непомітна, але глибоченька.

Схвильовано застугоніло серце. Дихати стало важко, вона вимкнула мобільник і відкинула краєчок ковдри. Щоб перевірити кишеньку, освітлення вже не знадобиться. Обережно, навпомацки досліджувала

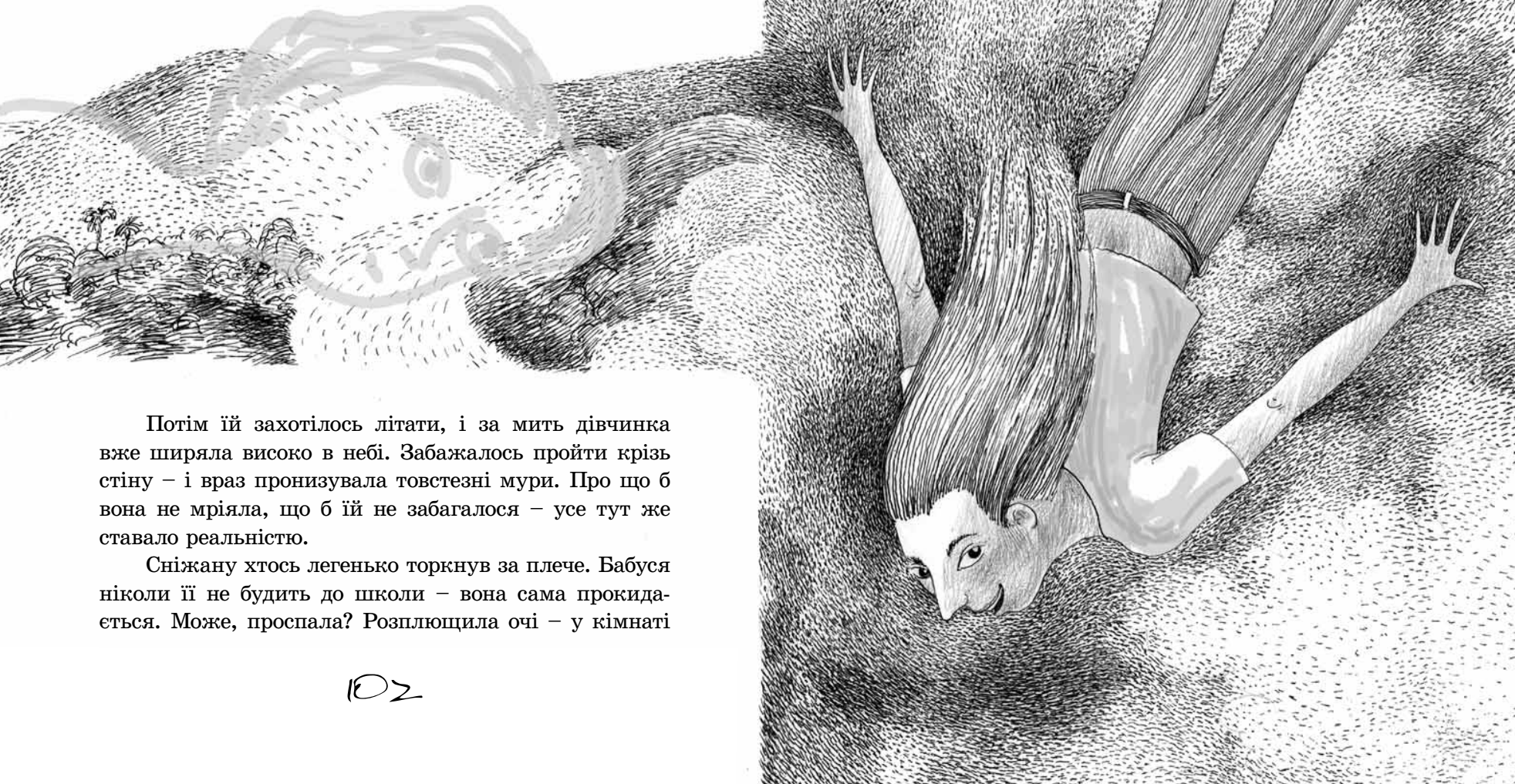
кожен її міліметр. Пальці наптовхнулись на гладеньку поверхню. Фотографія! Обережно дістала її й засунула під подушку, а торбу сховала. Уранці, коли бабуся готуватиме сніданок, вона встигне покласти все на місце. Перевела дух, відклала телефон і пірнула під ковдру.

Чорно-біла фотокартка мала такий вигляд, наче її вчора надрукували. Біля розквітлого куща стояв середніх років чоловік з усміщеною жінкою. Придивившись, Сніжана помітила, що на його обличчі з'явилися якісь плями й почали повільно розповзатися по знімкові. Дівчина здригнулась: адже спершу фотографія була як нова. Вона спробувала піднести зображення ближче до очей. І саме тоді відчула на зворотному боці фотознімка якусь випуклість. Придивилась – до фото був приклеєний паперовий квадратик із чимось усередині: на дотик наче пісок. Піднесла до очей знімок: плями на обличчі аргентинського цигана дійсно таки рухались, змінюючи колір: то зеленіли, то червоніли, то чорніли. Від цього обличчя цигана ожило, як на екрані телевізора: уста усміхались, а за мить – кривились від болю, щось говорили...

Сніжана заплющила очі, потім розплющила – циган справді був немов живий і весь час намагався щось розповісти, але гримаси болю заважали йому й він ніяково посміхався.

Дівчина сховала світлину під подушку й спробувала заснути. Та де там?! Вона не злякалась, ні їй кортіло швидше дочекатися ранку й тихцем від бабусі подивитись, чи й удень чудеса повторяться? Плани, здогадки, усіякі думки, насунули, як хмари. Врешті її здолав сон.

Сніжана бачила невідому Аргентину, долини, залиті сонцем, усміхнену матір, обличчя якої не зберегла дитяча пам'ять. Але уві сні дівчина була впевнена, що ця жінка – її мати, а поруч з нею батько в червоній сорочці, чоботях, зі скуйовдженою чуприною, ховав усмішку у вусах. Вони їй щось говорили, кудись поспішали, але їхніх слів Сніжана не чула, бо звідкись вигулькнула бабуся й почала голосно сваритися зі своєю донькою.

Потім їй захотілось літати, і за мить дівчинка вже ширяла високо в небі. Забажалося пройти крізь стіну – і враз пронизувала товстезні мури. Про що б вона не мріяла, що б їй не забагалося – усе тут же ставало реальністю.

Сніжану хтось легенько торкнув за плече. Бабуся ніколи її не будить до школи – вона сама прокидається. Може, проспала? Розплющила очі – у кімнаті

передсвітанкова імла. Тихо. Ї знову провалилася в сон, але заснути їй не вдалося: хтось знову так само легенько торкнувся плеча. Потім ще раз. Сніжана розплющила очі й від несподіванки горло немов стиснуло лещатами: ні крикнути, ні дихнути. За крок від неї в сірих сутінках стояв, похитуючись, наче павутинка від вітру, незнайомиць.

Вона вирішила, що це їй сниться й заплющила очі. Але дива не припинялися: “Не сумнівайся. Усе, що ти бачиш – насправді й не насправді, я існую й не існую, я говорю й не говорю, бо не можу переступити межу цього світу й опинитися там, де на мене давно чекає кохана дружина, люблячі діти”, – говорив до неї незнайомиць.

“Та це ж аргентинський циган, – здогадалась Сніжана. – Але ж я розумію його мову?!”.

Він наче читав її думки, і тільки вона про це подумала, – прозвучала відповідь.

– Нічому не дивуйся й нічого не бійся в цьому світі. Людська мова – це сатанинська вигадка, щоб роз’єднати людей на Землі. Коли я помирав, то не встиг сказати своєму батькові про фотографію – вона заворожена. І її ніхто у світі не зуміє розворожити, бо вже нема на Землі тих майстрів. Ось чому я не можу переступити останню межу цього світу. Ти мій порятунок. Облий бензином чи горілкою цю фотокартку й підпали, а попіл збери, не викидай. Викопай яму, посади в неї будь-яке дерево, а під коріння поклади попіл. І тільки тоді я перейду межу й обійму свою дружину й діточок, які стомились на мене чекати, а тобі за це віддячу сторицею. Мої речі для тебе перестануть бути мотлохом. Для цього ли-

шилося зовсім мало часу, бо це слід зробити 22 вересня – у день осіннього рівнодення. Тільки цього дня я можу перейти межу, а ні, то назавжди лишуся тінню між двома світами. Цей вересень – моя остання можливість. Прощавай. І нічого не бійся в цьому світі.

Марево розтануло в ранковій імлі, немов його й не було. Сніжана зітхнула на повні груди, обвела поглядом кімнату, переконалася, що привид таки насправді зник, і стомлено опустила голову на подушку.

II.

Цього ніхто не міг
передбачити

Збори довго не могли початися, бо всі чекали на Антоніну Павлівну, яку викликав директор. Батько сидів за першою партою. Він повернувся з рейсу сьогодні вранці, навіть поголитися не встиг, і мав дуже стомлений вигляд. Я весь час уникав зустрітися з ним поглядом. Маму не відпустили з роботи. На фірму, де вона працює бухгалтером, прийшла з перевіркою податкова інспекція. Таке нещастя буває, як мінімум раз на півроку. І тоді ми її бачимо рано вранці й пізно увечері сумну та вкрай стомлену. Тато їй так і говорить: “На тобі обличчя немає”.

Хвилин за десять-п'ятнадцять до початку зборів класна поставила мене біля дошки. І так я від цього втомився, морально виснажився, що ладен був дремнути, а там будь-що-буде. Мабуть, так і зробив, якби не батько. Циркуль пересів на першу парту, щоб мене морально підтримати. Лілія Борисівна вдає, що має купу справ і, не підіймаючи голови, щось строчить

у класному журналі. Ми з Юрком заздалегідь домовились, що я розповім геть усе із самого початку, а Іра Приходько доповнить окремі епізоди, підтвердить факти. І тоді нехай судять.

Нарешті до класу увійшла Антоніна Павлівна: ледь схвильована, але привітна, хоча без звичної усмішки й тепла в очах. Мені вона здалась іншою, не такою, яку побачив під час розмови в кав'ярні, і до якої звик. Тільки одне те, що математичка не вибачилась за спізнення (знаючи її тактовність), було сигналом до несподіваних поворотів у чітко продуманому сценарії Лілії Борисівни.

– Прошу сідати, – вказала класна на вільне місце за другою партою.

– З вашого дозволу, я сяду біля вас, – звернулась Антоніна Павлівна до мого батька, який самотньо бовванів за партою. А вже потім – до Лілії Борисівни – сподіваюсь, ви не будете заперечувати?

– Де вам зручно, – класна у відповідь розпливлася натягнутою посмішкою.

– Розпочнемо, оскільки завуча несподівано викликали до райвно. Перше вересня – це, зазвичай, справжнє свято дітей і вчителів. Ми всі його з нетерпінням чекаємо, бо школа – це наш дім. Але, як ви вже знаєте, ганебний вчинок Вадима Журбіна цей день зафарбував у чорне. Чотирнадцять років я працюю в цій школі, і на моїй пам'яті навіть найжахливіші витівки запеклих порушників дисципліни не можуть стати в один ряд з тим, що скоїв Вадим. Зважте, що минуло лише декілька днів, як його зняла міліція із груші. І ось маєте: Журбін дозволив собі підняти руку на вчителя.

– Неправда! – вигукнув Циркуль.

– Тобі ще слова не давали. Сиди й слухай, – сухо відрубала Лілія Борисівна. – Такий вчинок вимагає відповідних висновків. Ми про них сьогодні ще поговоримо. Але коли учень має якісь претензії до вчителя чи школа йому не подобається, він має повне право, обрати іншу. Я вважаю, що подальше навчання такого учня в нашій школі є просто небезпечним.

– Та брехня все це! А ви навіть слухати не хочете! – вигукнув Циркуль, підводячись із місця.

– Слово адвокатам я дам пізніше, – суворо командувала Лілія Борисівна, – не порушуй порядок зборів.

– Так дайте! І не зводьте наклеп на нього, – стояв на своєму Циркуль.

– Гарзд. Дамо тобі слово, але після того, як Антоніна Павлівна підтвердить сказане мною. А вже після того можеш виступати. Прошу вас, колего.

– На превеликий жаль, я не можу прокоментувати ваші слова так само коротко, як це тількино зробив Юрко, бо все ж таки я вчитель, – тихо й спокійно, дивлячись прямо в очі класній, мовила Антоніна Павлівна.

– Колего, я попрошу підтвердити факт того, що сталося, – стримано, але почервонівши наполягала Лілія Борисівна.

– Хвилину тому ви надали мені змогу звернутися до класу, тож прошу вас не перебивати. І я вважаю за потрібне дати висловитися учневі, якого ви так наполегливо змушуєте мовчати. Ну то як, друзі? – звернулася Антоніна Павлівна до всього класу, – нехай Юрко разом з Вадимом допоможуть класному

108

керівникові розібратись, що ж насправді відбувається в класі?

– Слово Циркулью! – вигукнув Андрій Куц.

– Вони вже розповідали, як на грушу лазили! – приснув від сміху Негода.

У класі зчинився такий лемент, що годі було розібрати, чого ж хоче народ.

– Припиніть негайно!!! – репетувала Лілія Борисівна. – Антоніно Павлівно, я попрошу вас залишити збори й не влаштовувати мені тут революцію.

– Якщо ви так бажаєте, то я піду, але повторю дітям, те, що хвилину тому сказала директору: ніхто не піднімав руку на вчителя, і ця тема закрыта раз і назавжди. А от щоб більше такого не повторилося, то вам би не завадило як слід розібратись, що ж насправді відбувається в класі. Колего, станьте ближчими до дітей, і вони до вас самі потягнуться! – порадила наостанок з ледь помітною усмішкою Антоніна Павлівна. – І як на мене, то збори можна вважати закінченими. А далі, як сказав би Макаренко, починається індивідуальна робота вчителя з учнями. Успіхів, колего. До зустрічі, друзі!

У класі запала тиша. Розгублена Лілія Борисівна стояла й кліпала очима на двері, які зачинила за собою Антоніні Павлівна.

Я боявся підвести очі.

– Ну то що, тема закрыта? – підвівся з-за парти Юрко й шарпнувся до дверей, не спускаючи погляду з Лілії Борисівни.

– Якщо ти так уважаєш, то можеш іти. Ми для тебе окремо проведемо збори, – роздратовано сказала класна.

109

– Тоді не забудьте на них запросити й Антоніну Павлівну, бо вона теж так вважає, – Циркуль вийшов із класу.

– Хто ще так вважає? – аж позеленіла Лілія Борисівна й прочесала очима, наче потужним рентгенівським променем приголомшений клас. Найстрашніше було те, що все це відбувалося на очах мого батька. Якби не було зайвого свідка, то цей спектакль класна керівничка поставила б за іншим сценарієм. А відтак доводилось грати всупереч власним планам. І тепер я розумів, що наступне слово за мною.

– Ліліє Борисівно, я теж так вважаю, – намагався говорити спокійно й не зводив очей із класної, – бо хотів поцілити пакунком з водою не в учительку математики, а в Анжеліку. Та не вийшло, хоч я дуже хотів допекти Діановій. Але за що, я вам не скажу, бо неприязнь поміж нами вже давно поросла травною і я ніколи в її бік і пальцем не поворухну. Я так вважаю.

– І я так вважаю, – підвівся Андрій Куц.

– І я, – сказала Іра Приходько.

– Я теж так думаю, – пробурмотів Чорнобай.

– Вадим правду каже, – додав Негода.

– Я теж так думаю!

– І я теж!

– Так вважаю.

Наче постріли, почали несміливо лунати голоси, а за мить до них долучилися всі, клас загудів, як вулик, усі один одному почали щось доводити, про щось сперечатись. Куц, Іра Приходько, Чорнобай та ще декілька учнів підвелися й пішли до дверей, а за ними підхопилась і решта.

Лілія Борисівна на якийсь час зацікавилась й круглими очима дивилась, як порожніє клас. Навіть ніхто не сказав “до побачення”. Однією з останніх виходила Анжеліка, але спершу вона підійшла до мене й голосно, щоб почула класна, сказала: “І ти теж мені вибач, Вадиме”. А вже потім попрощалась із Лілією Борисівною.

За кілька хвилин, окрім мене, батька та класної нікого не залишилось. Я розгублено потупився в підлогу. Батько встав з-за парти, підійшов до дошки, узяв мене за руку, якусь мить мовчки дивився в обличчя Лілії Борисівни, а потім сказав:

– Виявляється, усе так просто? Будьте щирішими й до вас потягнуться діти, чи як там радила вапа колега? Мое вам батьківське спасибі за виховну роботу.

– Вас більше ніщо не цікавить? – запитала класна.

– Дякую, ви все прояснили. Сподіваюсь, у вас теж нема до мене запитань, – зі стриманою ввічливістю сказав батько.

– Запитань безліч, але ми їх обговоримо іншим разом. До побачення.

Серденько, годі корчити із себе Шевченкову Катерину! – колишня акторка пихнула хмаркою сигаретного диму.

– Між іншим, мама тобі забороняє курити в моїй присутності. А ти спеціально це робиш. Усі хочуть мене здихатись, – розридалась Анжеліка й спересердя жбурнула на підлогу тарілку з картоплею фрі, яку бабуся принесла з “Макдональдсу”, що за кілька кроків від їхнього будинку. Різко підхопилась з-за столу, щоб поскидати геть усе додолу. Бабуся отетеріла спочатку, а далі із затиснутим поміж уст недопалком, кинулась її втішати. Але Анжеліка різко штовхнула її в груди й несамовито заверещала:

– Усі хочуть моєї смерті, а я все живу й живу! Усе ніяк не діждуться!!!

– О господи, який Пегас тебе вкусив, серденько? Ну, припини. Що ти мелеш? Публіка від цього не буде

в захваті, – бубоніла бабуся й намагалась підступись до онуки.

– Не чіпай мене! – Анжеліка продовжувала вередувати. – Смерті моєї хочете? Так я вам зараз влаштую! – заплакані, червоні очі вмить налилися лютою рішучістю. Вона схопила зі столу ніж і замахнулась, щоб полоснути ним по венах. Бабуся, мабуть, бачила на своєму віку й не таке, тому миттю схопила давно охололий електрочайник і різко вихлюпнула воду в обличчя онуки.

Упав, дзенькнувши об підлогу ніж, замовкла Анжеліка. Бабуся нарешті згадала про сигарету, яка вже зотліла й почала припікати уста.

– Ну от бачиш, я вже не палю, – відставна актриса викинула недопалок, м'яко, як кішка, підбралася до внучки, обняла, прихилила її голову до грудей і раптом сама розридалась.

– Усе життя, як на лінії фронту. За всіх сказала, за всіх переболіла. Моє серденько, мої грудоньки прошиті кулями образи та злості. І ніхто не бачить, ніхто не чує, як мені тяжко.

– Вибач, бабуся, – зашморгала носом Анжеліка. – У тебе кулями прошиито, а мені сьогодні кинули атомну бомбу. І все згоріло. Уявляєш? Я – це тільки попіл. Вибач, ти ж сама говорила, що геній має право на слабкість.

– А чи не пообідати нам, золотко, десь у затишній обстановці, а потім гайнути на виставу до музкомедії? Як на мене, то це прекрасний привід, щоб обговорити твоє становище.

– Справді, ми давно не були в театрі. Що мені одягнути?

– Ну, для музкомедії неважко підібрати вбрання, а от для драми, дитинко – справжня проблема.

На цей раз вони не брали авто й вирішили прогулятися містом, бо так легше вибрати пристойний ресторан. Пахло паленим листям, мляво гріло сонце й хилилось на захід, за багатоповерхівки. Центральні вулиці ще не були заповнені людом, що поспішав з роботи, і їм справді приємно гулялося. Довго вибирали затишний ресторан, та врешті зупинились на якійсь кав'ярні, що, ніби гриби після дощу, то виникають, то зникають у центрі Харкова. Анжеліка була мовчазна й не знала, із чого почати розмову: то їй здавалось, що трагедія не варта виїденого яйця, то бачила себе біля дошки на місці Вадима, то в уяві проносились епізоди, як кидає школу й на прощання, перед усім класом, говорить Циркулеві, що все це через нього, бо вона його кохає й кохатиме навіть тоді, коли стане такою, як її бабуся.

Чи не вперше в житті на її нічим не обтяжену голову звалилась така проблема, що здавалась їй неприступною фортецею, з якого би боку не підійди до неї. Ще вчора все так легко вирішувалось.

– Чого принишкла, моя примо? – по-змовницькому підморгнула бабця.

– А що б ти робила на моєму місці? – благально подивилась на неї Анжеліка.

– Кохання без взаємності – до болю знайома ситуація, – наче лікар біля хворого, почала розмірковувати бабця. – І не сподівайся, їм ніколи не почути високої ноти твоїх почуттів. Вони істоти грубі, незграбні, і реагують відповідно. Ти із самого початку неправильно спланувала свої дії. Безтямно ревнувала,

намагалась усунути конкурентку. А треба було лише настроїти свою ліру на їхній лад, тобто не хлюпати почуття симфоніями, а врубити щось на зразок бум-ца-ца, бум-ца-ца, гоп! І пташка в клітці. Тільки водички вчасно давай.

– Бабусю, а популярно ти можеш пояснити? – Анжеліка ображено пирхнула.

– А я тобі вже казала: запропонуй йому разом відвідати зоопарк. А на майбутнє, кицю, пораджу: якщо не хочеш закінчити своє життя продавцем у бутику, то не лінуйся й розвивай мову, тренуй уяву. З тобою ж не буде про що розмовляти!

– Щось я тебе не розумію. Мені потрібна твоя порада. А ти зі своїми богемними звичками... І затам собі, якщо Циркуль не закохається в мене, я піду до іншої школи, – Анжеліка перейшла на ультимативний тон.

– Е-е-е-е ні, моя примо, ніхто так не міняє сцени, як шкарпетки, на початку кар'єри. Стукне тобі шістнадцять, отримаєш права на авто, тоді йди хоч на той бік місяця, якщо там є школи. Затам і не роби дурниць. А цьому голубкові скрутити голову – раз плюнути.

– Чому ти вирішила, що він голубок? – образилась ще більше Анжеліка.

– Я про пташку, моя примо. А між іншим, серед творчих людей – чимало збоченців. Тому я й вийшла заміж за діаметрально протилежного типика.

– Не кажи так про мого любого дідуса.

– І мого любого теж, – усміхнулась бабця й лагідно торкнулась онуки. – Отже, твій план війни знав краху. Ти добряче накапустила, а тепер хочеш,

щоб він закохався в тебе? Г-м-м. Високо ти береш. Хоча, кажуть, буває, що й ведмідь літає, – бабуся в задумі допила коктейль, потягнулася за сигаретою й уже звернулася до самої себе. – А чи не так, пані Наталю?

Анжеліка вже звикла до театру одного актора: що тут удієш, полюбляла бабця театральні діалоги. Могла в супермаркеті чи будь-де на людях, провадити дискусію сама із собою.

– Між іншим, я вибачилася перед Вадимом у присутності його батька й Лілії Борисівни, – пожвавішала Анжеліка.

– Це розумний режисерський хід, але глядачам у залі – незрозумілий. Оплесків ти не дочекаєшся. Провінційна публіка хоче яскравого феєрверку. Правила хорошого тону ще зі школі обридли. Не сюсюкай, бо тебе взагалі перестануть помічати на сцені. Затям, перше, що тобі треба зробити просто сьогодні: Іра Приходько віднині й навіки-віків твоя вірна подруга. Вона у твоєму житті займає більше місця, ніж твій Траспирдир, чи пак, Циркуль.

– Та я швидше наголо обстрижуся, ніж вона стане моєю подругою! – пхикнула Анжеліка.

– Ангел мій, затям собі, що сцена – це таке місце, яке робить друзями ненажерливого вовка й полохливу лань. Отже, або ти танцюєш під дудку режисера, або йди перевіряти квитки на вході, – в її голосі з'явилися металеві нотки. Анжеліка вже знала, що в такому випадку не варто заперечувати й перебивати.

– Сьогодні ти їй телефонуєш і робиш перший крок до зближення, – пані Наталя загнула великий палець на правій руці. – Потім ви з нею йдете до Лілії Бори-

сівни й розповідаєте про те, що вчинив Вадим. Не захищайте й не засуджуйте його. Хоча немає значення. Головне – разом виконати нележку справу. Від завтра ти до школи одягаєшся простенько, непомітно, ну, як всі. У розмові з рештою однокласників ти не торкаєшся сьогоднішньої події. Протягом тижня, ти взагалі не помічаєш Циркуля. Навіть якщо він прилипне до тебе.

– Ох, якби ж то!

– Дурень думкою багатіє, а розумний діло робить. Отже, затям, Юрка не існує, зате Вадим для вас із Ірою на першому місці. З нього день починається, ним день і закінчується. Циркуль осторонь не стоятиме, але ти його – затям – не помічаєш. У тебе два рятівники: Вадим та Іра. Терпи, золотко, тиждень, а на другий стань трішки уважнішою до свого Юрасика. Забудь про своє скромне вбрання, але не роби це різко. Вимальовуйся на загальному фоні поступово, непомітно, щоб це не кидалось нікому в очі. Розповідай Приходько про Журбіна, захоплюйся ним, частіше бувайте втрюх. А де ви, там і Циркуль. Але ж, як і раніше, ти його помічаєш лише одним оком. На той час він на тебе дивитиметься двома й не моргаючи. І тут, моя красуне, головне згарячу на radoщах не наробити дурниць. Насамперед витримка, помилишся – і нічого не зміниш. І от тоді візьми й запроси їх усіх до театру, а потім почастуй морозивом, ну, одним словом, відпочиньте півдня разом. Увесь цей час, звичайно, за слушної нагоди, не забувай говорити Журбіну про те, яка хороша в тебе подруга Іра Приходько. Так і скажи, що більш порядної дівчини в класі немає. І не тільки говори, а підкріплюй слова своєю поведінкою.

Зрештою, на другий тиждень ви домовляєтеся з нею, що хочете сидіти за однією партою. А ні, то я сама про це попрошу Лілію Борисівну.

Потім ми влаштуємо маленьку автомобільну прогулянку за місто із пашликами, волейболом і танцями навколо багаття, – бабуся загнула останній палець на другій руці й стомлено зітхнула. Уважно подивилась на здивовану Анжеліку й підкурила другу сигарету.

– Ну ти й стратег, бабуся!

– Довго говориться, та швидко робиться. Запам'ятай, моя примо, уся майстерність актора в тому, щоб просте видати за складне й показати глядачеві, як ти кречеш, несучи цю титанічну ношу. І навпаки. Гра – це тільки гра. Тобі, дитинко, усе ясно?

– Так.

– Тоді починай діяти.

Більшу частину шляху зі школи ми з батьком йшли мовчки. Мене це пригнічувало, бо ж хотілось поговорити, почути бодай натяк на підтримку. Я ще тоді не знав, що крім клопоту зі мною, на його й без того стомлені плечі сьогодні ліг ще один тягар: на фірмі, де працює наша мама, скорочують її посаду. Як я потім зрозумів, це означало звільнення з роботи.

– Ну що, халамиднику? – нарешті обізвався батько й обійняв мене за плечі. – Учитися будеш?

– Тату, я ж учуся.

– Я не про шкільне навчання, а про науку жити по-людському. Розумієш? Треба вчитись на світі жити. Можна бути чесним трієчником у школі, але в житті середньої оцінки не буває: або двієчник, або відмінник, а щось середнє – ганебніше за двієчника. Зрозумів?

– Угу, – мугикнув, хоча ні біса не втямив.

– Затишна й зручна серединка зіткана з безхарактерності, брехні, блюзнірства, підлабузництва й продажності. Там маму рідну за гривню продають, – говорив батько тихим голосом. – А не хочеш учитися, залишишся дурнем. Коли такі бевзні дорослішають, ними затикають усі дірки, на них вішають усіх собак, а вони потім ображаються, шукають правди, порятунку.

– На ображених балкони падають, – спробував пожартувати.

– От він на тебе сьогодні й упав. Ну як, приємно? – посуворішав батько.

Помітив, що він починає “нагріватися” й уже через хвилину може закипіти й до наступного дня його не остудиш.

Я розгубився й не знав, що ж відповісти, аби збити температуру.

– Мовчиш. Бо сказати нічого. То хоч подякуй математичці. Тільки не думай, що такі, як вона, підстелятимуть тобі соломку. У дорослому житті все навпаки: похитнувся, починаєш падати, то тебе ще й підштовхнуть, знайдуться й такі, щоб ти спіткнувся на рівній дорозі. Переступлять і підуть далі. Через вісім-десять років, а вони промайнуть, ой, як швидко, біля тебе не буде ні Юрка, ні Антоніни, як там її по батькові?

– Павлівна. Я одразу ж підійшов до неї й розповів усе, як було. Потім ми з нею довго сиділи в кав’ярні.

– У кав’ярні? – батько аж зупинився.

Решту дороги додому говорив уже не він, а я, детально переповідаючи цю довгу й незвичайну історію.

Іноді, відпочиваючи після тривалого рейсу, тато полюбляє, як він говорить, повечеряти з дідом Трубачем. Хоча, вечереє – красиво сказано: пляшка, кілька огірків, кільце ковбаси. Примостяться десь у куточку подвір’я й гомонять собі до пізнього вечора, аж доки мама не порозганяє їх по домівках. Тому батько залишився біля магазину, напевне, зараз піде купувати горілку, а мені наказав іти додому й сідати за уроки.

Зателефонував радісний Циркуль, наче піддивлявся, коли я залишусь сам. Привітав мене з перемогою, говорив, що відтепер у класі останні стануть першими, а перші останніми. “Я б на місці Лілії Борисівни відмовився від нашого класу. А може, директор і сам запропонує на її місце Антоніну Павлівну?”, – фантазував Циркуль.

Удома я вирішив спершу зайнятись справами до душі, а вже потім виправляти двійки. Мерщій передягнувся нашвидку пообідав, дістав дідів інструмент і заходився різьбити. Тепер я вже знав, чого хочу! Я бачив не цурпалок, а зморену, заклопотану роботою вчительку, таку, як Антоніна Павлівна.

– Узяли й викинули, як кошеня, на вулицю, – крізь відкриту квартиру було чути захмелілий голос тата.

– Бачиш, криза в них, – хруснув на весь двір огірком, дід Трубач.

– Тепер хоч попідтинню з торбами йди. До того ж, і в мене на роботі відмінили багато запланованих на місяць рейсів. Не знаю, як ми протягнемо?

– Не падай духом. Я прожив багато й скажу тобі, що людей мордують споконвіку: то неврожаї, то реформи, то революції, і так усе життя не видно провітку. А коли й назбираєш якісь копійки, то не радій – усе одно видурять, або ж украдуть. Живи одним днем, інакше від печалі почорнієш і згориш.

– Та воно ж якби тільки це. Жінка в лікарню, як на роботу, ходить уже з півроку, а толку ніякого. Тільки гроші, а де їх брати?...

За мить їхнє бубоніння віддалилося кудись на край подвір'я й стихло, бо мені вже вчувався голос Антоніни Павлівни, я бачив її очі, руки, характерні рухи, як вона поправляє зачіску, пише крейдою на дошці...

Я знову почувався щасливим, бо інструмент наче знав краще за мене, що хочу, про що думаю. І тільки згодом я дізнався про страшний зміст випадково почувтих батькових слів.

Наступного дня, не відчуваючи землі під ногами, я ніс до школи вирізьблену скульптуру. Лілія Борисівна взяла її мовчки, лише запитала, як записати назву. “Вчителька”, – відповів я. Олівцем, на зворотному боці вона щось занотувала й дивлячись кудись убік сказала чи запитала: “Такими нещасними ви їх і робите”. Я нічого не відповів і пішов до дверей.

Майже біля самого класу мене перехопила Анжеліка:

– Привіт! – ніяково усміхнулась, заклавши руки за спину. – Вадо, поглянь, яку я книжку вчора відкопала в бабусиній бібліотеці. – Вона простягла руки

й переді мною, наче зі снів, з'явився старий підручник “Практика різьблення по дереву”. Здається, про цю книжку говорив колись мій дідусь!

– Цікава, рідкісна нині книжка.

– У тебе є така?

– Ні, немає.

– Ну то тримай, чого ти нахнюпився, ніби я прошу тебе передати її Лілії Борисівні, – пожартувала Анжеліка.

Щось було в тій усмішці, у погляді навіть у голосі... Вона й не пропонувала, і не вмовляла мене взяти книжку. Так говорять, коли добре знають, що саме тобі в цю мить потрібно.

– Ти чого? Ще й досі сердишся? – Анжеліка взяла мене за руку й поглянула просто в очі. – Ну, не хочеш назовсім, то бери почитати, а потім повернеш. Вона в нас тільки пил збирає. Мені сподобались твої “Дідусеві руки”. Я чула, як їх хвалили вчителі.

Спасибі, як прочитаю поверну, – я ніяково простягнув руку.

– Про що ви тут торгуєтесь? – наче з-під землі вигулькнув Циркуль.

– Підручник ось Вадику принесла, – Діанова потупила очі.

– Чого це ти раптом перейнялася його проблемати? – він криво посміхнувся. – То доносиш на нього, то тепер книжки даруєш?

– Учора після зборів я вибачилась перед Вадимом, а сьогодні спробувала пояснити Лілії Борисівні свою помилку. І взагалі, Юрко, сильний не той, хто дає здачі, а хто вмє вибачати. До речі, ми завтра з Ірою Приходько йдемо до театру на виставу. Хочете з

нами? Грошей на квитки не треба: моя бабуся про все домовилась. Вона відвезе нас на виставу машиною, а по закінченні забере. Ну то як, хлопці?

– Вадько, як тобі такі фокуси? – підморгнув мені Циркуль.

– Коли хто-небудь з вас був у театрі? Та ще на малій сцені “Березоля”? Туди на виставу “Мина Мазайло” тільки, після 16 років пускають.

– Дякую, Анжеліко, але ми подумаємо. Адже ще є час, – підштовхнув мене Циркуль, мовляв, розмова закінчена.

– А за підручник дякую. Я поверну.

– Я його дарую. А якщо тобі так незручно прийняти подарунок, то змайструй щось для мене та й будемо квити, – усміхнулась Анжеліка.

До дзвінка залишались лічені хвилини, а Юрко мав купу інформації, тому він нервував, щоб устигнути все розповісти. Найголовнішою виявилась та, що Антоніну Павлівну разом з Лілією Борисівною неодноразово викликав директор. Принаймні, дівчата бачили, як математичка разом із класною кілька разів виходили із приймальної.

– А вчора після уроків, ти не повіриш! – у нього очі зробилися як п’ятаки, озирнувся й уже тихше продовжив: – До мене, просто додому, прийшла Іра Приходько. Добре, що батьки ще з роботи не повернулись. Щоправда, вона перед цим зателефонувала й попрохала, щоб я вийшов на вулицю.

– А що тут такого?!

– Та я не про те, – Циркуль нервово махнув рукою. – Слухай далі. Вона сказала, що тебе слід підтримати. І до твоїх батьків піти всім класом.

– До чого тут увесь клас? – здивувався я.

– Ірина сказала, що ти для всього класу став культовим, ну, типу героєм, зрозумів? Ми з нею години зо дві говорили. Виявляється, ніхто після тих зборів одразу не пішов додому. Один я поквапився. Ну, староста та ще декілька, то ті пішли, хоча вони на твоєму боці, але в них статус, сам розумієш. А добра частина класу зібралась, щоб продовжити розмову. До того ж, такої ідеї ніхто й не думав виголошувати – усе якось само собою склалось. Спершу ж влаштували Анжеліці тестування на вошивість, бо ж ніхто нічого не міг втямити. А потім, коли картина прояснилась, усі були просто в шоку. І вирішили: якщо тільки постане питання про виключення тебе зі школи, то одразу весь клас напише заяви, щоб їх теж виключили. Так що тримай хвіст трубою!

– Хлопці, до класу! – загукала вчителька географії.

Під кінець другого уроку зі мною почалося творитися щось неладне: щоки запалали вогнем, усього лихоманило, наче хто голяком на мороз виставив; голова, руки ноги, усі кісточки так боліли, так विकручувало, мов мене через м’ясорубку пропускали.

Я ледь досидів до перерви, а потім поплівся до медпункту. Циркуль хотів провести, але я відмовився. Дарма, бо на півдорозі перед очима попливли різнокольорові плями, сніжинки й метелики, багряне осіннє листя. Пам’ятаю, як я заточився й ледь не гепнувся, потім з кимсь зіптовхнувся. Той хтось про щось запитував, прикладав руку до лоба, мацав

пульс, а сніг усе густішав і густішав, плями втрачали свою барвистість, тьмяніли й більшали, застилаючи очі. Стало страшно, що через оці плями ось-ось нічим буде дихати, і вже нічого не бачачи, я жадібно почав хапати ротом повітря.

До тями прийшов у лікарні. Біля мого ліжка сиділа заплакана мама, а поряд стояв лікар, щось поспіхом занотовуючи до блокноту.

– Вадику, тобі легше?

– А що зі мною? – я спробував підвестись, але голова була такою важкою, наче її хтось приклеїв до подушки.

– Лежи, лежи, тобі не можна робити різких рухів, – занепокоїлась мама.

– О, наш козак уже одужує, – лікар нахилився, помацав пульс і торкнувся чола. – Не нудить, голова не паморочиться?

– Важко підвестись, – я спробував сісти на ліжку.

– Тихо, тихо, тихо, – зупинив мене лікар, поки не рухатись! Лежи спокійно, сам відчуєш, коли сили повернуться й ти зможеш підвестися. От мама поруч, а за дверима півкласу зібралось. Що ж ти так усіх перелякав? За тиждень-півтора ганятимеш м'яча.

– Власне, що трапилось? – із тривогою в голосі запитала мати.

– Усі ознаки нервової перевтоми плюс застуда – все це й підкосило молодий організм. Знаєте ж, які діти? До останнього мовчать. Ми, дорослі, тільки десь щось шпигнуло – одразу звертаємо увагу, стаємо обережнішими, хапаємось за пігулки. А дітлахи бігають, доки не звалляться з ніг. А якщо серйозно, то треба слід-

кувати за тим, щоб вони дотримувались режиму: нормально й вчасно харчувались, спали, відпочивали. Спілкуйтеся з ними частіше й не кидайте наодинці зі школою. Цікавитись лише оцінками – замало. Та, зрештою, для них це не головне, діти дуже болісно переживають, якщо їх не розуміють. Усе буде гаразд. Але найближчі дві доби – спокій і тільки спокій. Окрім того: у ці дні забороняю відвідини однокласників та друзів.

– І довго так триватиме? – утрутися і я до їхньої розмови.

– Побачимо як себе почуватимеш. Відпочинь. І бажано припинити, хоча б сьогодні та завтра, користуватися мобільним телефоном. Залиш його мамі.

– Раптом йому щось знадобиться? Не дай Боже, знову погіршає?

Лікар тільки посміхнувся, зняв окуляри, порадив їй також не нервувати й вийшов з палати.

Потягнулись довгі й нудні дні.

14.

ПРОЩАННЯ ІЗ ЦЫГАНОМ

Ти куди зібралася проти ночі? – бабуся відірвалася на мить від серіалу й здивовано поглянула на вбрану Сніжану.

– Лунку викопала, а саджанець уже третій день стоїть у відрі з водою. Усе ніколи, – заторохтіла дівчинка, застібаючи ґудзики на кофтині.

– Та чи дня не буде? Ще встигнеш.

– Уже зібралась, то піду провітрюсь, а то засиділась над уроками.

– Ну то вже йди, коли маєш охоту.

Червоно сідало сонце. Вечірні сутінки разом з тишею сповивали Москалівку. І тільки ближче до центру було чути як гуркотіли трамваї, поодинокі сигнали авто. Відчувалась вечорова прохолода вересня. Повітря пахло прив'ялим листям. Десь неподалік ліниво гавкали собаки й хтось голосно перемовлявся із сусідом через паркан.

Цього літа стільки розвелось бродячих псів, що іноді пройти до школи страшноувато. Гавкають, брешуть з ранку до вечора й гасають усією Москалівкою.

Сніжана озирнулась на вікна – чи бабуся не підглядає? За шибкою синьо мерехтів телевизор: старенька завжди вимикає світло, коли сідає дивитись серіали – заощаджує електроенергію. І стільки б не говорила Сніжана, що це шкодить зору. Бабця погоджується, а своє робить. Дівчина поглянула довкола, чи немає нікого на сусідньому подвір'ї, потім замкнула хвіртку, постояла ще якийсь час, прислухалась. З кишені обережно вийняла фотокартку, присіла навпочіпки біля лунки й поклала її на дно, зверху полила заздалегідь купленим в аптеці медичним спиртом і запалила сірника: вогонь сягнув угору, розбризкуючи на всі боки снопи іскорок. Сніжана перелякалась, бо це ж могло привернути увагу сусідів, та полум'я швидко вгамувалося й ліниво перетравлювало залишки фотопаперу. Коли на дні лунки все згасло, над подвір'ям, десь у нічному небі, як здалося дівчині, хтось полегшено зітхнув, наче старезний дід після тривалого ходіння нарешті вмощувався на лаві. Їй здалося, що хтось невідомий слідкує за нею, причаївшись десь угорі. Вона боязко підвела погляд: з вересневого неба їй весело підморгували перші зорі. Сніжана затримала погляд, милуючись відтінками кольорів вечірнього неба.

Раптом вона почула, як клацнули двері. Шарпнулась, та відразу усміхнулась до себе, мовляв, чого боятись? Фотографія спалена, флакончик з-під спирту теж на дні лунки. Напевне, це бабуся розхвилювалася, що вона так довго саджає дерево. Сніжана опустила

погляд. У сутінках, які помітно густішали, перед нею стояв незнайомий чоловік. Якось винувато посміхнувся, поточився, але далі його кроки стали трішки впевненішими.

“Ось чому бабуся навіть не визирнула у вікно!!! – промайнула жахлива думка. – Злодій прокрався до будинку, коли я поралася із фоткою, убив її, забрав пенсію, а я – небажаний свідок...”

Дівчина хотіла покликати на допомогу, але а з горла замість голосу вирвалось тихесеньке шипіння.

Вона руками схопилася за шию, наче це могло допомогти.

Незнайомиць зійшов з ганку і аж тоді вона впізнала аргентинського цигана. На ньому був якийсь химерний одяг, мабуть, національне вбрання. Він тремтів, похитувався, немовби зітканий з язиків полум'я. Чоловік постояв біля порогу, оглянув усе довкола, а потім підняв руку на прощання й пішов до хвіртки.

Сніжана згадала, що замкнула хвіртку, а циган, напевне, довго шукатиме, як її відчинити. Бабуся навмисне замаскувала замок, щоб чужі не могли тут нишпорити. Схаменувшись, дівчина спробувала гукнути йому вслід та закашлялась. Тоді вирішила надгогнати, але зробила декілька кроків, через щось перечепилась і впала. Коли підвелася, хвіртка була розчахнута навстіж. Вийшла за двір – порожньо, тільки десь удалині блимнули фари авто.

– Онучечко, чи ти гостей виглядаєш?! – на порозі стояла бабуся.

– Хвіртку зачиняю.

– Так замикай, а чого ж стоїш, наче сватів зустрічаєш? Ходи-но чай пити, та й спати вже час.

Таких довготривалих сновидінь вона ще не бачила: снилося, що вона читала книгу. Усе, що в ній було написано запам'ятовувалось напрочуд легко. Не те, що якась там математика. Кожна нова сторінка захоплювала більше, ніж попередня.

Потім текст кудись зник і Сніжана побачила цигана-аргентинця: уже не таким кволим, яким бачила ввечері. Він привидівся серйозним, підтягнутим і зосередженим. Багато говорив, але запам'ятався уривок, окремі фрази, речення після яких дівчина прокинулася: “Фізична сила та влада – це зброя нікчемних, боязких, продажних людців. Вони її використовують, щоб принижувати, знущатися над слабшими та незахищеними й обертають їх на своїх рабів. Ти самотне, слабке й покинуте дитя в цьому світі. Таких – мільйони. На вас повсюди розставляють тенета, щоб змалечку посадити як собаку на ланцюг. Ти маєш бути сильнішою за них. У світі, куди не кожен може потрапити, є багато речей могутніших за владу, але тобі поки що буде достатньо й однієї – гіпнозу. Користуйся ним уміло й оберігай таємницю свого хисту. Пам'ятай: на шляху слухняного й старанного учня відкриваються всі двері. Володій і захищайся з гідністю...”

Сніжана хотіла про щось запитати, але він наче й не чув її, а коли замовкнув – зник.

Якийсь час вона лежала й просто дивилась у сіру світанкову імлу. Солодко спала бабуся, десь далеко прогуркотів трамвай, за вікном, що виходило прямо на вулицю, ще не було чути кроків перших перехожих. Чи не вперше за своє недовге життя їй було на душі так

спокійно й затишно. Усе навколо стало таким любим, рідним і близьким. Зникли образа, страх, злість. За одну ніч усе стало іншим.

Дівчинка лежала зі щасливою посмішкою на устах і боялась поворухнутись, бо їй здавалось, що сон ще продовжується. Але й будильник не прогнав той дивний, цілющий спокій і тиху радість. На чому б не затримався погляд, кожен предмет немов випромінював їй у відповідь таку ж саму радість і любов.

– Онучко, ти вже прокинулась? Ну полеж ще, полеж, а я доки зготую поснідати, – озвалась бабуся й почовгала до кухні.

– Зараз допоможу, – мовила їй услід, підводячись із ліжка. На думку спали уривки дивного монологу. Знову й знову прокручувала їх у пам'яті: здавалося, начебто щось край важливе, найсуттєвіше зі сказаного циганом вона забула й не може пригадати: аж очі заплющила.

– От нещастя! Спить сидячи! Кажу тобі, подрімай, ще є час. Чого ти підхопилася?!

– Та це я так, бабусю. Уже виспалась, – стрепенулась Сніжана і в цю ж мить наче хтось прошепотів: “Гіпноз”!

Тепер вона знала, що робити далі.

Коли бабуся вийшла на кухню, хуленько вбралася й шмигнула до вітальні. Дістала торбу й повернулася до кімнати. Розв'язала й висипала все, що там було на незастелене ліжко. З хвилину розглядала весь цей мотлох, потім вибрала з нього одну стареньку, завбільшки як шоколадка, потріпану книжку зі шкіряною обкладинкою без жодного підпису, а решту поскладала в торбу й віднесла на місце. Нашвидкуруч

застелила ліжко, умилась, сіла за стіл і почала читати. Книжкові сторінки були помережані нерівними стовпчиками дивних закарлючок.

Поступово незрозумілі значки почали складатись у слова, у речення: і текст зазвучав у її свідомості, пояснюючи те, що ще вчора Сніжані здавалось фантастикою. Сторінку за сторінкою світ гіпнозу відкривав свої таємниці, ставав її навичками та вміннями.

Зі здивованого читача дівчинка перетворилася на уважного, доскіпливого й кмітливого учня незнаного вчителя. Запитання, сумніви, уточнення – на все блискавично знаходились чіткі й короткі відповіді. Здавалось, що вона просто пригадає колись добре вивчений, а потім забутий урок.

За сніданком, Сніжана не втрималась і вирішила спробувати, чи все має так відбуватися, як про це вчить таємничий текст. Їй кортіло перейти від теорії до практики.

“Найголовніше – це непомітне втручання у свідомість людини, під час якого вона програмується на певне сприйняття обставин, людей чи предметів”, – пригадалось зі сну.

Як правило, снідали нашвидкуруч яєчною та чаєм з батоном.

Сніжана затримала свій погляд на бабусі так, що вона його не помітила. І пригадала поради, про які читала в книжці старого цигана.

– Давай, онучечко, чай, бо тобі вже бігти треба. Ти не захворіла часом?

– Ні, усе добре, – підвелася Сніжана.

– Якась ти кволла. Не виспалась. А це що? Звідки в нас молоко взялося? – здивувалась старенька, коли онука поставила на стіл чашки. – Не може ж такого бути, бо я сама засипала зелену заварку. Га?

– Де ви, бабусю, бачите молоко? – усміхнулась Сніжана, сідаючи до столу. – То вам привиділось.

– Ага! І справді уздрілось. Помирати, мабуть, скоро, – перехрестилась стара. – А мені наче аж запахло гарячим молоком. І таке воно, знаєш, біле-біле із жовтесенькою пінкою.

– Сьогодні, як повертатимусь зі школи, то обов'язково куплю.

– Та купи, бо чогось згадалось, як моя покій-на мама, царство небесне, робила в печі пряжене молоко. Так воно пахло на всю хату!

15.
Циркуль +
Приходько?

Після уроків, нам треба провідати Журбіна, – розпорядилась Діанова, підійшовши на перерві до Циркуля й Приходько.

– Знаєш, у якій він лікарні? – запитав Юрко.

– А ти навіщо? Теж мені, друг! – зробила брови дугою Анжеліка, – зателефонуй його батькам.

– І півтора дні не минуло, а я бігатиму набридати. Їм і так зараз клопоту вистачає, – образився Циркуль.

– Гаразд, я сама вирішу це питання, – рішуче сказала Анжеліка. – А ви тим часом на зібрані в класі гроші купите йому гостинець, та тільки...

– Чекай, – перебила її Приходько. – Це ж не в нашому районі. Як ми туди доберемось?

– Моя бабуся нас відвезе й батьків ваших попередить. Як хтось із класу причепиться, то так і пояснить, що в автівці лише чотири місця. Зрозуміли?

Так про що я говорила? Ага! Про гостинці. Не здумайте набрати всяких чупсів-чипсів та іншої отрути! Фрукти, тістечка, сік. Юро, який він любить?

– Та йому аби пепсі чи фанта, а краще – двохліт-рову пляшку спрайту.

– Корисніше не придумаєш! – Ірина усмінулась.

– Йому ж, бідному, мабуть, цього й кортить найбільше. Знаєте як воно, коли хворієш? – поспівчувала Діанова.

– Перекортить, – завершив дискусію Циркуль. – Надолужить потім.

– Гаразд. Тоді я зараз відпрошусь з уроків у Лілії Борисівни. Зайду до батьків Вадима, а пізніше під'їде бабуса. Чекайте на дзвінок від мене.

– А якщо вдома нікого немає? – припустила Ірина.

– На цей випадок Юрко дасть мені телефон батьків.

– Та звідки ж він у мене? – здивувався Циркуль.

– Тоді давай Вадимів. А про батьків я дізнаюся у Лілії Борисівни. Усе. До зустрічі.

Циркуль із Приходько здивовано перезирнулись і пішли до класу.

Охочих провідати Вадима виявилось багато, а грошей на гостинець зібрали мало. Зчинився такий лемент, що побилися б, якби не початок уроку.

Лише Негода сидів набурмосений і мовчки спостерігав. Староста почала ремствувати, мовляв, це її обов'язки, то вона й повинна вирішувати, хто поїде до лікарні.

Юркові, зрештою, обридло це слухати й він сказав, що все вирішує Анжеліка, оскільки вона забез-

печує транспорт. Незадоволених не поменшало, але бурхлива суперечка на цьому припинилась.

– П'ятнадцять гривень і сорок вісім копійок, – підрахувала Іра зібрані гроші.

– Не густо ми з тобою нащедрували, – засмутився Циркуль.

– Це точно. Солодко Вадькові від наших подарунків не стане. Ну, ось ще дві гривні – я не встигла пообідати.

– У мене є вісім гривень, але з них я можу віддати п'ять, – простягнув Юрко гроші. – Гаразд, щось та купимо.

В Ірини був хист базарувати. Циркуль тільки плечима знизував, спостерігаючи, як вона торгується біля лотка з яблуками, розмовляє із продавщицею в магазині, вміло рахує й заощаджує кожному копійку.

У результаті він тримав у руках важкуватий пакунок.

До приїзду Анжеліки ще лишався час і вони присіли на лавочку, у так званому парку з декількох дерев неподалік від школи.

Циркуль купив два морозива.

– Тримай. Я теж не встиг поїсти.

– Дякую. Добре, що все так скінчилось, – я так переживала.

– Тобі також перепало, – співчутливо мовив Циркуль.

– Гірше за всіх Вадимові, – вона крадькома поглянула на Юрка. Не чекала, що їхні погляди зустрінуться, і ледь помітно зашарілась.

– Ти молодець! Не сподівався, що у всій цій історії...

– Геніальні плани народжуються не в галасі класу й гармидері шкільних коридорів, правда? Чудне ви місце обрали для розмови, – почувлось над їхніми схиленими головами.

– Ой! Антоніна Павлівна. Добрий день, – здивувалася Іра.

– Додому не поспішаєте? Правильно, восени хочеться стати ближче до природи.

– Антоніно Павлівно, морозиво будете? – запропонував Циркуль.

– Дякую Юро, – не пропадаю за солодким.

– Я зараз принесу, тут поруч.

– Сидіть, сидіть. Не треба. А я вас ще здалеку помітила. А де Вадим?

– Ось пакунок бачите? – Це ми йому приготували вітаміни в лікарню. Захворів наш скульптор.

– Так несподівано?

– Занедужав просто в школі. Не дійшов до медпункту й знепритомнів. Лікарі кажуть, що це буває від перевтоми та нервового виснаження.

– Прикро. Перекажіть вітання. Нехай швидше одужує. А чому ви його звете скульптором?

– Та це так, між іншим, – розгубився Юрко. Помовчав, міркував, чи варто говорити. – Він різьбить по дереву. На обласний конкурс таке сотворив, що навіть професор з Академії культури засумнівався, що це його робота. Називається “Дідусеві руки”. Так щоб вони повірили, Вадько виготовив ще кращу й назвав “Вчителька”. Вам присвячена. От тільки, як каже Лілія Борисівна, учителька в нього вийшла засмучена та зморена.

– Чула про це в учительській, але не знала, що

мова йдеться саме про Вадима. Обов’язково погляну на його роботи. Навіть і не підозрювала, що він у нас творча натура. Добре, не буду вам заважати. Відпочивайте. Цінуйте дружбу понад усе. Вона у вас пройшла справжнє випробовування. До зустрічі.

Циркуль помітив, що усмішка вчительки була щира, але сумна. “Справді, як у Вадимової скульптури”, – здивувався він.

– Про що задумався? – запитала Іра.

– Так, про всяке.

Юрків погляд був теплим і ніжним. Щось у ньому було відверте й водночас таємниче. Їй хотілося сказати йому приємні, радісні слова. Але вони не знаходились, і дівчинка усміхнулась у відповідь.

– Дивно, – тихо сказав Циркуль, – не так давно я тебе не помічав у класі. І не думав, що ти така рішуча, відчайдушна, смілива. Донедавна мені всі дівчата здавалися маминими доньками й улюбленцями вчителів. Адже вони ні на що не здатні, окрім зубріння, пліток та балаканини про зачіски, джинси й попсову музику. Не думав, що так запросто дівчина-однокласниця може стати другом. До того ж, надійнішим, ніж дехто із хлопців. Правда? – поглянув на неї Юрко.

– У мене все навпаки, – важко зітхнула Іра й відвела погляд.

– Тобто?

– Мені завжди хотілось мати друга. Неважливо, дівчину чи хлопця. Головне, щоб він був справжній, який за тебе і у вогонь, і у воду. Ну, як у кіно, знаєш? І я охоче товаришувала з усіма. Була відвертою, але із часом наражалась то на брехню, то на жадібність, то на

заздрість. Зрештою, я стомилаь шукати й вирішила повернути їхню увагу своєю поведінкою, тобто бути такою, якою бачила у мріях свого товариша. Однак і це нічого не дало, окрім ехидних посмішок, пліток. Та ти ж, усе бачиш. Ось.

– Прикро. Стільки проводимо часу разом і нічого одне про одного не знаємо. А от випадково виявилось, що мріємо однаково, – Циркуль креслив щось гілочкою по землі.

– Це тільки так здається. Скажи мені, ти про що думаєш? Не взагалі, а зараз?

– Щоб діти ніколи не ставали дорослими, – відповів Циркуль і кинув малювати в пилюці незрозумілі фігурки. – Я давно над цим замислююсь.

– Смішно й нереально.

– Ну, а якщо й ставали, то такими, наприклад, як Антоніна Павлівна, – пояснював Циркуль. – А втім, нехай стають! Але чому дорослий, який теж був дитиною, не завжди хоче її зрозуміти? Чому всі батьки так швидко забувають, як вони самі були дітьми? Це несправедливо! Ось чому слід усім пам'ятати про дитинство й не псувати нам життя.

– А й справді, коли людина дорослішає, то з нею відбуваються якісь дивні зміни, – погодилась Ірина. – І чи вона їх не помічає, чи не противиться їм?

– Мабуть не у всіх однаково. В Антоніні Павлівни он стільки сили, що навіть іншим намагається допомогти. То що? Усі інші – слабаки? – підсумував Циркуль, і сам здивувався звідки беруться в нього такі дивні висновки?!

– Я придумала! – пожвавішала Іра. – Щоб не було таких слабаків, дітям слід зростати окремо від

дорослих. Скажімо, для них варто створити дитячу державу. А дорослі, такі, як Антоніна Павлівна, хай їм допомагають.

– Геніальне рішення. Тільки спершу треба збавитись ось оцих, – Циркуль показав рукою на перехожих, кожен з яких поспішав кудись у справах і не підозрював, що за два-три кроки від них народжується справжній заколот проти країни дорослих. – Ізолювати їх або нас від них. Вони повинні зникнути, щоб їхнє місце посіли інші, які в душі лишилися дітьми.

– Стільки ж це років мине? Уявити страшно, – мрійливо мовила Іра, у душі жалкуючи, що не доведеться побути дитиною в тому світі, де не буде дорослих.

– Я згоден терпіти все, що завгодно, аби тільки знати, що так воно й буде. Нехай мене тягатимуть щодня до директора, виганятимуть зі школи, а вдома не вилазитиму з-під домашнього арешту, але тільки одна думка, що дитинство інших буде без дорослого маразму, мені б допомогла витримати справжнє пекло.

– Я їх біля школи виглядаю, а вони по кущах ховаються! – почувся за їхніми спинами голос Анжеліки. – Іро, чому твій телефон “поза зоною”?

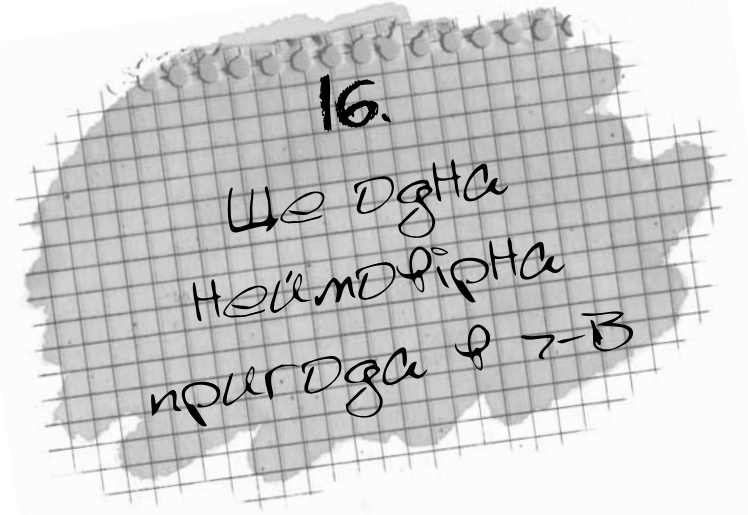
– Правда? Може, акумулятор сів? Зараз погляну.

– Ходімо, у машині розберешся! Бабця нервує. Стомилаь чекати. Ну, усе купили? – заторохтіла Анжеліка, зазираючи до пакунка. – А чого так мало?

– Ледь двадцятку назбирали, – поскаржився Циркуль.

– Аби не Юркові п'ять гривень, то вистачило б хіба що на “Мівіну” та півлітра негазованої води. Бажаючих поїхати до Вадима – купа, а із грошима в класі сутужно, – звітувала Іра.

– Е-е-е! Дрібниці. Ми зараз це діло поправимо. По дорозі трапиться супермаркет, то ще щось докупимо. Бабуся грошима допоможе, – заспокоїла Діанова.

Ніщо так не сприяє одужанню, як вороги та друзі: перші змушують стискати в кулак жалюгідний залишок сили волі, а другі – щедро живлять тебе енергією, наче розряджену акумуляторну батарею в мобільнику. Сьогодні вранці разом з батьками прийшла провідати мене й Лілія Борисівна. Спочатку вихваляла мої конкурсні роботи, а потім влаштувала матері й батькові справжнісінький допит, мовляв, різьбив я сам чи мені хтось допомагав? Вони на два голоси їй пояснюють, що через зайнятість, буває, не встигають перевірити навіть домашні завдання, а вона гне своєї. Можна було подумати, що предки вночі зі стамескою в руках додовбують те, що я не додовбав. От маю вчительку!

Не встигли закрити це питання, вона завела іншу пісню: “Ви ж тільки уявіть, як Вадим відстане за час хвороби від програми?! До того ж, він і вчиться у вас абияк. Ні, хлопець здібний, тільки лінується працю-

вати. Ви повинні заздалегідь подбати, щоб він наздогнав пропущене”, – не вмовкала Лілія Борисівна.

Я тут, можна сказати, тихо віддаю Богові душу, а з її боку – і краплини співчуття. Стільки часу забрали її теревені?! Лікар не рекомендує тривалі відвідини, а медсестра сумлінно виконує його розпорядження. І не встигли батьки прийти, як уже час “звільняти палату хворого”. Прощаючись, тато непомітно підсунув під подушку мобільник і прошепотів: “Антоніна Павлівна телефонувала. Я сказав, що сьогодні вранці принесу до лікарні телефон. Так що, друже, чекай на дзвінок”.

А після обіду, тільки-но задрімав, чую начебто, хтось увійшов до палати. Нехай, думаю, це медсестра поглядає за мною. Та й лежу собі. Потім чийсь обережні кроки почувлися зовсім поряд. Розплющив очі – і очманів. Посеред палати стояв величезний букет білих, як сніг, хризантем, з-під якого виглядали ноги: вище – шкільна спідничка, нижче – кросівки. Це мене так ошелешило, що я, роззявивши рота, якусь мить лежав і мовчки кліпав. Згодом за розкішним букетом я розгледів зачіску й стривожене обличчя Анжеліки.

– Вадику, – прошепотіла вона. – Ти спиш, Вадику?

– Помираю. Води, – прохрипів я й заплющив очі, але тут уже не втримався й радісно посміхнувся. Та було запізно: букет розпався, встеливши блискучий лінолеум, а Діанова миттю опинилась поруч і приклала вухо до моїх грудей.

– Анжеліко, та я пожартував, – торкнувся рукою її фарбованої зачіски.

Від неї, як і завжди, за три метри пахтіло туалетною водою, але цього разу аромат парфум, перебивши

запах ліків, здався мені цілющими пахощами. Відразу повіяло школою.

– Що? От шалапут!

– Т-с-с-с-с. Не розумію, як ти сюди пройшла? До мене, окрім батьків нікого не пускають.

– Я не сама, он, під вікнами ще Циркуль з Ірою. Зможеш підійти до вікна?

– Мені забороняють без нагляду вставати з ліжка.

– Чого ти так тихо говориш? – Тобі недобре? Не бійся, я підтримуватиму тебе. Ну, то як, підійдеш до вікна?

– Збери їх, а то ще зайде... – кивнув я на квіти.

– Розкидані квіти гарніші, ніж у вазочці. Може, нехай так і лишаються? У цьому є шарм, як говорить моя бабуся. Ну гаразд, коли так хочеш, зараз я їх швиденько...

– То як ти сюди втрапила? – мені не терпілось довідатись.

– Нас не впустили. Та моя бабуся такий лемент зчинила, що, мовляв, її, заслужену артистку України, не пускають до любого онука... Це треба чути й бачити. Упевнена, ти там зо сміху на землі валявся б. У Циркуля, мабуть, ще й дотепер щелепа на місце не стала. Ось одужаєш, я тебе познайомлю з нею. Не пожалкуєш. До театру не треба ходити. Ну як, спробуємо підійти до вікна?

Я повільно підвівся, хвилинку посидів. Від слабкості аж у голові замакітрилось. Потім Анжеліка взяла мене під руку й ми помалу підійшли до вікна.

Там, унизу, задравши голови, радісно підстрибували ледь не до четвертого поверху Юрко з Іриною. У відповідь я теж помахав рукою. У ногах відчува-

лась така слабкість, така неміч, що аж коліна підгинались.

– Ледь не забула, тут ось гостинці від усього класу, – зашелестіла вона двома, доверху заповненими поліетиленовими пакунками.

Точнісінько такий, тільки з водою, ще кілька днів тому я хотів скинути їй на голову, а тепер...

– Анжеліко, – тихо сказав я. – Спасибі тобі за підручник з різьблення по дереву. Вибач, будь ласка.

– Тю на тебе, Вадиме, – вона розгублено закліпала. – За що дякую, за що пробач?! Смішний ти. Ми всі сумуємо за тобою. Мені страшенно сподобалась твоя робота “Дідусеві руки”, а від “Вчительки” моя бабця просто в захваті. Я їх сфотографувала на мобільник і вдома їй показала, так вона тепер мені проходу не дає, щоб тільки ти одужаєш, першого ж дня, я запросила до нас у гості. Чесно, Вадиме, без тебе така нудьга.

– Мені усіх вас не вистачає. Дивно, ще тиждень тому ми були...

– Облиш. Мені соромно за минуле, – перебила вона.

– А без минулого не було б теперішнього, правда ж?

До палати зайшла чергова медсестра нагадати, що час, відвідин вичерпався.

– Ну, давай, одужуй! – Анжеліка стиснула мою руку.

Не встигли зачинитися двері, як загудів під подушкою мобільник.

Телефонувала Антоніна Павлівна. Щасливішого за мене того дня в Харкові не було.

На третій день свого лікарняного ув'язнення я почав оклигувати. До мене поверталось здоров'я, а разом з ним, наче грім серед ясного неба, посипались новини одна сенсаційніша за іншу.

Як тільки лікарі дозволили прогулянки й перестали обмежувати відвідини, найпершим прибіг захеканий Циркуль.

– Ти один? – боязко озирнувся Юрко.

– А хто тут ще може бути? До мене так нікого й не поклали. Лежу, як пан, – радів я зустрічі.

– Ну.. той... чи пак... ніхто з наших не приходив? – розгублено бубонів він.

За роки товаришування я добре вивчив міміку Циркуля, і вже з першого погляду на його видовжене обличчя з очима-п'ятаками здогадався, що трапилось щось надзвичайне.

– Вимкни мобілку. І ходімо краще на вулицю. Тут у тебе так душно...

– Ну та розповідай уже, чого ти шифруєшся?

– Ти не повіриш, бо я й сам досі не прийду до тями. Коротше, слухай, – знову насторожено озирнувся, коли ми вийшли на лікарняне подвір'я, де вже господарювало бабине літо, снуючи повсюди павутинки, що на сонці здавалися срібними нитками.

– Отже, як завжди, я прийшов на перший урок, – продовжив Юрко після нетривалої паузи. – Кинув рюкзак, руками підпер голову й сиджу, ніяк не можу прокинутись. Сам знаєш, як хочеться спати на першому уроці? Ну так от, сиджу я, значить, народ сходиться потихеньку, гамір у класі, а я помираю від безпорадності, бо останніми днями не можу ні про що

думати тільки, як про Іру Приходько. Закохався в неї, чи що?! Не знаю. Ну та не про це мова. До початку уроку лишалося хвилини три, не більше, бо до вулика злетілись фактично всі бджоли.

– Іра Приходько теж? – я не втримався, щоб не шпигнути його.

– Почекай, про неї потім поговоримо, – роздратовано відмахнувся Циркуль. – Ти ж знаєш, що Анжеліка завжди вповзала до класу чи не останньою, буквально перед дзвінком. Ну, у неї такий режим, як вона говорить. І тут Діанова заходить до класу... гола-голісінька.

– Та ну! – я аж образився, що Циркуль хоче розвести мене на такій жалюгідній вигадці.

– Хоч ну, а хоч гну! Го-ла! Розумієш? Го-ла!

– Може привиділось. Ти ж говориш, що спати хотілось?

– Тієї миті, як вона входила, я не бачив. Тільки здригнувся від того, як усі в класі несамовито заверещали, знаєш, як ото ми колись мишу випустили посеред уроку? Отак само дівчата здійняли галас, а у хлопців щелепи повідвисали. Коротше, таке зчинилось! А вона, бідолашна, стоїть гола, як нічого й не трапилось, тільки очі витріщила, мовляв, чого ви? Потім оглянула себе з ніг до голови, бо помітила, що хтось із хлопців почав тикати в неї пальцем. Навіть огризнулась: “Дивись палець зламаєш!”.

– Невже гола-голісінька?

– Кажу тобі, що гола, роздратовано відповів Циркуль, на секунду замовк, а потім додав: – Ну, звичайно, у купальнику, як на пляжі. Тільки Анжеліка відпустила репліку, у класі так зареготали, що я думав, і скло з вікон геть повилітає. Сміялись, хапаючись за животи, і дівчата, й хлопці. Діанова вже наважилась йти, щоб сісти за парту, але тут хтось вигукнув: “Чого ти гола приперлась до школи, це ж тобі не кастинг конкурсу красунь?!”. Бідолашна спалахнула рум'янцем, на очах заблищали сльози, вона розгублено крутила головою на всі боки, сподіваючись зрозуміти, що ж таки відбувається? Мабуть, подумала, що весь клас змовився проти неї.

– А чого ж ти сидів мовчки? – розгнівався я, бо мені стало шкода дівчини.

– Що б я по-твоєму міг зробити?! Закрити її груди чи що? – занервував Циркуль.

– Хоча б спробував угамувати народ.

– А ти думаєш, я б один усіх перекинув?

– Гаразд, що далі? Після бою, як відомо, кулаками вже ніхто не вимахує.

– Так на чому я зупинився? От аби ж ти не ліз зі своїми порадами! Помовч, прошу тебе. Так от, Анжеліка намірилась уже йти геть. Розплакалася. Я спробував сіпнутись із місця, щоб гримнути на весь клас, але не міг підвестися. Ти не повіриш! Думкою начебто підводишся, а насправді сидиш пеньком. Діанова ступила кілька кроків до дверей, вони в цю мить відчинилися й до класу увійшли: директор, Антоніна Павлівна й Лілія Борисівна. Першим уроком у нас була алгебра. Математичка, зачувши, що діється в класі, вирішила запросити нашу класну з директором. Можливо, вони в цей час проходили повз, не знаю.

Як тільки відчинились двері, уся наша увага перемкнулась на ту трійцю. Кажу тобі, це зайняло якусь частку секунди, та коли всі ми знову перевели погляди на Анжеліку – вона стояла одягнута... Наша класна одразу до неї: “Дівчинко моя, що з тобою? Не встигла увійти до школи, а вже очі заплакані”, – ну і таке інше. Коротше, далі почалося таке, що хоч кричи рятуйте. Нам влаштували справжній допит, а ніхто не може й слова сказати. Оля Демиденко, наша староста, наче язика проковтнула. Щоправда, Марійка Козачок щось там намагалася пояснити, але почала затинатися, мекати-бекати та й замовкла. Її потуги розсмішили когось із хлопців – той не стримався й пирснув на весь клас, а репгта, звісно ж, підтримала.

Ох, Вадько, бачив би ти нашу класну! Кажу тобі, аби її воля, вона проковтнула б усіх.

– Звичайно, хто ж наважиться пояснити такі дива.

– Ото ж бо і є! – ляснув у долоні Юрко. – Слухай, ходімо я покурю отам за кущами. Тобі не дам – одужай спершу.

Ми перебралися із сонячної алеї за тінисту тую. Я переживав і весь час озирався на всі боки, бо не дай Боже хто вгледить з лікарів. Скоріше б він її уже до-смалював!

Циркуль жадібно затагувався синім “Winston” і розповів, що ситуація зайшла в глухий кут. Ніхто із класу так і не зміг нічого сказати, урок сяк-так розпочали, а Лілія Борисівна призначила на після-завтра батьківські збори. Окрім того, наказала старості, її заступнику та ще декільком залишитись після уроків.

– Звісно, класна їм влаштує такий допит з тортурами, що ті ще й винні залишаться. Тепер, я певен, її карта бита. А то звинувачувала Антоніну Павлівну, мовляв, це вона підбила клас зірвати збори, налаштує учнів проти неї... Давай побродимо аляями, – запропонував Юрко, розчавлюючи в пожовклій траві носком кросівки недопалок.

– Ходімо, – я охоче погодився. – А що ти думаєш про все це?

– Чортовиння якесь! Сто пудів, – чвиркнув кризь зуби Циркуль і дістав жуйку.

– А в класі? Невже оце всі мовчки ходили, як у рот води набрали, до закінчення уроків? Ти спробував розмовляти з Анжелікою?

– Звичайно. Ми з Ірою всю велику перерву гуляли з нею на спортмайданчику. Ти не уявляєш, настільки важко було їй щось пояснити! От як би ти їй все це пояснив?

– Так би і пояснив.

– Та ти грамотний позаочі, а спробував би насправді. Я от намагався їй сказати.

– І що в результаті?

– Море сліз. Розумієш, Анжеліка й нам не вірить. Ось у чому біда! Уважає, що й ми змовилися з усіма.

– Та це й козі зрозуміло! Ви її якось заспокоїли?

– Не знаю. Я спробував ще раз підійти до неї, але втрутилась Приходько й сказала, що буде краще, коли я залишу їх удвох. Так вони до кінця уроків і були разом.

– Я оце ще раз спробував уявити те, що сталося, й знаєш, ну не може такого бути, щоб отак усі й одразу побачили одне й те саме, а потім усе зникло. Ти над цим замислювався?

– За шість уроків усе передумав і не знайшов жодного пояснення, – стомлено, з відчаєм у голосі сказав Циркуль.

– Мені дуже шкода Діанову. Не знаю, але вона для мене з найзапеклішого ворога стала...

– Закохався?!

– Ні, але тепер часто про неї думаю. – Погодся, їй нелегко було зробити крок назустріч. Але це сталося.

– Я з тобою цілком згоден. Сто пудів – вона це зробила від серця.

– А тепер виходить, що ми їй підсунули свиню? – я тяжко зітхнув і поглянув на Циркуля.

Мене дивувало те, що Юрко до цього часу нічого не придумав, адже з будь-яких обставин він викручувався як вуж.

– Йтиму від тебе, то знайду або ж зателефоную Приходько. Поцікавлюсь, що там?

– Мені здається, що тільки ти зможеш допомогти Анжеліці, – рішуче сказав я.

– Чому ти так уважаєш? – Циркуль насторожено поглянув на мене.

– Ти їй подобаєшся.

– Я?!!

– Не корч таку міну. У класі про це всі здогадуються. І я тобі не раз говорив. Це факт. Тому твої слова для неї значитимуть більше, ніж усілякі доводи Іри Приходько.

– А якщо вона мені не подобається? Мушу собі наказати, щоб сподобалась? – занервував Циркуль. – Я тут, можна сказати, переживаю перше кохання, а він мені...

– Переживай собі, але це одне другому не заважає. Йдіть тоді разом з Ірою додому до Анжеліки й скажіть...

– От баран! – спалахнув як сірник Циркуль. – Ми вже все сказали.

– Розмову варто почати так: мовляв, подібне може трапитися з кожним. Де гарантія, що завтра ти, я чи Іра не опинимося в такій ситуації?! Якщо це сталося один раз, то не можна виключити повторення, розумієш?

– Справа не тільки в прикрощах, а в тому, що таке можливе! Треба спершу розібратись, пояснити цей факт. Невже це чаклунство? Хоч убий мене, не розумію, – розмірковував Циркуль.

– Гаразд. Переконав. Так і вчиню. Але, Вадько, ти тільки уяви, як тепер біситиметься Лілія Борисівна! Що почнеться в класі, у школі, – занепокоївся Циркуль. – Дай мені, на всякий випадок, номер телефону

Анжеліки. Але це ще не всі новини. На шкільній дошці оголошень, у вестибюлі помістили здоровезний плакат, де тебе вітають з перемогою в обласному конкурсі! Перше місце! У Лілії Борисівни хтось із членів журі конкурсу цікавився твоєю домашньою адресою та номером телефону. Там про тебе тільки й розмов. Говорили, що про твої роботи повідомлять у вечірніх новинах і напишуть у якійсь, на жаль не запам'ятав, газеті. Коротше, Вадько, ти став зіркою. Анжеліка тобою дуже пишається.

– Оце так кіно! – я не знав, радіти чи дивуватись.

– Молодець. Ти таки дав їм прикурити!

– Кому це їм?

– Ну, Лілії Борисівні, директору – усім, хто нас мав за пропащу силу. Пригадуєш, як Остап Андрійович нас так називав після отієї пригоди на груші?

Напій балаканині завадив телефонний дзвінок: це мама з татом прийшли й розшукували мене по всій лікарні.

“Ось чому Анжеліка здавалась не такою, як усі. А почуття, що спалахнули в мені, наче відкрили очі: я побачив симпатичну, щиросердну й незвичайну дівчину. А може Циркуль тут ніяким боком не причетний, а насправді я їй сподобався?! Юрко був ширмою, таким собі відволікаючим маневром, щоб наблизитися до мене?! Навіщо вона дарувала б книжку, приходила до лікарні? І я ж бачу, що ці її вчинки – щирі, не удавані. – І раптом усвідомив. – Здається я в неї закохався!”

Таких щасливих тата з мамою я вже давно не бачив: вони раділи моїй перемозі в конкурсі більше за мене. Перебиваючи одне одного, розповідали, як

до них декілька разів телефонував професор з Академії культури, а потім Остап Андрійович і ще якийсь чиновник з райвно.

– Узагалі, Вадько, остаточне рішення за тобою, – мовив після тривалої паузи тато.

– Яке рішення? – не второпав я.

– Заривати в землю талант чи розвивати його далі. А раптом ти майбутній геній? – підморгнув батько. – Років через сто на школі з'явиться меморіальна дошка, де буде написано, що колись тут навчався до сьомого класу відомий український митець, скульптор і художник Вадим Журбін.

– Як це до сьомого класу?! А далі?!

– А далі тебе запрошують до спеціалізованого ліцею мистецтв, де окрім звичайних шкільних предметів ти будеш навчатися різьбленню по дереву, малюнку, скульптурі. А допомагатимуть тобі в цьому відомі майстри Харкова, знані не тільки в Україні, а й за її межами. Ледь не щомісяця братимеш участь у всеукраїнських та міжнародних конкурсах. Уяви, як це цікаво!

– Ну то як? – заглянула мені в очі мама.

– А як Циркуль та інші?

– Та нікуди вони не подінуться, – тато поклав руку на моє плече. – Це ж не означає, що ти переїдеш до іншого району Харкова. Ліцей розташований недалеко від Москалівки, у центрі міста. Трішки проїхатися трамваем.

– Тобі той Юрко так потрібен, що ти без нього й кроку не можеш ступити? – усміхнулась мама.

– Без нього не можу. І не тільки без нього. Прикипів я до школи, до класу.

– А пригадай, як у творі на тему “Мій друг” ти написав про собаку-приблуду, що жив у нас біля крамниці. Усі в класі написали про друзів. Юрко про тебе написав, і тільки ти один – про песика. А тепер говориш, що прикипів до класу, до школи? – дорікнула мати.

Стало сумно, згадався той худючий, як дошка, нещасний, покинутий пес, якого замість шматка хліба всі годували стусанами й гнали геть від крамниці, бо він був на щось хворий. Я щоранку дорогою до школи ділився з ним сніданком, а в їдальні нишком підбирав недоїдені котлети, загортав у серветку й після занять підготовував нещасного школярським обідом. А ввечері, коли мама посилала по хліб, то перш ніж йти до крамниці, нишком відрізавав шмат ковбаси.

За кілька днів собака звик до мене й кожного ранку, в обід й увечері біг назустріч радісно метляючи хвостом. Навіть кличку йому вигадав – Дінго.

Одного разу хлопці з десятого класу причепились до мене біля крамниці й почали вимагати гроші, боляче підштовхуючи в плечі.

Отут мій песик з облізлим хвостом так вишкірив зуби, що здоровані з 10-В позадкували й більше не наважились мене чіпати.

Та одного ранку він зник. Циркуль мене втішав, сказавши, що Дінго побіг слідом за іншими собаками. Однак ані наступного дня, ані через тиждень він не з'явився. А продавчиня тітка Тетяна спокійненько сповістила, що його збила машина. Трапилось це вночі, бо ранком, коли вона йшла відчиняти крамницю, пес лежав скривавлений на дорозі. Потім його прикопали двірники.

– У того пса в усьому світі не було нікого, окрім мене, а Циркуль і так знає, що я його друг. Я ж про це вже вам казав.

– А тобі наче не було про що хлопцеві сказати, – grimнув тато. – Лікарі радять захищати дитину від негативних емоцій, а ти як спеціально.

Мама й сама засмутилися й розчулено обняла мене:

– Твоя б воля, то всіх би прибудних тварин обігрів.

– Ти краще подумай і вирішуй, як бути з навчанням, – тато повів далі своєї. – Якщо бути до кінця відвертим, то нам, Вадю, усі радять, що тобі краще перейти до ліцею мистецтв.

– І я теж. Адже там ти займешся улюбленою справою. Менше часу лишатиметься на бешкетування, – підтримала мати. – Ти тільки уяви, що на тебе чекає після лікарні: знову проблеми із класною, уроки і все? А там – творчість. Ти ж хотів бути таким майстром, як твій дідусь?

– Хотів і хочу.

– А щоб ним стати треба вчитись. І чим раніше ти здобудеш певні результати, тим краще – додав батько. – Подумай. Ще є час. Своє майбутнє ти повинен робити сам і вже зараз. Зрозумій, що ми за тебе нічого не вирішуємо, тільки хочемо допомогти тобі.

Атим часом по школі, наче їдкий дим пожежі, що розгорається, повзли чутки про неймовірну пригоду в 7-В. Одні пошепки, інші навмисне голосно, щоб усі швидше дізналися, що в нашому класі давно навчається інопланетянка. І ніхто про це не здогадався б, якби не той випадок з роздягненою Анжелікою.

Очевидно, так тлумачили диво ті, хто, захоплювався історіями про прибульців з космосу. За їхньою версією Анжеліка поверталася із якогось інопланетного пляжу до Харкова. Очевидно спізнювалася до школи, поспішала й забула перевдягнутися, а коли оговталася, то миттю все поставила на свої місця...

Не менш цікавою була інша версія: у будинку навпроти школи, проводять якісь експерименти з новою психологічною зброєю, а результати таємно випробують на дітях.

Отож Анжеліка вмить стала найвідомішою в

школі: на неї приходили дивитись з усіх класів, мовби вона справді хвилину тому вийшла з літаючої тарілки. Про неї говорили на уроках, на перервах, про неї розповідали по мобільниках. І вже під кінець дня директорів почали телефонувати кореспонденти телебачення, радіо та газет. Закрутилось таке, що їй бідній хоч, тікай з Харкова.

Та найбільш вірогідною для більшості була версія про Анжеліку-інопланетянку. Деякі мої однокласники, любителі пащекувати, піддавшись пануючому настрою, уже вигадували, що Діанова нібито не увійшла до класу, а немов виникла нізвідки, матеріалізувалася з повітря. Доказом стало й те, що вона завше приходила до школи буквально перед дзвінком, але жодного разу не спізнилася. Дивно, але в цьому вбачали підтвердження її неземного походження. І вже під кінець останнього уроку Анжеліка не могла спокійно вийти із класу, бо куди б вона не пішла з Ірою, усюди за нею, як бджолиний рій, сунув стіною натовп роззяв. Молодші класи, де всі поголовно дивились серіал “Просто додай води”, остаточно повірили в те, що Діанова з іншої цивілізації й просили Приходько, аби та організувала після уроків автограф-сесію зі своєю подругою.

За таких умов бідолашній “інопланетянці” не залишалось нічого іншого, як викликати телефоном свою бабцю й мерщій дременути зі школи, пославшись на погане самопочуття. А вже вдома онучка розповіла, як все було.

Заслужена артистка, знудьгувавшись без буремних подій, одразу ж розгорнула активну діяльність: наказала нікуди не виходити з дому, не відповідати на телефонні дзвінки. А сама вскочила до авто й на

160

шпаленій швидкості спершу рвонула до школи, а вже потім, прихопивши батьків Анжеліки, до всіх своїх знайомих: медиків, художників, психологів, уфологів, слідчих, хіміків, фізиків-ядерників, льотчиків-космонавтів, математиків, астрономів, екстрасенсів, капітанів далекого плавання, альпіністів, водолазів, поетів, краєзнавців, письменників, мікробіологів, співаків, танцюристів, солістів оперного театру, генетиків, фольклористів – усіх, хто мав бодай якийсь вплив на розвиток нашої цивілізації.

Після уроків у кабінеті директора другу годину без перерви йшла нарада: спершу Остап Андрійович розпікав Лілію Борисівну за те, що вона як класний керівник зовсім не володіє ситуацією в класі. Та це ніяк не могло прояснити дивну пригоду, а відповідь негайно треба було дати прискіпливим журналістам, щоб вони не переінакшили факти так, як їм це заманеться.

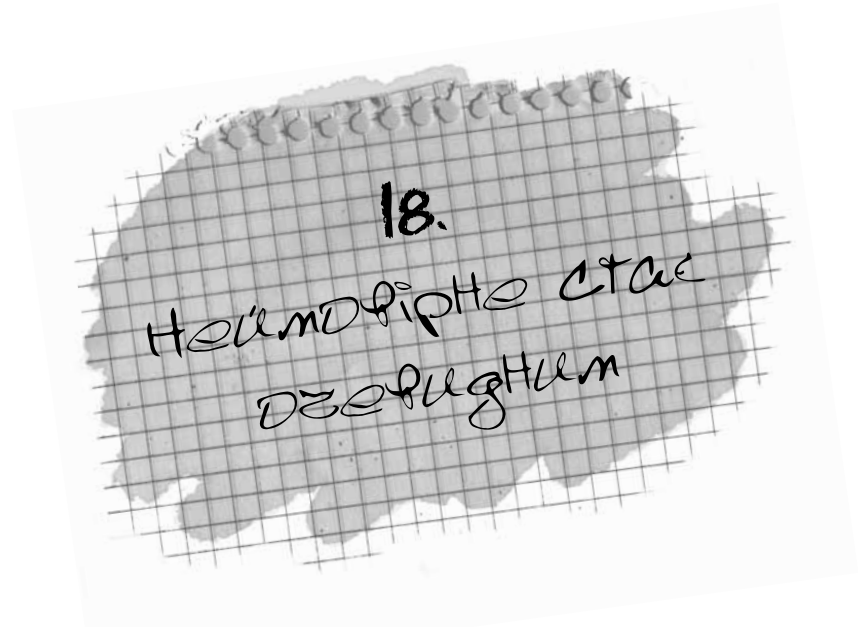
Отже, не гаючи часу, присутні перейшли до роботи над версією, яка не змогла б жодним чином скомпрометувати діяльність педагогічного колективу. Директор закипав, як потужний паровий котел. Остап Андрійович усвідомлював, що незабаром залунають один за одним дзвінки з райвно, а там і з інших установ. Треба було приймати якесь рішення, а яке саме – ніхто із присутніх не знав. Зрештою, обговорення зайшло в сліпий кут. Усі розуміли, що вигадувати – це нашкодити собі, оскільки навколо події багато свідків, що можуть заперечити будь-яку вигідну для школи версію. До того ж, усі добре знали характер бабусі Анжеліки. Тому вирішили обмежитись протоколом зборів, де присутні засвідчили цей факт і підкреслили,

161

що очевидцями подій є учні, а вчителі знають про це лише з їхніх розповідей.

Саме під час обмірковування цієї деталі в педагогів і виникли певні сумніви щодо сьогоденної події: спочатку хтось висловив припущення, що ніяких чудес тут і близько немає – усе схоже на звичайнісінький спектакль. Така думка протверезила гарячі голови й добра половина присутніх схвалила її. Далі Остап Андрійович улаштував допит трійці вчителів, які в розпал інциденту увійшли до класу. Вкотре всі були змушені вислухати подробиці. Після вже ніхто не сумнівався, що справді мають справу з надзвичайно талановито підготовленою виставою. Довелося переписати заново протокол зборів, у якому заборонили будь-яке спілкування вчителів (окрім директора та завуча) із журналістами. Ухвалили також наступного дня скликати батьківські збори, першу частину яких провести в присутності всього класу.

Директор з Лілією Борисівною та завучем ще довго обговорювали незвичайну подію й планували завтрашні збори. Він запропонував ще й Антоніні Павлівні залишитись після наради, однак та послалась на якісь невідкладні справи. І це було сприйнято, як свідоме небажання допомогти колегам. Цього саме й хотіла Лілія Борисівна, бо як тільки вони лишилися втрюх, вона наполегливо почала доводити Остапові Андрійовичу, що математичка змовилася із класом проти неї, класного керівника, і вірогідно, що сама Антоніна Павлівна – автор і керівник цієї вистави.

Вадиме, ти сміявся з мого захоплення в рождінням, а тепер можеш привітати з першим результатом, – у мобіліці лунав радісний голос Сніжани. – Уяви собі – я зуміла! І змогла помститися за тебе нашій вертихвістці Анжеліці!

Почувши це, я буквально заціпенів. Не зміг вимовити й слова! Уявляю, який я мав вираз обличчя. Добре, що був на самоті. Тільки-но провів батьків і зібрався за-телефонувати Анжеліці, потім Ірині, а можливо й Антоніні Павлівні. А тут – наче довбнею по голові!

– Ти мене чуєш, Вадиме? – перепитала Сніжана.

– Та... чую.

– Ти добре почувашся?

– Значно краще, ніж учора. Так це ти, Сніжано, таке утворила?

– А-а-а! Тобі вже відомо?! Тішусь, що новина швидко розлетілася містом. Шкода, що ти цього не

бачив. То підемо тепер, як і домовлялись, на могилу Гулака-Артемовського в день його смерті?

– Сніжано, усе зроблю, що тільки ти попрохаш, – почав я благально. – Скажеш залізти на грушу й повторити витівку Циркуля – виконаю не замислюючись, тільки придумай як стерти з пам'яті усіх те, що ти встругнула!

– Вадику, ти не радий, що я обламала цю брехуху? – в її голосі забриніли нотки образи чи розчарування.

– Та ні ж бо! Тисячу разів вдячний. Я твій боржник. Але ж ясно, що ти перегнула палицю.

– Я тільки хотіла спробувати, а воно й вийшло з першого разу.

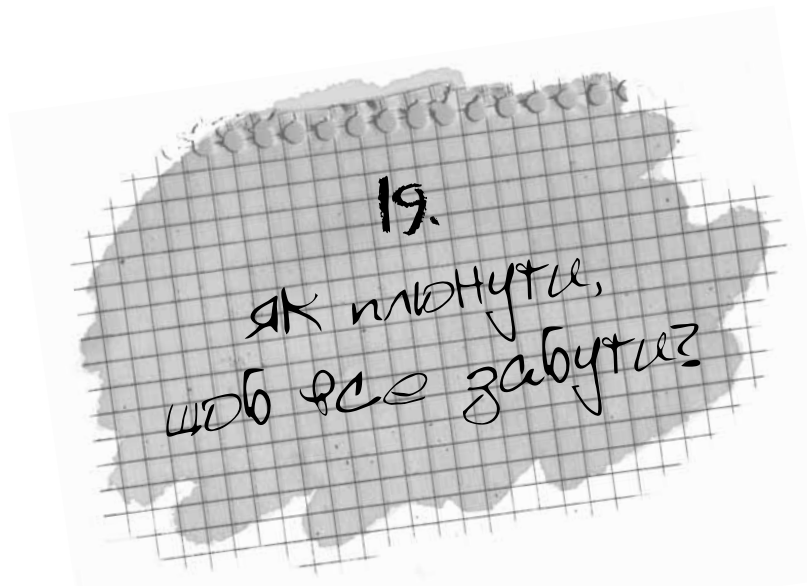
Мені стало якось ніяково, я трішки розгубився й не знав, як продовжувати розмову, щоб Сніжана не помітила мого розчарування й погодилася своїм ворожінням згасити ажіотаж.

– Ти молодець. Супер. Справді, я до цього потайки насміхався із твого захоплення й не сподівався, що ти зумієш. А от тепер повірив і, пишаюсь знайомством з тобою. Приємно, що ризикнула помститись за мене. Але, зрозумій, через це зараз потерпає весь клас!

– Нічого, усім це на користь, а Анжеліка нехай побуде у твоїй шкурі. А то ходила царицею, не могла ніяк собі ціни скласти.

– Твоя правда, але ж Діанова своє отримала й цього досить під саму зав'язку. Навколо й так стільки непотрібного галасу...

– У мене скоро закінчатся гроші на рахунку. Зателефонуй мені через годину-другу. Спробую щось придумати. До зв'язку!

Кожна талановита особистість має завжди пам'ятати пораду поета-класика: ніколи не вірити натовпу, бо він тебе обдурить! – як на сцені, завершила свою тривалу промову пані Наталя. – До чорта лисого всі оці брехні. Дитинко, подавай нам чаю, бо я вже скучаю!

Юрко з Іриною сиділи, як заворожені. Такого їм ще не доводилось бачити. “Крута бабуся! Вони давно сиділи в гостях і вже не заспокоювали Анжеліку, як було декілька годин тому, а весело, із жартами обговорювали її неймовірну популярність. Саме тоді повернулася з усіх консультацій стомлена, але радісна пані Наталя й сповістила, що сьогоднішня пригода – це не що інше, як колективний результат нервового перевтомлення та фізичного виснаження. Корифеї науки запевнили, що такі поодинокі факти мали місце і, можливо, ще матимуть. Зрештою, проблеми мають

усі – учні, класний керівник, директор школи... Окрім Анжеліки.

– Інопланетяночко моя, наплюй ти на цю маячню! У тебе є друзі – і це головне. Тримайся, сонечко. Як казав поет, ніщо нас у житті не може вибити із сідла. Не буду заважати майбутнім геніям сцени, – поставила порожню чашку й пружною ходою попрямувала до своєї кімнати.

Якийсь час вони сиділи мовчки, бо розгубилися від такої настанови, а потім вирішили: нехай Анжеліка й далі грає роль інопланетянки!

– Припустімо, що ми з Ірою не знали про змову в класі. Нас завбачливо ізолювали від такої інформації. Й не дивно, бо всі звернули увагу, як змінилися наші стосунки. Нехай буде й так. Але хто від цього програв? Кому стало гірше? Їхній задум дав результат з точністю до навпаки. Відтепер слава Анжеліки переверщує популярність і братів Кличків, і Андрія Шевченка, – Циркуль підбив підсумок розмові.

– І головне, – додала Іра, – цим треба скористатися максимально.

– Тобто? – не зрозуміла Анжеліка.

– Ти не повинна заперечувати, коли йтиметься про твій зв'язок з інопланетянами, – докинула Іра. – Не спростовуй і не підтверджуй. Можеш сказати щось типу: думайте так, як вам подобається.

– Це мудро, – погодився Юрко. Ми повинні налагодити нормальну атмосферу в класі. Щоб було чесно й порядно: без підлабузників, брехунів і лицемірів.

Тримайся!!! Адже ми всі разом. Вадим”, – відіслав я коротеньку есемеску Анжеліці. Сніжану обвинувачувати просто смішно. Вона хотіла як краще, а вийшло, як завжди. От коли б оці її здібності та раніше! Ото ми б натворили!

Як не намагався я щось придумати, нічого розумного в голову не лізло.

Якщо у вистави є початок, то має бути й фінал! І він має влаштувати всіх. Вигадувати завершення комедії самотужки важко, тому я набрав номер Сніжани.

– Мені тепер нічого не лишається, як зробити так, ніби вона не просто увійшла до класу, а вийшла з літаючої тарілки, – жартувала Сніжана. – Нічого не вдієш: її фото завтра надрукують харківські газети. Вона стала відомою. Популярність – це як нагорода за страждання. Так що ми з нею квити.

– Чудово, але ж ти зрозумій, у цій історії треба поставити крапку. Потрібне щось правдиве й цілком реальне пояснення, без містики..

– Пропонуй?

– Якби ж я знав. Може, ти щось вигадасш?

– Залишається одне: перед початком зборів мені вийти до дошки й оголосити, що я володію гіпнозом. Не вірите, зараз на ваших очах Лілія Борисівна опиниться в космічному скафандрі або, якщо бажаєте, у такому ж костюмі, що й Анжеліка. Жарти жартами, а коли серйозно, то ти не здумай кому-небудь про це розповісти, навіть Циркулеві. Це велика таємниця, і я тобі її довірила, як другові.

– Про це не турбуйся. Я – могила. А ідея з Лілією Борисівною не така й погана, – розмірковував я вголос. – От якби з нею щось таке нейтральне сталося, щоб переключити увагу з Анжеліки. Навіть за допомогою твого гіпнозу. І нехай тоді вони гріють лоби.

– А й справді непоганий план. Нехай і класна попідстрибує, як блоха на сковорідці. Ти згоден, що вона теж заслужила на нашу увагу? Тільки перевдягати я її не буду. Усе ж таки вчителька. Г-м-м-м. Що б вигадати? У тебе ще багато грошей на рахунку?

– Говори, вистачить. Ну, нехай вона зайде до класу в зимовому одязі. Надворі тепла осінь, а вона в шубі, шапці й чоботях.

– Не хочу повторюватись. Перевдягання вже було.

– Придумав! Звичайно, якщо ти зможеш. Ось уяви: розпочинаються батьківські збори. І завуч, і батьки зайдуть до класу, всядуться, а потім слово бере Лілія Борисівна, правильно?

– Так. Та я й не думаю, що це робитиме за неї хтось

інший. Перше слово завжди за класним керівником, – підсумувала Сніжана.

– От і прекрасно. Тепер слухай: Лілія Борисівна повинна заговорити англійською мовою...

– Супер! Візьму тебе в учні! – розсміялася Сніжана. – От тільки не знаю чи впораюсь я із цим. Одна справа – візуальний, інша – слуховий гіпноз. Ну та не хвилюйся. Ще є час.

– А якщо ні біса не вийде? Тоді збори матимуть зовсім інший результат! Треба подбати про запасний варіант.

– Не хвилюйся, Вадиме. Зроблю все, аби ця історія закінчилась на нашу користь.

На тому й порішили.

Тепер, коли все начебто втряслося, я зміг спокійно повернутися подумки до розмови з батьками про нову школу. Прожив же я усі ці роки без різьбярства? Он стільки часу зовсім за нього не брався! І не обов'язково ж ставати професійним митцем, навіть якщо ти маєш якісь здібності. Он мій дідусь був теслею, а у вільну годину, відпочиваючи, творив усе, чого душа прагнула, – розміркував я, втупивши погляд у люстру під стелею.

І чим далі я занурювався в сумніви, що лишались без відповіді, тим привабливішим мені здавалось навчання в новій школі. Адже вперше в житті мене похвалили на такому високому рівні, вперше в житті мене запрошують (а не виганяють!) вчитися не абикуди, а до ліцею мистецтв. До того ж за рекомендацією такої авторитетної людини, як професор! Одне тільки те, що на мене покладають надії тішило й підштовхувало до рішучого кроку.

А може в мене справді талант? От цікаво, а що б порадив дідусь? Він, певно, теж підтримав би батьків із професором. А зрештою, що я втрачаю? Не сподобається, то повернусь до школи на Москалівці.. Мене приваблювало одне: там, у ліцеї я потрібен, на мене чекають і покладають надії, а тут тільки й шукають причини, аби принизити, а то й вигнати зі школи. Отже, вирішено – переводжусь і крапка. Мама правду сказала, що Циркуль, як і решта, нікуди не дінуться. А як я виросту в очах Анжеліки?!

Наступного ранку я нетерпляче позирав у вікно: дорогою на роботу мама (вона допрацьовувала останній тиждень, бо ж її посаду скоротили) забігала на десять хвилин до мене й приносила ще теплі млинці зі сметаною, чи котлетки з овочевим салатом. Уже й за дев'яту ранку перевалило, а її не було. Спробував зателефонувати, та ні тато, ні мама на мої дзвінки не відповідали.

Кортіло порадувати батьків своїм рішення про перехід до ліцею, а ще попросити, щоб вони швидше забрали мене з лікарні, оскільки останніми днями я почувався добре, навіть зарядку почав робити. Я скучив за школою. Взагалі сьогоднішній день мав стати важливою віхою в моєму житті, бо був багатий на важливі події: незвичайні батьківські збори та головне – дзвінок від Анжеліки.

Від нудьги я вирішив прогулятись подвір'ям, де й зустрів батька. Поглянув на його обличчя й відчув: щось негаразд. Обережно так, сповістив йому про те, що остаточно вирішив навчатись у ліцеї.

170

– От і молодець, – через силу вимовив він і сів на лавочку, дістаючи з кишені цигарки.

– Тату, а тут заборонено палити. Скрізь порозвішували спеціальні таблички, бо лікарня дитяча.

– Нам сьогодні пробачать. Сідай, чого стоїш, – стомлено усміхнувся тато й жадібно затагнувся цигарковим димом. – Так ти вирішив-таки переходити до ліцею? Правильно. Штурмує висоти, доки вони тобі підкоряються, бо в житті частіше навпаки: бачиш лікоть та не вкусиш.

– Тату, поговори сьогодні з лікарем, нехай мене вже відпустять звідси, – почав я. – Бо тут нудно, хоч на лампочку гавкай.

– Поговорю. Тільки не сьогодні. Потерпи трішки.

– Чому? – здивувався я.

– Після лікарні тобі ще кілька днів буде потрібен догляд, якщо ти хочеш завчасно звідси дременути. А вдома робити це нікому, – сказав батько, секунду другу помовчав і продовжив: – Сьогодні на світанку маму забрала до лікарні швидка допомога. Вадько, це дуже серйозно. Ти вже не маленький, повинен такі речі розуміти. Кепські наші справи, друже художнику.

– Що трапилося з мамою?

– Достеменно ще ніхто не знає. Увечері підскочив тиск, уночі заболіло серце, почала задихатись, знепритомніла. Доправили швидкою до лікарні, а там одразу ж у реанімацію. Коли я йшов до тебе, вона ще була непритомна. Ця недуга має давню історію. Ми не говорили тобі про це. З роками хвороба ускладнювалась, і ось ослаблене серце відмовляється працювати. Нас про це попереджали медики, але на лікування завжди бракувало грошей і ми сподівались: дасть Бог усе минеться.

171

– Може, справді обійдеться?
– Той час вичерпаний. Вона підійшла до останньої межі. Тримайся, синку, тепер ти маєш знати все.
– Невже нічого не можна зробити?
– Не знаю. Одні лікарі стверджують, нібито операція може покращити ситуацію, але не врятувати від інвалідності: тобто мама вже не ходитиме. А інші говорять, що нічого не допоможе, організм вичерпав свій ресурс. Кому з них вірити?
– Тату, потрібна негайна операція, навіть якщо вона нічого й не змінить, – притулився я до батька.
У ніс ударив запах спітнілої сорочки, тютюну, а потім, шморгнувши, я відчув те, чого найбільше боявся – запах перегару. Відсахнувся й зустрівся з його каламутним поглядом. Так ось чого він відводив у бік очі!
– Таточку, тільки обіцяй мені, що ти не питимеш горілки! – я хотів стати на коліна.
– Ану припини цей цирк! – різко, голосно гарикнув він і шарпнув мене за комір. – І соплі не розпускай, зрозумів? Теж мені мужик!
– Не пий горілки, бо не врятуємо маму, – я сказав те, що думав.
– Я радий, що ти в мене такий грамотний, але затам собі назавжди, якщо не хочеш неприємностей: діти батьків не вчать. А тепер марш до палати! І наберися мужності, вона тобі скоро знадобиться.
– Ти мені телефонуватимеш? – я давно знав, що коли батько напідпитку, то розумної розмови не чекай. Краще вже схватись і мовчати.
– Звичайно. Телефонуй і ти мені, – він раптом пом'якшав. – Не сердься. Так стомився, наче прожив

ціле століття. Мені важко, розумієш? А за горілку ти не хвилюйся: я за неї сильніший.

Того дня мій телефон не замовкав, але батько так і не обізвався. Найперший дзвінок був Сніжани. Вона сповістила, що “цирк удався на славу”. Про подробиці обіцяла розповісти пізніше. Після неї дзвонили майже всі мої однокласники: вітали з перемогою, одні радили переводитись до ліцею, інші – умовляли лишитись у школі. Згадали про мене й Циркуль, Іра Приходько, Анжеліка – усі захоплено розповідали про неймовірну пригоду із класною...

І раптом я відчув: усе, що вчора здавалося мені найважливішим, раптом стало порожнечою. Школа, друзі, фантастичний розвиток подій, пригоди – усе наче було десь далеко за стіною. До всього було абсолютно байдуже. Крім одного. Мама...

Мені влаштували справжні проводи, наче я вирушав у навколосвітню подорож: Лілія Борисівна спеціально збрала клас після останнього уроку. І виявилось, що для всіх моє рішення стало несподіванкою. Циркуль, Іра Приходько, Анжеліка та Сніжана про це довідались найпершими, і вони були дуже раді за мене.

Усі ми, окрім Анжеліки, мешкали фактично на одній вулиці, тож розлука нам не загрожувала, проте ми вже не будемо разом на уроках, не повертатимемося гуртом зі школи.

Та й сама радість за останні дні вигоріла, немов кольоровий папір на сонці. І я вже був згоден залишитись у школі, якби не слова мами: “Ти не уявляєш, Вадько, як би пишався тобою дідусь. Ти станеш справжнім майстром, як він. У тебе вірять, а це половина успіху”. Їй було важко розмовляти, вона говорила дуже тихо й повільно з великими паузами. Я

боявся, що мама знову знепритомніє й не почує моєї стверджувальної відповіді. Вона часто втрачає свідомість, а іноді, коли їй зовсім зле, не впізнає нас із батьком, сприймаючи за когось зі своїх рідних, які вже давно померли. Стоячи біля лікарняного ліжка, я поклявся собі, що мама й тато ще пишатимуться мною.

Лілія Борисівна виголосила тривалу настанову, а староста Оля Демиденко, від усього класу передала мені подарунок на згадку – незвичайну настільну лампу, під променями якої дуже легко й охоче виконуються навіть найнудніші домашні завдання. Я дякував, розкланювався на всі боки й обіцяв не забувати школу й друзів, а головне – виправдати довіру.

Потім Анжеліка запросила всіх перейти до шкільної їдальні, де на нас чекав здоровезний торт, прикрашений точнісінькою кремово-шоколадною копією нашої школи. Це був справжній сюрприз!

Там, у їдальні, я помітив, що лише за місяць від початку навчального року наш клас став геть іншим: зі збіговиська розхристаних підлітків, яке постійно вибухало бійками та суперечками, він перетворився на дружний гурт.

Я спостерігав за цими швидкими, незбагненними змінами і не йняв віри, що це відбулося. Ох, як не хотілося розлучатися з такою командою!

– Якби не ти із Циркулем, то в класі ніколи б не запанувала дружба, – сказала Сніжана, уможууючись поруч, коли чаювання з тортом добігало кінця.

– Ні, це ти, вивела наш човен на чисті води і ясні зорі, – усміхнувся я стиснув під столом її руку. – Я пишаюсь тобою!

– Воркуєте, як голубочки, – підійшла Анжеліка й сіла до нашого столу. – Вадику, я от що тільки-но подумала: коли б не ваша пригода на груші, то наш клас так би й залишився сірим, нудним, посереднім. Адже з неї все й розпочалося. Правда ж?

– Анжеліко, ти не повіриш, – посміхалась Сніжана. – Ми саме про це й говорили.

– Справді, справді! – закивав я головою.

– То це вже не справді, це істина! – голосно, щоб усі почули, гукнула Анжеліка.

– Хто там уже знайшов істину?! – підвелася з-за столу класна.

– Ми знайшли! – Анжеліка вийшла на середину. – Власне, її не варто шукати, бо вона очевидна: ми змінилися, стали уважнішими одне до одного, привітнішими.

– Головне, діти, – Лілія Борисівна підвела руку. – Зберегти цю атмосферу. Руйнувати легше, аніж будувати.

Потім ми ще довго стояли й гомоніли на шкільному подвір'ї й не могли ніяк розійтись. Обравши зручний момент, до мене підійшла Анжеліка й щоб ніхто не помітив, тицьнула телефонну карту поповнення рахунку на 50 гривень. “Це тобі, щоб не забував і телефонував мені, коли захочеш. Я також дзвонитиму. А ще – моя бабуся запрошує тебе до нас у гості. Обіцяй, що прийдеш!”.

– Обов'язково. Але я й досі не приготував подарунок за книгу по різьбярству. Пригадуєш?

– Дрібниці. У нас ще попереду стільки часу!

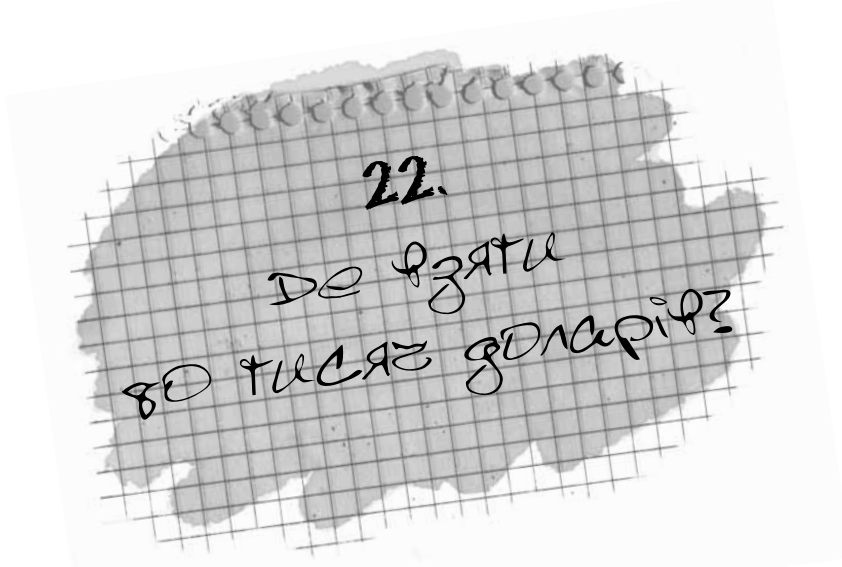
Підійшли Іра із Циркулем, потім ще хтось, але розмова не склалася, бо в мене загудів мобільник.

– Це тато. Вибачте, але нам час до лікарні, – я почав з усіма прощатись.

– Як? Знову до лікарні? – здивувалася Анжеліка.

– Тихенько, чого ти? – почув як Циркуль її осмикнув.
– У Вадька тяжко захворіла мама.

Тато знову був напідпитку, але відвідини не були такими вже сумними, як усі попередні. Лікар сказав, що не все так безнадійно й операція може радикально допомогти. Але це дуже складний процес. Я так зрозумів, що лікар натякає на гроші й не помилився, бо потім він узяв батька під руку й відвів на кілька кроків від мене.

Гроші... Це було найболючішим питанням: через кризу татові скоротили кількість рейсів, до того ж, рейс – це значить покинути мене самого на декілька днів. Він намагався випросити собі недалекі поїздки, але керівництво автобази тільки руками розвело, мовляв, маємо те, що маємо. Усі наші заощадження, як говорить тато, тануть, як сніг весною. А тут ще треба здати 40 гривень на ремонт ліцею плюс сімдесят за навчання... Одним словом, безвихідь, безгрошів'я, перші ознаки злиднів упевнено брали нас у свої пазури й болісно здавлювали. Через те тато почав частенько

прикладатися до чарки, щовечора довго сидіти з дідом Трубачем і скаржитись на життя. Перші дні він намагався триматись бадьоро, готував борщі та каші, мудрував де дешевше купити картоплю, м'ясо, фрукти, а потім у нього зовсім опустились руки.

Я не чув, про що саме говорив лікар, але по тому, як у батька змінювався вираз обличчя, зрозумів, що радів я завчасно. Неголений, похнюплений він все нижче й нижче опускав голову.

– Скільки? – запитав тато, щойно вийшли від лікаря.

– Навіть коли ми продамо свою халупу, то вистачить лише на половину операції. А вся ця епопея тягне на вісімдесят тисяч доларів.

– Вісімдесят тисяч... – я був у відчаї.

– Тепер додай сюди ще немалі витрати на одужання після операції: оздоровчий курс у санаторіях, особливе харчування. Та про що я говорю? У нас зараз ледь вистачає на їжу та необхідні ліки. А що буде через тиждень? Е-х-х-х, Вадько!

– А без операції мама помре? – запитав я тремтячим голосом.

– Лікар каже, що це не гарантія. Зі схожим захворюванням були випадки, коли не допомагала й операція. Добре, давай поки про це не говорити. Мені слід добряче подумати, розкинути мізками, прорахувати всі можливості. З будь-якого становища завжди можна знайти вихід. Краще скажи, що у новій школі? – це він вперше поцікавився відтоді, як я пішов до ліцею.

Нарешті батько згадав і про мої проблеми! Розповідав спочатку неохоче, а потім загорівся так, що чорні думки про смертельно хвору матір, про гроші,

яких ніколи не матимемо, щоб її врятувати, відсунулись на задній план. Я був у захваті від перших днів свого перебування в ліцеї й тепер рідна, покинута мною школа, здавалася “в’язницею всіх часів і народів”. Тому охоче ділився враженнями, аж доки ми не зустріли Сніжану. Я лишився з нею погомоніти, а батько поспішив додому готувати вечерю.

Вона страшенно зраділа несподіваній зустрічі, бо мала для мене купу цікавих новин. По-перше: у класі тільки й розмов про закохану парочку – Циркуля та Приходько, по-друге – ледь не на кожному уроці, перерви хтось та згадає мене, а по третє – нашу школу нарешті залишила ціла згряя якихось учених-дослідників, які намагались пояснити аномалії, що відбувалися в нашому класі. “Вони днів зо три блукали школою з якимись приладами, мов ті привиди, роздавали якісь тести-опитування. Були й екстрасенси. Один з них припустив, що тут не обійшлося без гіпнозу. Але хто ж повірить у таку нісенітницю?! Одним словом – усе заспокоїлось. А взагалі стало якось сіро й одноманітно”, – підсумувала Сніжана.

Я вже встиг охолонути від незакінченої розповіді батькові про ліцей, то, маючи вдячного слухача, увімкнувся знову. Так ми й простояли, аж доки бабуся по мобільнику почала розшукувати Сніжану.

– Ну, тоді наостанок. Вадиме, ти не уявляєш, як я просунулась у вивченні не менш цікавих речей, ніж гіпноз! Зі мною таке твориться – у кіно не вигадаеть. Тепер ти не нервуй і головне – ніколи й нікого не бійся. Я тепер дещо вмю. А все сталося так несподівано: і самій не віриться. Іншим разом усе в деталях переповім, а зараз ніколи – бабуся хвилюється. Заходь після уроків.

Розповім – не повіриш! І не забудь, що 13 жовтня ми з тобою йдемо на могилу Гулака-Артемівського, – проторохтіла Сніжана й побігла додому.

Коли її постать розчинилась у ранніх осінніх сутінках, на душі стало сумно й тоскно. І тепер так буде завжди, якщо ми не врятуємо маму. Та про що говорити?! Якщо вже через тиждень, як тато каже, не буде за що купити ліки й хліба.

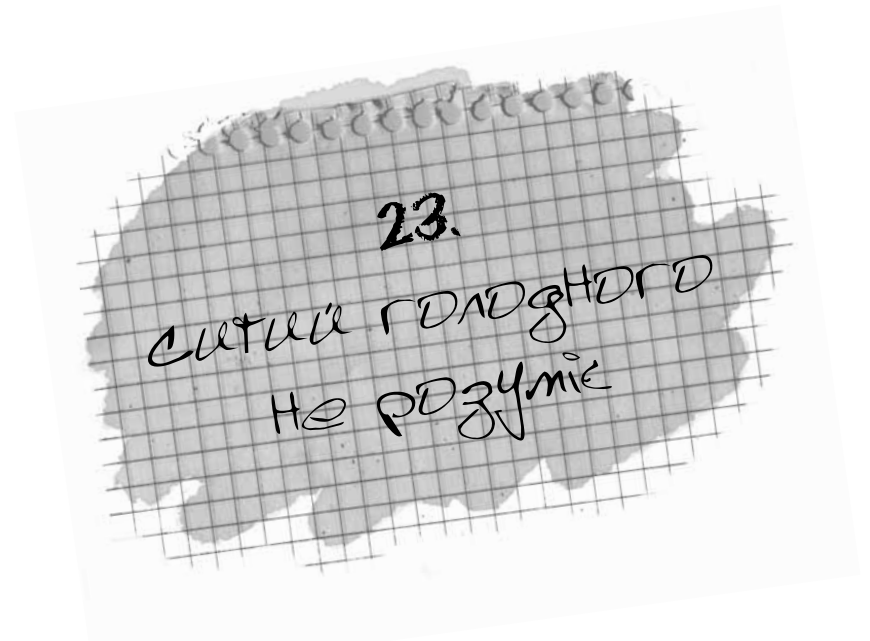
Хотілось теплої, співчутливої розмови, такої, як тоді з Антоніною Павлівною в кав’ярні. Обіцяв зателефонувати їй, щоб розповісти про перші враження від ліцею, та так і не зміг, бо забракло на рахунку грошей. Та це, коли по-правді, не причина. Міг би прийти до школи після уроків. Оскільки мені було по дорозі, то вирішив забігти до Циркуля, у надії хоч із ним перекинутись словом, пожуритись разом. Може, він щось порадить. Та мати сказала, що він кудись поїхав з татом і повернеться пізно, і я почвалав додому.

“А от ти особисто, чим можеш допомогти батькам?” – вимогливо запитав у себе. А й справді, від мене, може, теж дещо залежить у цьому житті?! Почав перебирати можливі й неможливі варіанти порятунку. Довго міркував. З усіх способів дістати гроші доступним був тільки один – збирати порожні пляшки. Хоч він і не оригінальний, але надійний і абсолютно в рамках закону й моралі. Принаймні, це не груші продавати на базарі.

За тиждень я добре освоїв маршрут від дому до ліцею: трамваєм до площі Конституції (серце Харкова), а далі метрів чотириста пішки через площу Поезії, а

ще можна зазирнути в сад ім. Т. Г. Шевченка – у цих місцях сподівався на найбільший урожай порожніх пляшок. Ясно, що зібрати його можна тільки рановранці.

“Звичайно, усе це добре, – міркував, підходячи додому, – але поблизу мого маршруту слід знайти пункт прийому склотари. Необхідно озброїтися зручним і містким рюкзаком. Ага! Циркуль, нахвалявся, що в нього є саме такий, коли ми ходили по груші! Зателефоную йому сьогодні, завтра ж дорогою зі школи зайду й заберу. Зволікати не можна й дня”.

Серденько, запам’ятай золоте правило театру: ніколи не говори з актором, коли йому залишаються лічені хвилини до виходу на сцену! А тих, хто це правило порушує, безжалісно карають, не зважаючи ні на вік, ні на почесні звання! – роздратовано відрубала пані Наталя. Цього разу їй було не до амурних страждань Анжеліки, оскільки вона сама раптом закохалась у якесь наукове світило під час численних консультацій із приводу небачених подій у 7-В.

І зараз, збираючись на побачення, зчинила у квартирі таку метушню, що й Анжеліці не знайшлося місця. Проблеми онуки вмить відійшли на другий план: закохана бабця прокидалась удосвіта, робила гімнастику, потім бігала навколо будинку, приймала прохолодний душ, голосно декламувала вірші, а наостанок займалась медитацією.

– Я йому подарувала телефонну картку, а він хоча б раз зателефонував! Скажи, хіба такого натяку недостатньо, щоб зрозуміти?! – бідкалась Анжеліка. Вона потребувала поради або хоч крихти співчуття.

– Ой, серце аж вискакує. Що робити? Валер'янки випити чи краще коньяку? – наче й не чула пані Наталя. Ах, кого я питаюся! Це ж плем'я молоде й дике! Правда? Коли б ти знала як я хвилююсь, наче оце у свої шістдесят йду на перше побачення. Ні, навіть більше: немовби вперше виходжу на сцену, а в залі – аншлаг. Чого це моя кицюнька така набурмосена?

Вживаєшся в роль? Правильно. Бо що ж то за кохання без надломленої душі, розбитого серця й намотаних

на кулак нервів. Але, не перестарайся сонечко, бо тоді трагедія легко переходить у справжню комедію, – бабця підсіла до онуки й ніжно обняла її за плечі. – Ну досить уже. Ти ба, мій ослик надув губи?

– Ситий голодного не зрозуміє, – ображено буркнула Анжеліка. – От аби ми з тобою зараз місцями помінялись, то я подивилась, яким віслучком ти б стала.

– От напасть! – як на сцені сплеснула в долоні пані Наталя. – У кого ж воно таке нерозторопне вдалося? Га?! Морочити голови хлопцям я навчилася ще до таблиці множення. Зрештою, скажу тобі чесно й не сумую за нею, як і за іксами та ігреками...

– Бабусю, про це краще напиши спогади, щоб я їх змогла читати довгими зимовими вечорами, коли вийду заміж за якоесь заможного недоумка.

– Ага! Он воно що! Та невже оце моя тростиночка всихає через того Траспирдира, чи як його там? – нарешті второпала бабця.

– Зніми, будь ласка, ногу з гальма! – просичала Анжеліка. – Тисячу разів говорила, що Циркуль мене цікавить, як минулорічний сніг.

– О! Оце по-нашому! Слава Отцю й Сину і Святому духу! – перехрестилася пані Наталя. – Нарешті я бачу свою кровинку, яка увібрала на генетичному рівні найкращі традиції театру Станіславського й Немировича-Данченка. І правильно, бо кохання – це зірвана троянда, а в склянці, як відомо, квітка пахне не більше тижня. Усі чоловіки на світі – негідники, а наше щастя в навчанні та праці! От і розумниця. Перепочинь. Наберись емоцій. Сотвори собі образ лицаря на білому коні, чи пак, мерседесі, а тоді знову в драму, як у

прірву, – бабуся зиркнула на годинник і простягнула руку за сигаретами. – Гарзд, давай поговоримо, бо я бачу ти така безпорадна, наче тебе загубили в джунглях, а навколо самі папуаси, поговорити по-людському немає з ким.

– Уяви собі.

– Та до тебе он черга на сто років наперед тільки за автографами! – пані Наталя, аж підстрибнула. – У тебе вже імідж, нерукотворний образ інопланетного янгола, а їй папуаси заважають. А чи тебе совість гризе за розбите серце?

– У нас була любов без радості, а розлука без печалі.

– О! Молодець. Уже хоч зараз на сцену!

– Доки я заманювала його в пастку, то встигла закохатись у Вадика Журбіна. Я тобі про нього тисячу разів розповідала. Це він став переможцем обласного конкурсу, це його запросили навчатись до ліцею мистецтв і, зрештою, це він люто ненавидів мене.

– Заспокойся, золотко: від ненависті до кохання один крок! Трішки терпіння – і він ляже біля твоїх ніг калачиком.

– Ще трішки – і сама згорнусь у трубочку біля його ніг. Я ж, кажу, він навіть, не телефонує.

– Коли Магомет не йде до гори, то гора сама приїде до Магомета – вона не горда, а от Магомет, як свідчить тисячолітня практика, про це потім дуже шкодує і рве на голові волосся. Так хто він, кажеш, митець? Нарешті в тебе сформувався правильний смак! А то поназбируєш якихось там Циркулів.

– Вони, між іншим, найкращі друзі. Про таких кажуть, що їх водою не розіллеш, – безпорадно заува-

жила Анжеліка, тішачись тим, що бабця таки пере-
йнялася її проблемами.

– Серденько, та нехай вони будуть сіамськими
близнюками: кохання розірве на друзки що завгодно,
бо воно сильніше за атомну бомбу. Тобі їхня дружба,
як собаці п'ята лапа. А сподобатись людині мистецтва,
скажу тобі, як з гори котитися. Так що білих ручок
не ламай, а запрошуй у гості, телефонуй першою,
хоч сто разів на день, одним словом, – забавляйся.
Не більше тижня, а потім різко припини, наче кризь
землю пропала. Ось побачиш, він упаде, прохромлений
наскрізь стрілами Амура тобі до ніг. Бо тільки ти
здатна зцілити його серце.

– Ну ти даєш, бабусю. Я тобі про кохання, а ти
про рани.

– Анжеліко, закохалась у митця – читай класи-
ку, бо його одним “Макдональдсом” не заманиш. Ну,
а мені час їхати. Нумо поглянь, який у мене вигляд?
Зараз так ходять на перше побачення? – бабуся загасила
непалок у попільничці й пройшлася, наче на подіумі. –
Головне, що б я не була схожою на старушенцію Ша-
покляк. Їх стільки з'явилося у Харкові, наче серед ночі
з літака на парашутах скидають.

– Але ти й не Волочкова, – усміхнулась Анжелі-
ка. – Плечі розправ і не задирай так високо голову. І
головне – переодягни сукню, бо це стиль наших деся-
тикласниць.

– Тобто, а ля Париж позаторік? – Гм-м-м. Маєш
рацію. Ото б я налякала свого залицяльника! Нові
шнурки до старих черевиків!

– Твій телефон ось-ось захрипне, – Анжеліка пе-
рекричала гучний сміх бабці.

– Це, мабуть, мій хлопчик переживає, бідолаш-
ний, бо я вже спізнююсь на тридцять хвилин, – вти-
раючи сльози від сміху, вона розгледіла номер, що ви-
свічував мобільний.

– Сонце, тут такі корки, що я з них не виберусь до
ранку. З твого дозволу беру ще сорок хвилин. Цілую,
до зустрічі, любий! – воркувала пані Наталя.

– І тобі не соромно? – Анжеліка спробувала її
присоромити.

– Затям собі, серденько, вчасно з'являються на
перше побачення тільки домогосподарки. Неси вже
швидше нормальну сукню. Та сьогодні ж зателефонуй
своєму митцеві, щоб устигнути, поки муза не зробила
його самітником.

Анжеліка зачинила за нею двері й зручніше вмос-
тилася на дивані: вона зрозуміла, що в коханні тре-
ба все вирішувати самотужки. Отож, поради бабці –
цінні теоретичні знання, але зараз час практичних
дій, інакше чекай повного занепаду й депресії.

Дівчина крутила в руці мобільник і все ніяк не
наважувалась натиснути номер Вадима. “Чому тепер
я запросто можу зателефонувати Юркові й сказати:
“Привіт, що поробляєш?”. А от Вадимові не можу?
Хоча ще місяць тому все було навпаки. Повагавшись
якийсь час, вона вирішила відправити йому простеньку
есемеску.

24.
Чужий хліб гіркий

Хоча на дворі вже й сутеніло, жодне вікно в нашому будинку не світилось. Від несподіванки уповільнив ходу, адже тато так поспішав готувати вечерю?! Це мене насторожило.

Я зайшов на подвір'я, окинув оком закутки, де вони полюбляють з дідом Трубачем сидіти за пляшкою. Прислухався – тихо. Двері в будинок відчинені навстіж, біля східців – татів черевик. Я тихо зойкнув. Щось схоже я бачив у фільмах про вбивство з пограбуванням. І вже намірився дременути щодуху на вулицю, та почув, як за парканом, у себе на подвір'ї щось туркотить дід Трубач, а баба, наче й не чує його бубніння, хрестить діда вздовж і впоперек. Я швидко кинувся до низенького паркану між подвір'ями.

– Здрастуйте, діду, а ви тата часом не бачили? – запитав, боязко озираючись на відчинені двері.

– Тато в тебе – найкращий у світі, – п'яно прошамкотів дід, згрібаючи під яблуною опале листя.

– Ой, нещасний хлопчику, – запричитала баба Трубачка. – Хіба ж ти не бачиш? Цей ледь стоїть на ногах, а твого сусідів гукала, щоб допомогли затагти до хати.

– Втягли й поклали на дивані. Піди хоч роздягни та вкрий його, – радила баба.

– Зрозуміло. Спасибі вам, – відчай рвав на шматки моє серце.

“Як він може пропивати останні копійки? – волав я думкою до п'яного батька, що солодко похропував і бурмотів. Невже тато змірився зі смертю мами?”. Я сидів на порозі. Нікому до мене не було діла: ні бабі Трубачці, ні сусідам з іншого боку, які втягли п'яного батька до хати. Іди Вадиме, напивайся, йди жебракуй, нюхай клей “Момент”, та хоч головою об стінку – ніхто тобі й слова не скаже.

У сонного батька я намацав у кишені зім'яту пачку сигарет й знову повернувся на поріг. Посмалю, може, полегшає? Дим дер у горлі, смоктало під ложечкою. Слід було б спершу поїсти, а так у голові запаморочилося. Я понишпорив на кухні, у холодильнику – порожньо, і тарганам нічим пожитись.

За п'ять хвилин я вже був біля хвіртки Циркулевого будинку. Ясно, що легше було зателефонувати, але в мене на рахунок – як і в холодильнику. Звичайно, десь там, у портфелі лежить телефонна картка, подарована Анжелікою. Але я принципово вирішив, що витрачатиму її виключно на розмови з нею. Невже ж за її гроші буду обговорювати власні проблеми?

Вибіг сяючий від радості Циркуль.

– Мати говорила, що ти вже заходив? А ми з татком їздили авто купувати. Новий – муха не сиділа – білий

“Ланос”! Предки не говорили нічого до останнього. Оце цяцька! Батько сказав, що тільки мені виповниться 16 років, уже на другий день піду на курси водіїв. Уяви, Вадько, як ми на ньому покатаємось. Головне – не утнути яку-небудь дурницю, правда? Тю, чого ти, як хмара? – придивився Циркуль.

За декілька хвилин ми вже втрьох прямували до нас, постоявши хвилину посеред кімнати Юрків батько, сказав, що нехай мій тато спить, а я можу заночувати в них.

Циркуль змовницьки підморгнув, але я навідріз відмовився залишати домівку.

– Тут, хлопче, немає нічого трагічного. Проспиться до ранку й буде іншою людиною. Ну то як, ідеш до нас? – запитав ще раз.

– Піду, бо я не їв від самого ранку.

– От і добре. Війна війною, а обід за розкладом, – усміхнувся дядько Микола. – Зараз ось підвечеряємо, пограєте з Юрком на комп’ютері чи телевізор подивитесь, а там уже й спати час. Забирай із собою рюкзак. Чи ти зранку навідаєшся?

– Я з вами повечеряю й піду.

– Ну як ти такий упертий, то нехай буде твоєму.

За вечерею Юркові предки вчинили мені справжній допит, а я й розповів їм усе як є. Про хворобу матері вони не знали. Я помітив, що це їх уразило. Вони ще трішки посиділи з нами за столом, а потім, як змовились, підвелися й пішли до іншої кімнати.

Щоб не гаяти часу, я розповів Юркові про свої наміри й попрохав у нього рюкзак.

– Порожніми пляшками життя матері не вряту-

еш, – по-дорослому охарактеризував мій план Циркуль.

– Придумай щось краще.

– Що б я не запропонував, що б ти не вигадав, таких грошей, Вадиме, у нашому віці ніколи не заробити. Не всім навіть дорослим під силу такі заробітки, – розмірковував Юрко.

– Це я й без тебе добре знаю. Але якщо я не збиратиму пляшки, то вже за тиждень, а може й завтра (раптом батько всі гроші пропив) ні за що буде купити ліки для мами. Про їжу для нас, гостинці для неї я вже й не говорю. Зараз хоча б на ліки... А далі? Далі я не знаю й не хочу думати.

– А ти дізнався, де там поблизу приймають порожні пляшки? Тобі ж потрібно так окрутитись, щоб ще й до школи не спізнитись. Давай чітко продумаємо твій маршрут, – запропонував Циркуль.

– Я вже все, Юрко, розрахував, окрім рюкзак, – збрехав я, бо не знав, де в центрі чи поблизу ліцею можна здати пляшки. Зрештою, вирішив я, запитаю в людей: хтось та підкаже.

– Ну й добре, бо процес збуту товару не менш важливий за його пошук. Не сумуй, Вадиме, щось придумаємо. А мої батьки завтра із твоїм татом поговорять. Йому потрібна підтримка, а не компанія для випивки. Чуєш? Головне, що ти не один.

– Ну, я піду, пізно вже, а двері я не замкнув, – підвівся я з-за столу. – Спасибі за вечерю, за спорядження.

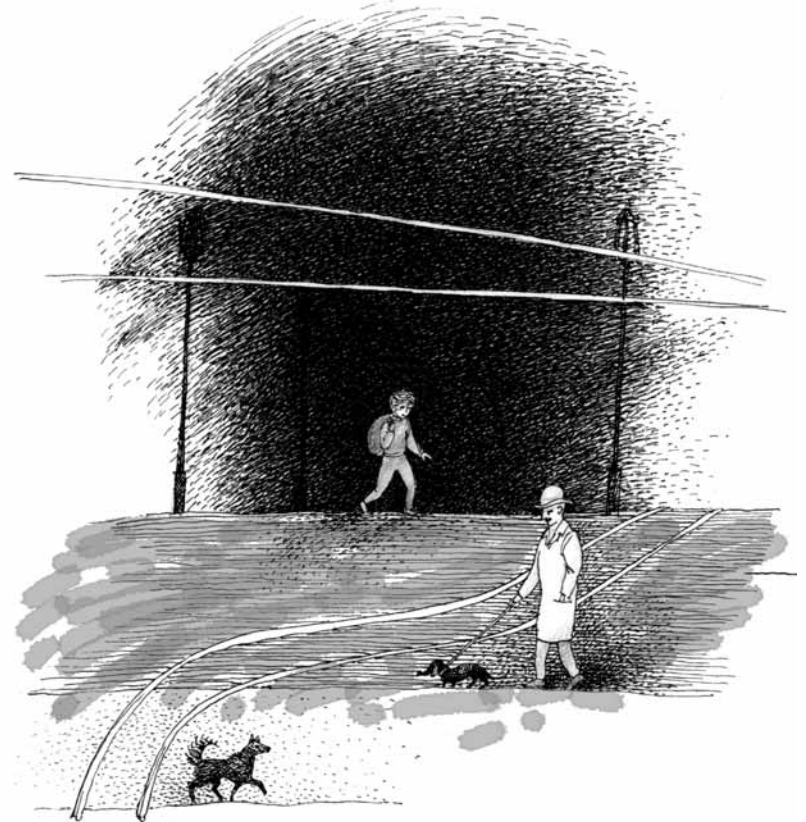
Юрко разом з батьками провели мене за двір. Його мати вмовляла залишитись, чим роз’ятрила мій біль. “Як це дитина всю ніч буде сама самісінька в

хаті?”, – бідкалась вона. Я попросився, подякував і швидко пішов у темряву осіннього вечора.

Налаштовуючи будильник мобільного телефону на шосту ранку, я побачив повідомлення про есемеску. “Привіт. Як справи? Чому не дзвониш? Анжеліка”. На душі в мене трішки потеплішало. Була вже десята вечора, раніше я б не наважився так пізно зателефонувати, але зараз мені було так незатишно, самотньо й сумно. Як виявилось, Анжеліці теж було сумно й самотньо. Ми проговорили з нею майже годину. Потім, як вона сказала, з побачення повернулась її бабця й скомандувала пити чай та лягати спати. – Тримайся. Мусимо врятувати твою маму. До завтра, – й вимкнула телефон. Якусь мить я слухав короткі гудки, потім поклав мобільник під подушку й спробував заснути, але сну не було. У голові ворухились усілякі химерні думки: то я бачив, як мені ставлять одиниці за невиконані завдання й погрожують, що виженуть з ліцею, то якісь бандити переслідували з порожніми пляшками, то наче покійний дідусь тримає в руках мої конкурсні роботи й говорить, що вони дуже й дуже слабкі й треба старанно вчитися, то бачив зажурену, стомлену хворобою маму. Уночі я часто прокидався: мені вчувалось, що хтось гримає у двері, ходить попід вікнами. Від страху я взяв матрац, ковдру з подушкою й постелив на підлозі біля дивана, на якому спокійно сопів батько. Так я зміг, не прокидаючись, поспати годину-другу, а вже о шостій мене розбудив сигнал будильника.

Схоже, тато серед ночі, підводився, бо в мене під головою опинилася ще одна подушка. Обережно, щоб його не розбудити, я поспіхом зібрався й вийшов

на вулицю. Було ще темно, вогко й прохолодно. На нашому кутку бігали тільки собаки, а людей – нікого. Ще сплять. Ближче до трамвайної зупинки почали зустрічатись поодинокі перехожі.

25.

Сніжана Опандалась
у XIX столітті

цій порі весь 7-В ще міцно спав і додивлявся солодкі ранкові сни: Циркуль, ледь дістаючи ногами до педалі гальма, різко повертав за кермом купленого вчора “Ланоса”, Анжеліка приймала від Вадима здоровезний, як сніп, букет троянд...

Та найдивніше снилося Сніжані, яка за цей час хоч і звикла до несподіванок, але пережити подібне не сподівалась. В оточенні незнайомих людей вона прогулювалась алеями осіннього саду. Рівний, наче посаджений під лінійку, ряд гіллястих лип скінчився і дівчина в компанії незнайомців опинилась немов на гірському плато. Зліва височів, розбризкуючи сонячне золото куполів, Успенський собор, а внизу, скільки сягало око, було зелене розмаїття дерев, поміж яких виднілися квадратики будиночків.

– Як тут високо! Куди це ми вилізли? – сполохалась Сніжана.

– Такий чудовий краєвид можна побачити лише із дзвіниці Покровського собору. Це особливе місце в Харкові, – увічливо пояснили їй.

– Ой! – вирвалось у Сніжани. – А де ж поділася моя Москалівка?

– Не хвилюйтесь так панночко, на місці ваша Москалівка, – її взяв під лікоть похилого віку чоловік, увесь убраний у чорне, з білим, як сніг, волоссям. – Річ у тім, що теперішня Москалівка ще зовсім маленька і має всього лиш декілька вулиць, а такою, як ви її звикли бачити, вона стане через 143 роки.

– До 2008 року додати ще 143. Ого! Я до того часу не доживу. Але куди вона поділась? Як швидко виросло стільки дерев, – стривожено говорила Сніжана. – І як тепер знайду свій будиночок, свою бабусю?

– Ви, панночко, ставите одразу так багато запитань, що я не знаю, на яке з них спершу відповісти, – лагідно промовляв сивоволосий незнайомиць.

– Щоб потрапити додому, до бабусі, мені доведеться чекати 143 роки?!

– Панночко, ці роки вже проминули й вам не доведеться чекати майже півтора століття. Хоча в такому прекрасному місті, як Харків, я б погодився жити й довше. – І ваш будиночок, панночко, на місці, а бабуся, як завжди на сніданок приготує смачну яєчню із салом, яке вона купила вчора з нагоди отримання пенсії. За вивчений урок географії вам поставлять оцінку дванадцять, а от на уроці української мови доведеться почервоніти, бо дієприслівниковий зворот ви начебто й вивчили, але до ранку забудете, а коли викличуть до дошки – зовсім розгубитесь і неправильно поставите коми.

– Якщо вже минуло стільки років, то чому я не бачу звичного краєвиду? – нічого не могла втямити Сніжана.

– Як би вам, панночко, пояснити? – замислився незнайомиць.

– Дуже просто, – озвався його супутник, так само вбраний і сивий, а в руках він тримав звичайний, як у шкільному кабінеті фізики, пісочний годинник. – Оскільки зараз жовтень 1865 року. Перепрошую панночко, незнайомиць увічливо вклонився їй теж узяв її під лікоть. – Я маю справно виконувати свою роботу, то зазначу, що сьогодні не просто жовтень, а тринадцятий день цього місяця.

– Ви мені зовсім, вибачте, задурили голову, – Сніжана оглянула їх обох і помітила, що між ними немає жодної різниці. Справжні близнюки.

– Час для того й вигадали на Землі, щоб дурити людям голови, – спокійно пояснював той, що з пісочним годинником. – А насправді ані часу, ані простору не існує. Проте за таких умов людям було би складно жити, оскільки вони ще не дійшли тієї межі у своєму розвитку, коли потреби в часі й просторі відпадають, як стара шкіра в гадюки. Однак, панночко, ви цим не переймайтесь. Зрештою, це для вас поки не головне.

– Навпаки, – здивувалась Сніжана. – Саме зараз воно для мене найважливіше. Адже як я втраплю додому?

– Найголовнішим як для вас, панночко, так і для нас сьогодні є зовсім інше. А точніше, мова йдеться про час – вигадку людства... Та це просто ліричний відступ, – сказав безбородий і чемно так схилив голову.

– Для цього ми й запросили вас, панночко, на схили Нагірного району Харкова. Неподалік від цього місця по обіді мають поховати незвичайного таланту й світлої душі людину – Петра Гулака-Артемовського.

– Я страшенно боюся мерців і ще жодного разу не була присутньою на похороні. Може, ви якось обійдетеся без мене? – благально поглянула дівчина.

– Живих людей треба боятися, а не мертвих. До того ж, панночко, вам не доведеться брати участь у похоронній процесії. Ця вистава для нас, – заспокоїли ледь не одногосно незнайомці.

– Нічого не розумію, – стомлено мовила Сніжана.

– Коли тіло покійного засиплють землею, – пояснював один з них, – і всі поспішать на поминки, це місце стане точкою опори невидимого стовпа, який підпирає небо. Насправді ж це ніякий не стовп, а випромінювання досі не відкритої вченими енергії, потік якої оживає тільки раз на рік, у день поховання чесної й благородної людини. І якщо його не підтримуватимуть ті, хто живе в Харкові, то з роками він поступово згасне, а разом з ним у місті зникне добро, чесність, порядність, любов і злагода. Харків перетвориться на базарну площу, де господарюватимуть злі, заздрісні й обмежені люди.

– Невже весь Харків тримається на одному такому стовпові? – поцікавилась Сніжана.

– Ні, панночко, він не один. Та про решту вам не слід знати. Про них знають інші, гідні цієї таємниці люди. І завдяки їхнім знанням ці потужні промені не згасають і живлять Харків добром, любов'ю й вірою.

– Ви відкриєте мені таємницю? Невже я цього гідна? – ніяково прошепотіла Сніжана.

– На Землі тільки діти найближче до Бога, бо їхні душі та серця не вражені злом, ненавистю та заздрощами. А якщо ви ослабнете духом, схибите, обернете отриману таїну собі на користь, а не людям, поставите її на службу недобрим справам, то з вашої пам'яті вмить зникнуть таємні закони, а вас, панночко, спіткають прикрощі, засмутять невдачі.

– Нічого страшного, – заспокоїв той, що з пісочним годинником, бо, мабуть, помітив, як змінилось обличчя Сніжани. – Усім людям на Землі властиво помилятися, або іти темними манівцями навпомацки. Ми за це нікого жорстоко не караємо, а просто даємо можливість усвідомити хибні кроки.

– Але запам'ятайте, панночко, шлях каяття, спокути помилок не відкриває дорогу назад до володіння законами раніше відкритої таємниці. Такі люди все життя живуть з нестерпним болем у серці й невидимим тягарем на плечах, – попередив незнайомиць.

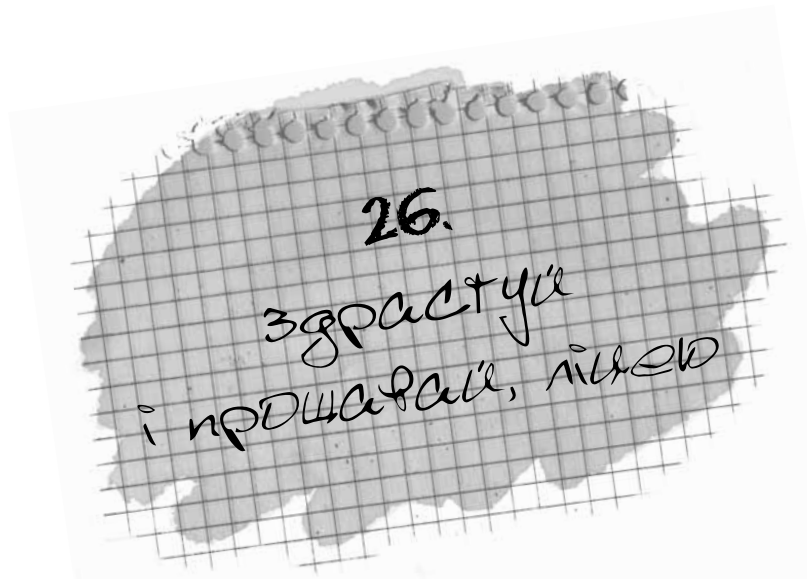
– Ну то як, згода? – запитав бородатий.

– Згода, – твердо відповіла Сніжана.

– Уже час! – скомандував безбородий.

– Вирушаємо, – тихо промовив незнайомиць і перевернув пісочний годинник.

Сніжана розплющила очі й несміливо обвела поглядом кімнату: крізь поріділе листя клена за вікном пробивались лагідні промінчики вранішнього сонця, пахло яєчнею й було чути як бабуся наливає окуп чашки чаю. За вікном прогуркотіла вантажівка.

Хоч ще і не глибока осінь, а розвидняється пізно. Тому полювання за склотарою без ліхтарика – марна справа. До того ж, його потужний промінь відлякує прибудних собак, яких у парках не менше, ніж у нас на Москалівці. У сквері, біля Вічного вогню, що напроти Успенського собору, я ледь витримав оборону: мене атакував справжнісінький агресивно настроєний собачий батальйон. Перелякався до смерті й за себе, й за новісінькі штани.

Десяток порожніх пляшок виявились не такою й легкою ношею, як мені здавалось. Від площі Конституції до саду ім. Т. Г. Шевченка йти під гору. Раніше я цього й не помічав, а з десятком пляшок цей підйом виявився важкуватим. Я хекав, як загнаний кінь, хотілось їсти й мучила спрага, сорочка прилипла до спітнілого тіла, а ранковий вітерець неприємно холодив спину. Біля оперного театру навпроти мене зупинилось міліцейське патрульне авто, з його вікна

визирнув сержант, посвітив ліхтариком, щось сказав тим, що в кабіні, і машина рушила далі.

У саду Шевченка пляшок виявилось більше, ніж у центрі міста. Кожна знахідка – двадцять копійок, а з-під кока-коли, спрайту, лонгерів вирішив не підбирати, бо тільки місце займають, а коштують на п'ять копійок менше. Я вже вийшов на алею, яка вела просто до Національного університету, й завмер: на лавочці лежав скоцюблений чоловік. Точно мрець, бо хто ж по такій холодризі засне? Ноги стали ватяні, рука стомилась тримати рюкзак із двадцятьма трьома пляшками, опустив його додолу й пляшки гучно дзенькнули в ранковій тиші.

– Мишко, ти? – озвався “труп” і почав зводитись. – Ну що, знайшов щось випити? Де тебе чорт носить? Якби ти знав, як у мене труби горять, – прохрипів воскреслий і сів на лавочці.

Я розгубився й не знав, що відповісти.

– Ей, шпінгалет, звідки ти взявся? – це вже безпосередньо до мене.

– Пляшки збираю, – вирішив одразу говорити так, як є.

– А що мамка на пиво не дає?

– Мамка в лікарні, тому й збираю, бо на ліки не вистачає.

– Таку лапшу повісиш своїй учительці, пойняв? Є курити.

– Ні, не маю.

Позад мене, за спиною, хруснула гілка, почулось чісь важке дихання й непевні кроки. По спині побігли мурашки. Стало так страшно, що я боявся озирнутись.

202

– А що тут піонери роблять? – пролунав бас позад мене.

– Мабуть, з дитячого притулку втік? – підійшов до мене здоровань. Від нього смерділо, як зі смітника. – Далеко не втечеш, зараз тут менти, як летючі миші, ширяють. Ну, прохось, сідай, чого стовбичиш? Їсти хочеш?

– Ні, – збрехав.

– Бери. Чи ти гидуєш? Тут під ранок з одного крутого ресторану таке на смітник викидають, що ти ніколи не купиш у своєму супермаркеті. Ось понюхай яка свіжа курочка. Тільки й того, що хтось уже висмикнув їй стегенце. Молодці, багатії, от хто про нас думає, а решта..., – він так брудно вилаявся, що в мене вуха в трубочку згорнулися.

– Мишко, ти бухло дістав? – не терпілося тому, що на лавочці.

– А що пан замовляв? Ти ж знаєш, що ранком п'ють дегенерати або аристократи.

– Давай скоріше, бо білочка вже навідується у гості, – сердився воскреслий мрець.

Поглянув на алею, щоб побачити справжню білочку, а вони, здогадавшись, куди й чому я так витріщився, голосно зареготали.

– Пацан, білочка – це коли з бодуна труби горять. Ломка, пойняв? Якщо не вип'єш, то окочуришся – біла гарячка звалить.

– Коротше, ти, малюк, жертимеш?

– Ні, я піду.

– А бухнеш? – запитав другий.

– Піду, мені вже пора.

– Куди летиш, молодість?

203

– Там може батько прокинувся, шукає мене, – збрехав, щоб якось відчепитись від них.

– Мишко, бач якого синка чоловік виховав? Сам ще спить, а пацан йому на опохмілку гроші заробляє. Не те, що твій тебе викинув, як жабу з погреба, на вулицю. Давай, давай пацан, воружи поршнями. Батьків треба уважать і любити. Вперед, Мухтар, вперед. Ха-ха-ха-ха! – лунко покотилось садом.

Я підкинув рюкзак на плечі й поплентався туди, де вже через тридцять хвилин можна буде здати склотару...

П'ять гривень і шістьдесят копійок – результат першої вилазки. Що можна купити за ці гроші? Одна ампула ліків для мами з десяти необхідних коштує вісімнадцять гривень.

Мені вже перехотілося їсти й тільки мучила спрага. Так спокусливо з вітрин кіосків виглядали етикетки різних прохолодних напоїв, але витратитись за таких заробітків я не наважився й вирішив уже потерпіти трішки й напитися води з-під крана в школі. “Принаймні, – намагався я себе заспокоїти, – вистачить мамі на гостинець. За такі гроші можна купити півкіло яблук і смачне тістечко. Зрештою, це ж тільки перший день. Завтра може поталанить більше”.

Роздуми перервав дзвінок татка: він сказав, немов нічого й не трапилось, що чекатиме мене зі школи, а потім разом підемо до мами. І більше не поцікавився, що в мене було вчора на вечерю чи снідав я сьогодні й чи вистачить грошей на шкільний обід. Мама вже б тисячу разів перепитала, а потім ще й зателефонувала під час перерви, щоб нагадати тисячу перший раз.

Ранній підйом і біганина скверами, парками центральної частина міста таки далася взнаки: й невчувся, як задрімав на уроці зарубіжної літератури. Повіки поважчали, і як я не боровся, аби вони не стулились, усе ж перемогла втома. Слова вчительки стали глухими, немов крізь вату, перед очима попливли алеї парків, порожні пляшки... Потім мене хтось штовхнув у бік, я відкрив очі й побачив перед собою Віру Михайлівну.

– Повтори, будь ласка, що я тільки-но сказала, – Віра Михайлівна розгнівано дивилась на мене. – До нього звертаються, а він і вухом не веде.

Підвівся з-за парти й винувато опустив очі: що я міг сказати, адже нічого не чув, окрім її запитання. Вона повернулась і пішла до столу, напевне, щоб поставити одиницю в журнал. І в цю мить якась добра душа у мене за спиною прошепотіла, рятуючи ситуацію: “Добрий Карабас-Барабас”.

– Як прізвище новенького? – вона взяла журнал і піднесла до самого носа. – Ага, Журбін. Ну так, що, Вадиме, нецікаво тобі в нас. Так нудно, що аж спати хочеться. От зараз поставлю тобі одиницю, може, це тебе поверне до класу. Чи може, ти вже пригадав, що я сказала? – запитально поглянула поверх окулярів на мене.

– Добрий Карабас-Барабас, – я голосно й бадьоро повторив почуту підказку.

– Сідай, Абабагаламага! – одиниця, – різко кинула. – Не виправиш до Нового року. Обіцяю.

Клас вибухнув реготом. Це її ще більше розлютило й вона роздратовано пожбурила журнал на стіл.

Стало тихіше, але добра половина класу ще ніяк не могла заспокоїтись – аж під парти сповзали від сміху, за животи хапаючись. Лише мені не було смішно, бо я не розумів чого всі сміються. А на перерві з'ясувалось, що “Добрий Карабас-Барабас” – це прізвисько Віри Михайлівни, давно відоме усій школі й учителям теж.

– Ну, новенький, тебе ж і підставили! – на перерві мене оточили хлопці.

– Мене звуть Вадимом, – ображено буркнув я у відповідь.

– Тебе звуть Абабагаламага! – навмисне голосно вигукнув котрийсь і всі дружню зареготали.

– Гей, дівчата, а новенького знаєте, як звати?

– Абабагаламага!

– Абабагаламага! – чулося з усіх сторін

Я кисло всміхнувся й пішов геть. Так я став Абабагаламагою. Ясно, що це прізвисько прилипло до мене назавжди.

Звичайно, було бажання розквасити носа хоча б одному з них, але я добре пам'ятав розмову з Антоніною Павлівною й не хотів порушувати своїх обцянок. Нехай собі втішаються. Буду мудрішим.

На тому неприємності не закінчились: удома на мене чекав п'яний тато, який ніяк не міг скласти до сумки гостинці й ліки для мами – усе валилося з рук. Його кидало, хитало в різні боки, пакунок з печивом розірвався й воно розсипалось по всій кімнаті, батько

206

наступав на нього, брався за пакунок з молоком і вкотре клав його поза сумкою.

– Диви, стільки я накупив гостинців. Усе, що так любить наша мамця, – дивився кудись крізь мене. – Га, старий? Не вішай носа. Я вже завтра буду у формі. Викликають на роботу. Склади усе до торби, а я перекурю. Стомився я, синку.

Батько шукав цигарки, тиняючись з кімнати в кімнату. Потім перечепився за щось у коридорі й упав. Я саме зібрав усе до сумки й кинувсь до нього. Він лежав розпластаний посеред вузького коридорчика й схоже, не думав підводитись. Перше, що подумав – батько міг ударитись головою об одвірок і втратити свідомість або взагалі вбитись. Нахилившись над ним, я почув, як він солодко сопе й щось варнякає уві сні. Шарпнув раз, удруге за плече, озвався до нього, але батько наче й не чув: продовжував бурчати щось своє. Я спробував його таки розбуркати, щоб він підвівся й ліг на диван, але це його чомусь розлютило. Я присів навпочіпки поруч і заплакав: відчай і розпач розривали душу й краяли на маленькі скибочки мое зіщулене серце. Десь у лікарні помирає самотня мама, через те, що в нас немає грошей. Розтерзав би того, хто вигadaв гроші! Чому це так: людину можна врятувати від смерті, якщо маєш статки. А коли порожньо в гаманці, то всі спокійно споглядають, як людина до-мучується останні дні свого життя.

Зателенькав батьківський мобільник. Нехай, думаю, може, він прочунається. Та де там! Уже, ма-буть, гарматним пострілом не піднімеш. Зрештою, я взяв сам: телефонували з роботи. Я збрехав, що батько десь пішов. Басистий голос повідомив, що завтра о

207

постій ранку він має вирушати в рейс, отже сьогодні ввечері необхідно підготувати машину. Я пообіцяв повідомити.

Що буде, якщо він не поїде в рейс? Сумніваюся, що він до ранку оговтається, а коли й прийде до тями, то навряд чи його пустять за кермо. За такі коники запросто виженуть з роботи.

Мамі сьогодні полегшало: навіть усміхнулась, побачивши мене й підвелася в ліжку на лікті. Однак розмовляти їй було дуже важко, швидко стомлювалася, і вже за десять хвилин вимовляла слова дуже повільно, вони губились, збивались до купи й мені важко було зрозуміти. Але ж про татка вона поцікавилась одразу. І тут мені знову довелося збрехати, пояснивши, що він завтра їде в рейс, отже звечора необхідно підготувати машину.

– Ой лишенько, а на кого він покине тебе? Чи надовго?

– Татко сказав, що повернеться завтра ж, тільки дуже пізно, – знову збрехав.

– За живих батьків дитина сиротою стала.

– Мамо, – чого ти так? Я ж уже не маленький. До того ж у школі буду ледь не до вечора. Доки підготую уроки, а там уже й він повернеться.

– Вадько, скажи – тільки чесно – тато прикладається до горілки?

– Ні, мамо! Хіба ж йому до цього?

А що я мав сказати? Доконати її гіркою правдою? У мене горіли щоки, геть змокріла сорочка й прилипла до спини, у скронях стугоніла кров...

208

– Тобі легше? – перевів я розмову на інше.

– Легше. Не переймайся. Я незабаром одужаю. Ми ще з тобою наступного літа на море поїдемо. Ти ж ще моря не бачив – усе ці злидні, – у матері заблищали сльози. – Ось тут лікар призначив ще якісь ліки. Якщо не дуже дорогі, то купіть, – вона простягнула папірець.

А далі розмови не вийшло, бо їй стало важко говорити. Увійшла медсестра й порадила залишити маму, бо тривалі розмови її втомлюють і від цього хвороба загострюється, а вже в коридорі взяла мене за лікоть і запитала:

– Хлопчику, а де твій тато?

– На роботі.

– Перекажи йому, що мамі зовсім зле. Якщо зараз він прогає час, то потім уже жодні ліки не допоможуть. Зрозумів? – вона уважно поглянула мені у вічі.

– А скільки ще можна почекати? Бо в нас немає грошей.

– Це було потрібно зробити ще вчора, – важко зітхнула медсестра. – Ти ще малий про такі речі знати. Батько пиячить? Телефонуй родичам, надсилай телеграми усім, кого знаєш. Чоловіки зараз гірше за бабів: ледь щось трапилось – одразу за чарку. Ти мене зрозумів? – схилилась наді мною.

“Ні, так далі жити не можна! – вирішив сам для себе. – Перш, ніж рятувати маму, слід віддохотити тата від горілки. Сам я нічого не зможу зарадити, а він повинен покинути пити”.

На щастя, довго шукати шлях до порятунку мені не довелося. Буквально відразу, спала на думку непогана ідея, як його позбавити пагубної звички. Сні-

209

жана зі своїм гіпнозом! Одразу зателефонував до неї й попередив, що через сорок хвилин забіжу, бо маю важливу справу. Сніжана зраділа моєму дзвінку, напевне, подумала, що я згадав про свою обіцянку сходити з нею на могилу Гулака-Артемівського.

Час у дорозі спливав непомітно, бо подзвонила Анжеліка, а потім за дорученням своїх предків телефонував ще й Циркуль: його попросили довідатись, як там мій батечко. Розмова з Анжелікою трохи заспокоїла мене, і вже з Юрком я розмовляв не таким пригніченим голосом. Він це помітив і похвалив мене, мовляв, молодець, тримаєшся.

Триматись немає за що, бо тато пиячить, не підводиться з дивана, а завтра йому в рейс. Не з'явиться на роботу – виженуть.

На розі, біля груші, яку ми ще місяць тому штурмували із Циркулем, я уповільнив крок, зміряв її від землі до маківки й мені здалося, що та пригода була не зі мною, а якщо й зі мною то дуже й дуже давно. Усе, що було до хвороби мами стало далеким і незначним. Моє життя тепер складалось із двох частин: до хвороби й під час хвороби. Сьогодні я помітив, що навіть навчання в ліцеї вже не окрилює. Усе водночас стало сірим, нецікавим.

Ось і будинок Сніжани. Я відчинив хвіртку, поспішив на поріг і поринув у домашній затишок. Так само було і в нашій хаті, коли ще не хворіла мама.

– О, як ти підріс, Вадиме, – зустріла мене бабуся. – Давно я тебе не бачила. Як тато з мамою?

– У Вадима мало часу. Він до мене в справах, – втрутилась Сніжана, взяла мене за руку й провела до кухні.

Відразу заходилась пригощати мене чаєм, тістечками, але я навідріз відмовився й перейшов до діла.

– Бабуся не почує? Серйозна справа.

– Коли дивиться свої серіали, то хоч із гармат стріляй, – заспокоїла Сніжана. – Розповідай.

Я не думав, що говорити стане важко.

Усміхнене обличчя Сніжани з кожною хвилиною моєї розповіді ставало серйозним, зосередженим. Вона нібито й слухала й водночас щось думала своє, а коли я замовк, то перепитала:

– Йому що, уже завтра ранком на роботу?

– Він мав сьогодні увечері підготувати машину до рейсу!

– Гаразд, я спробую. Але ж, Вадиме, жодних гарантій. Сам розумієш, – попередила Сніжана. – Почекай, я тільки скажу, що збігаю до тебе.

Бабуся охоче відпустила внучку, але взяла з мене обіцянку, що я проведу її до самого порога.

Помітно було, що Сніжану вразив безлад у нашій хаті. Не гаючи часу, розпорядилась повернути сплячого батька обличчям до неї, а мені веліла вийти й чекати на подвір'ї. Саме в цей час у мене запищав мобільник: телефонував Юрко. Йому край припекло прямо зараз і негайно зустрітись. Я не міг йому відмовити, хоча здивувався, як це його відпустили, адже надворі вже сутеніє? Хвилювався, щоб Циркуль не заявився тієї миті, коли Сніжана виходитиме з хати: як я йому це поясню?! Вона не хотіла, щоб про її здібності хтось дізнався.

Клацнула хвіртка. Але чому не чути кроків по бетонній доріжці. Визирнув з-за порогу: хвіртка була відчинена навстіж і нікого не було.

У цей час вийшла Сніжана:

– Вадиме, ти не знаєш, чи є в домі непочата пляшка горілки? – запитала вона.

– Та звідки мені таке знати.

– Завтра купи обов'язково. Я з нею попрацюю. Батько може й протримається без чарки якийсь час, а потім його потягне знову. Мій гіпноз діятиме недовго.

– А скільки – годину, дві, день?

– Побачимо. Тривалий гіпноз – це робота досвідчених. Не сумуй, на ранок він прокинеться цілком здоровим. А доки повернеться з рейсу – щось придумаю.

– Вадько! Де ти? – гукав Циркуль з вулиці. Це, мабуть, і хвіртку він відчинив. Тільки чого Юрко там вовтузиться?

– Швидше! Сюди! – роздратовано скомандував Циркуль.

Ми зі Сніжаною вийшли на вулицю. Юрко клопотався біля велосипеда з якимсь пакунком.

– Допоможіть зняти! Чвалаєте, мов неживі!

Виявилося, що він припер свій комп'ютер. Хотів, щоб я його продав, а на виручені кошти купив ліки.

– Я вже й покупця знайшов. Знаєш хто? Андрій Блютуз, чи пак, Куц. Він здивувався, що я хочу продати свій комп. Але пообіцяв, що гроші в матері таки вициганить.

– Ніколи б не подумала, що Куц такий щирий друг, – здивувалась Сніжана. – Ну, та з Андрійковими предками все зрозуміло, а от що твої, Юрко скажуть?

– Це ж вони й дозволили! Мама так і сказала: хочеш допомогти своєму другові, продавай комп, а гроші віддай. Річ у тому, Вадиме, – Циркуль чвиркнув

крізь зуби (він завжди так робив перед тим, як сказати щось важливе), а вже потім продовжив. – Якби не купили автомобіль, то допомога була б соліднішою, будь певен.

– Гаразд, а як ти без компа? – мені це не подобалось.

– Мати сказала, що через кілька місяців куплять ще кращий. Двоядерний. Чого ти прискіпався? Завтра вже гроші отримаємо. Вісімсот гривень. На деякий час вистачить.

– А нашому Вадиму все комп'ютерів мало. Вирішив позбирати з усієї вулиці. Ти йому ще один привіз? – запитав у Юрка дід Трубач, непомітно підійшовши до нас.

І де він взявся? Має властивості реп'яха: причепиться – не відірвеш.

Я помітив, що дід напідпитку й почав закипати злістю.

– А чого, діду, вас це цікавить?

– Та в тебе ж є один, а нащо другий?

– Діду, ви горілкою залили всі мізки й уже не пам'ятаєте, що у вересні купили в нас комп'ютер!

– Дідька лисого я купив, – змовницьки підморгнув дід. – Твій батько попрохав мене зробити так, наче я його придбав своїм онукам, бо ти ж тоді прощтрафився, от і вирішив тебе, так мовити, умовно покарати.

– Два уживані компи – це майже дві тисячі гривень, – швидко підрахував Циркуль. – Несіть, діду, його сюди, бо там ще таргани заведуться.

– Та ти тут не хазяйнуй, а то бач, розходився. У комп'ютера є господар. Не переживай, Вадько, я з ким

треба поговорив. Йди хоч зараз забирай, бо й справді ще шашіль у ньому заведеться.

– Спасибі вам, діду, от якби ви ще вмовили татка не заглядати в чарку, ціни б вам не було, – порадив я дідові Трубачеві.

– Це точно, діду, спробуйте. Я вам тоді по пиво бігатиму десять разів на день, – підключився Юрко.

– А й справді, діду, – підхопила Сніжана. – А то Вадимів батько за горілкою й смертельно хворої матері не бачить.

– Піду я від вас, бо ви такі розумні, – і вже звертаючись до Циркуля, додав. – Гаразд, я ось подивлюсь, чи швидко ти бігаєш. Завваж, при свідках сказано.

Далі ми обговорили надійні кандидатури тих, хто міг би без зволікань купити мій комп'ютер. На тому й розійшлись.

Мій тривожний нетривалий сон остаточно перервав батько. Він підхопився ні світ ні зоря почав швендяти з кімнати в кімнату, голився, готував їжу, прасував щось. Довелось і мені вставати.

– Вадько, я тебе розбудив?

– Переживав, чи встанеш ти на роботу. Тобі вчора телефонували й просили ще звечора підготувати машину до рейсу. Мама цікавилась, нервувала. Думаєш, вона не здогадується?

– Пробач.

– Я сказав, що ти до рейсу готуєшся, через те й не прийшов. У нас закінчились гроші. Ти не будеш проти, якщо я продам свій комп? Мені вчора дід Трубач сказав, щоб я забрав його.

214

– Гроші на комп'ютер ти заробляв сам, отже й продати маєш повне право. Не поспішав би. Привезу якусь копійку з рейсу.

– Доки ти повернешся... мамі потрібні ліки та й поїсти: не вареною ж ковбасою годуватимемо її?

– Я ось трохи позичив у діда Трубача, – простягнув мені зім'яті п'ятдесят гривень. – Протримайся.

Ми довго мовчали. Спати мені вже перехотілось, і я розгорнув підручник з історії. У голову нічого не лізло, та не сидіти ж просто витріщивши очі?

Було близько п'ятої ранку, коли батько зачинив за собою двері. Я спробував подрімати – сон як рукою зняло. Трамваї починають рух о пів на шосту. Доки доплентаюсь до зупинки перші підуть. О такій порі ні двірники, ні бомжі мені не заважатимуть збирати пляшки. Набереться зо два десятки – сховаю десь у парку. Потім піду ще на пошуки.

Сьогодні мені справді пощастило: тільки на площі Конституції я назбирав два з половиною десятки пивних пляшок, а на дрібноту з-під лонгерів уже й уваги не звертав. От тільки що з ними робити? Я знав лише один пункт прийому склотари десь посередині Пушкінської. Якось ми здавали там пляшки з татом. Це метрів п'ятсот звідси. Тоді я вирішив перетягти свій скарб до саду ім. Т. Г. Шевченка й заховати його там: як не як, а звідти все ж таки ближче їх туди перти.

У саду на мене чекали багатші знахідки. Чи свято якимсь було вчора? Пляшок сила-силенна. Хоч греблю гати, як казав мій дідусь. Уже знав з досвіду,

215

що найбільше їх там, де густі кущі та алеї, поблизу ресторану “Кристал”. Я навіть не встиг туди дійти, як заповнив рюкзак. Довелось повертатись на базу, тобто до своєї схованки першого врожаю. Я нарахував півсотні пляшок, тому вирішив, що ще раз пройдусь поблизу ресторану і на цьому поставлю крапку, бо й так доведеться побігати туди-сюди, відразу я не допру таку вагу. От якби з кимсь. Та тут мільйонером можна стати! Оце б сюди Циркуля! Обов’язково розповім, що гроші справді валяються під ногами.

Міркуючи так, я наповнював рюкзак.

Раптом у світанкову імлу врізався потужний промінь світла: по алеї в напрямку ресторану повільно повз автомобіль. Чи відійти мені далі в кущі? А якщо це міліцейський патруль? Ще запруть до дитячого приймальника-розподільника!

Обережно поставив рюкзак на землю й побіг до найближчого кущика.

– Гей, пацан! – пролунало пострілом у спину.

Я зупинився. Чи не дременути щодуху? Нехай вони ще спробують наздогнати поміж деревами та кущами! Бо хто мене визволить з міліції? Мама в лікарні, тато в рейсі. Тоді повідомлять у ліцей і плакала моя наука. Ото перспектива! Я вже був готовий до старту.

– Хлопчику, підійди будь ласка сюди, діло є, – гукнув жіночий голос.

Не міліція, – полегшено зітхнув я й повільно почав наближатися до авто, який зблизька виявився крутим “Хаммером” жовтогарячого кольору.

З віконця визирала вродлива жінка з розпущеним білявим волоссям. Війнуло парфумами.

З кабіни висунувся здоровань.

– Пацан, чого тобі не спиться?! – байдужим голо- сом запитав незнайомиць.

– Порожні пляшки збираю.

– На пиво не вистачає? – уже всміхнувся здоро- вань.

– Удома скрутно із грошима, – пояснив я.

– Поглянь, а хлопець ще й у шкільній формі, – звернувся він до жінки. – Ти що, як пішов з уроків так оце всю ніч і збираєш пляшки?

– Просто раніше з дому вийшов, щоб встигнути до уроків.

– А де твій рюкзак? – запитала жінка.

– У кущах, – показав рукою в бік пам’ятника Та- расові Шевченку.

– Досить вам там теревені правити! – почувся з авто ще один голос.

– Слухай, малий, збігай до “Кристалу” й купи пачку “Парламенту”, – здоровань перейшов до діла, простягаючи мені гроші.

Я не наважувався підійти ближче. Щось тут не так. Чому б йому не сходити самому? Тут якихось десять метрів. До того ж, мені навряд продадуть сигарети?

– Реалізація тютюнових виробів особам до 18-ти заборонена, – процитував текст оголошення, яке мож- на побачити на кожному кіоску.

– Якщо не продаватимуть, то збреши, що батько тут і вони пожалкують, якщо я вийду з авто.

– Пацан, чуєш? – обізвався з кабіни невидимий. – Скажи їм, якщо я встану, то вони ляжуть!

– Ну, тримай! Чого ти, – усміхнувся здоровань простягаючи мені гроші. – Давай, тільки швиденько одна нога там, а друга тут.

Я боявся підходити близько, бо мама не раз розповідала страшні історії, як крадуть дітей, щоб потім з їхніх тіл вирізати нирки чи печінку й пересадити якомусь хворому. Мені здавалось, що крадії дітей їздять саме на таких “Хаммерах”. Висмикнув з його руки гроші й метнувся до відчинених дверей.

Я ще ніколи в житті не був у ресторані, навіть близько до нього не підходив, та ще в такий недитячий час! Чи він хоч працює? Переступив поріг і опинився в просторому залі. За столиком, неподалік від входу, сидів сонний швейцар.

– Хлопчику, а тобі до кого? – здивовано запитав він.

– Будь ласка, тато попросив мене швиденько купити пачку сигарет “Парламент”, – впевнено сказав я, і тут же додав. – Не вірите? Он він чекає в “Хаммері”.

Швейцар зміряв мене від маківки до п’ят поглядом, узяв гроші (я аж тільки тепер побачив, що це був папірець на 200 гривень) і попрохав зачекати. Невдовзі він повернувся, спеціально порахував здачу, віддав сигарети й побажав щасливої дороги. Тепер головне віддати так, щоб той здоровань не встиг вхопити за руку.

Поки я був у ресторані, “Хаммер” уже розвернувся, вікна були зачинені, а в кабіні гучно бухкала музика. На якусь мить я завмер в нерішучості, а потім обережно постукав у дверцята. Опустилось скло, визирнув здоровань.

– А, вже повернувся. Молодець, – забрав сигарети, а здачу повернув. – Це тобі. “Копитні”. Тільки не дозволяй собі опускатися, пацан. Я колись теж так починав.

Машина викинула хмарку їдкового диму й повільно покотилась алеєю, а потім рвучко, аж заскреготів під нею асфальт, стартонула в напрямку центральної вулиці міста.

Я ще довго дивився на зникаючі вогники крутого авто й роздумував над словами того здорованя. Що значить не опускатися? А якщо людині потрібні гроші як повітря? Зрештою, ще невідомо, хто з нас нижче опустився: він у своєму “Хаммері” чи я з півсотнею порожніх пляшок з-під пива в ранковій імлі центральної частини Харкова. Після невтішних філософських роздумів згадав, що тримаю в руці здачу, яку подарував здоровань. Присвітив ліхтариком, перерахував – сто вісімдесят гривень! Непогані “копитні”! Це мене підбадьорило і я вирішив, що на сьогодні досить. А до того, як відчинять пункт прийому склота-ри, я перенесу всі свої запаси.

Коли я підійшов, біля пункту купчилось чоловік шість погано одягнених людей: пом’яті, похмурі аж чорні обличчя. Спочатку мою появу наче й не помітили, і я вже придивлявся, кого б з них попросити постерегти мій скарб, поки я збігаю за рештою. Аж тут упізнав двох волоцюг, з якими зіткнувся позаминулого ранку. Вони охоче погодились на пропозицію за десять пляшок. Хотів було поторгуватись, та оскільки сьогоднішній ранок був багатий не тільки на пляшки, а й на “копитні”, то на знак згоди махнув рукою.

– От крохобори. За що ви так хлопця оббираєте? Попросив би мене, я б тобі даром сторожувала, – дорікнув їм жіночий голос.

Ніколи б не подумав, що то жінка: у поношеному брудному й смердючому лахмітті, чоловіча шапка на

голові, у ватяних штанях (у таких зимою дядьки їздять на рибалку) і кирзових чоботях, а на плечі накинута помаранчева курточка двірника. Я кисло посміхнувся: не задкувати ж мені тепер, наражаючись на сварку, бо ті двоє накинулись на жінку із брудною лайкою.

З піднесеним настроєм я робив другу ходку Раднаркомівською вулицею, через яку легко потрапити із саду ім. Т. Г. Шевченка на Пушкінську, а там уже й до пункту недалечко. Рюкзак, у якому мелодійно подзенькували порожні пляшки, здавався не таким і важким, тому я вирішив докласти ще дві, що стояли край дороги біля Художнього музею. Між іншим, тут завше тусується молодь: з одного боку пам'ятник закоханим, а з іншого – пам'ятник міліціонерам, загиблим у боротьбі зі злочинністю, навколо яких у тіні старезних дубів чимало лавочок. Зручне місце, щоб випити пива чи лонгер, викурити сигарету, потріпатися.

Тільки-но скинув із плечей рюкзак, щоб покласти знайдені пляшки, як посигналив автомобіль. Спочатку не звернув уваги. Зрештою, я ж не порушую правила дорожнього руху, стою собі на тротуарі. Узяв пляшку й акуратно поклав зверху. Та в цю мить прямо над вухом голосно пролунало – Ти що робиш! Га?! Абабагаламага!!!” – Це горлопанів на всю Раднаркомівську, висунувшись з віконця машини, хтось із моїх ліцеїстів.

Я навіть толком не встиг розгледіти, хто саме, бо коли підвів голову, то побачив лише задній номер автомобіля. Це мене засмутило. А що ж тут такого? Я ж ні в кого не краду? Мені потрібні гроші, щоб урятувати маму. Нехай тільки хто в класі спробує бодай мовити!

Тут я осікся, бо згадав Антоніну Павлівну. Боже, я ж так і не подарував їй свою роботу!

Картаючи себе, я дотарабанив залишки склотари й розрахувався з моїми сторожами. І тут відчув, як стомився. О, лавочка, її вологі дошки вже підсушували ранкові промені сонця. Сонечко розморило, хилило в сон. Поглянув на годинник – ще маю десять хвилин. Під голову підклав рюкзак і приліг, милуючись високим, синім небом осені. Над головою – жовте, оранжеве, багряне листя клена. Як гарно....

Згадав село, кожне деревце цієї пори в дідусевому саду. Відчув, як пахне опале, підігрите обіднім сонцем листя, як у прохолодно-прозорому повітрі снують сріблясті павутинки бабиного літа, як блищать, зволожені рососою та туманами боки пізніх яблук, червоніють шипшина, калина, горобина й над усім цим така тиша, такий спокій, наче сама земля на мить зупинилась, замилювавшись власною красою.

І бачу, як сонячним ранком ми йдемо з дідусем через наш сад до лісу збирати гриби, а мама вслід щось йому наказує, мовляв, поглядай, щоб Вадько не сидів на землі та далеко не відходив, бо ще заблукає. Це звучить благословенням нам у дорогу, бо я знаю, коли ми трішки підтопчємось, дідусь обов'язково розпалить багаття, аби підсмажити шматочки сала, настромлені на вирізану з липи гілочку, і біля вогнища можна буде сидіти на землі, підібгавши ноги під себе. Не стільки грибів, як отого вогнища в лісі чекав я кожної осінньої неділі. А коли підріс, то дідусь дозволяв і мені самостійно підсмажувати, чи як він говорив, підігрівати шматочки сала. Заздалегідь у вогнище ми підкидали декілька картоплин і вже за півгодини, діставши спечену, можна

було ласувати нею. Щоправда, було це нелегко, бо вона губилась в купі жару.

Бачу, як ми сидимо з дідусем і він просить мене вигорнути однеєнку. Як завжди, заздалегідь готую довгеньку й товсту палицю, аби бути не так близько до вогню. Та чи то я забув про неї цього разу, чи згубив, тому взяв якусь тоненьку гілочку й почав вигортати картоплю, але в полум'я наче хто підлив бензину – як запалахотить! Його язика так лижуть мої руки, а дідусь кричить, мовляв, тікай, чого ж ти, дурню, стовбичиш?! І справді, я чую як нестерпно печуть руки. Я починаю ними матляти, дмухати на них, і раптом чую: хтось голосно засміявся. Розтуляю очі: наді мною стоять ті два бомжа та ще кілька чоловіків і голосно регочуть, а в мене між пальцями горить пипір, який позасовували, коли я спав.

– Прикол! Називається “юний барабанщик”! – відсапуючись від сміху, сказав один з моїх учорашніх знайомих.

– Пацан, руки цілі? – запитав хтось.

– Цілі, – буркнув я ображено й кинувся до рюкзака, який поставив біля батареї пляшок.

Але біля віконця пункту, уже нікого не було. Я зазирнув у середину, там сидів бородань і смалив цигарку. Проспав! А де ж мій рюкзачок, де мої пляшки?!

– Геї, школярику, ти щось шукаєш? – запитав один з дядьків.

– Тут був мій рюкзак, а біля нього ще ціла купа пляшок була.

– Рюкзак твій до школи пішов, а пляшки розбіглися по ящиках! – сказав один з обличчям кольору асфальтівки.

– Га-га-га-га! – зареготала решта.

– Давай, двієчнику, воружи поршнями, може надожнеш свого рюкзачка!

– Де ви його сховали?! Кажіть швидше! Мені не до жартів! Я на урок спізнююся!

– Зачини піддувало, а то товсту кишку видно!

– Тобі ж чітко сказали – наздоганяй свій рюкзачок, – ехидно пропищав бабським голосом той, що лежав на лавці в саду Т. Г. Шевченка.

– Дивись, бо й той, що в руках тримаєш, зараз сам побіжить!

– Ну, чого став?

– Чи ще не прокинувся? Га? Юний барабанщик? Га-га-га-га!

– Тебе підштовхнути? Ти так не заводися!

– Ага! Він чекає, доки на буксир візьмуть!

– Давай, давай і не озирайся! Спати треба вдома. А тут не лови своїм хавалом мух.

Я міцно стискав ремінці свого рюкзака й задкував до арки, по той бік якої вирувало життя на Пушкінській. Переконавшись, що ніхто із цих п'яниць за мною не поженеться, накинув на плече рюкзак і подріботів до людей.

Коли опинився серед людського потоку на вузькому тротуарчику Пушкінської й уже був готовий розплакатися, – у мене нічого не вийшло. Тільки якесь стиснуте, придушене гикання вирвалось із самої душі. У мій бік стурбовано поглянула якась тітонька, і я вдав, що ніби мене душить кашель. Так і бухикав до самого ліцею.

Устигнув на другий урок. Ніхто в класі не відреагував на мою відсутність, окрім старости. Та й узагалі,

поведінка більшості видавалася дивною: хлопці змовницьки перешіптувались, на перерві щось збирали по всьому класу.

Зрештою, після ранкових подій мені все було по барабану. Пройняла втома й безпорадність. Хотілось, щоб пригорнула мама, втішила. А метушня класу, уроки, вчителі – усе це я бачив, наче крізь сон. Чи, може, це від голоду?

Страшенно хотілося їсти і я з нетерпінням чекав великої перерви. З нашого класу майже ніхто не ходить до шкільної їдальні. Для мене це так незвично: у нас усі обідали гуртом. Тож здивувався, коли зі мною напросився Кирило Шелест – відмінник і дуже талановитий музикант. За час навчання в новому класі я помітив, як він нібито сторониться компанії хлопців, але з усіма має добрі стосунки. З ним рахуються. Щоправда, тут буває, що поважають учня завдяки його предкам: скажімо, на якій машині привозять на уроки, де і ким вони працюють і таке інше. Я остаточно в такій системі оцінювання ще не розібрався. У нас на Москалівці такого не спостерігалось. Проте в мене ще не запитували, ким і де працюють мої батьки.

За обідом Кирило цікавився колишньою моєю школою, друзями, і дуже хвалив мене за перемогу на обласному конкурсі. Виявляється, про мене у класі не раз розповідали. Говорити мені зовсім не хотілось. І я вибачився, мовляв, стомився, не до розмови, оскільки мама в лікарні, а ми з батьком самі лишилися на господарстві.

До дзвінка на урок лишилося хвилин п'ять. Кирило запропонував прогулятися, але я відмовився – хотів дещо повторити, бо майже не готувався до уроків. –

Ти не сердься на однокласників за прізвисько. І взагалі, не ображайся ні на кого за всілякі витівки. Пودражнять та й відчепляться, – порадив Кирило.

Коли я увійшов до класу запанувала тиша. Потім усі дружно вдали, нібито кожен заглибився у свої справи. Така їхня поведінка здалась мені підозрілою. І я не помилився: на моїй половині парти красувалася чимала купа мідяків, а зверху декілька зіжмаканих паперових гривень і записочка: “Абабагаламазі від усіх незнайдених пляшок Харкова”.

Кров ударила в голову, аж закипіла в жилах, накотилась хвиля образи.

Усі завмерли й було чути, як десь у коридорі галасують, бігають, сміються, радіють діти. Одному мені не було радісно. Я відчув себе настільки самотнім, покинутим у цьому світі, що коли б це був п'ятий поверх, то викинувся б з нього вниз головою.

Я підвів очі, поглянув на завмерлих від цікавості однокласників і тихо сказав: “Спасибі”. Схопив рюкзак і вийшов геть, щоб більше сюди не повертатись.

У мене було кілька причин повернутись до моєї рідної школи, найкращої, найпривітнішої, найсвітлішої на землі й усіх інших світів, якщо там є середня освіта. По-перше, я так і не забрав свої конкурсні роботи й не подарував одну з них Антоніні Павлівні. Це вже вагома причина, щоб прийти туди. Власне, я сподівався, що не хтось, а саме Антоніна Павлівна, оминаючи гострі кути, допоможе поновити моє навчання в рідному 7-В.

Однак і в стінах найкращої у світі школи на мене чекала неприємність: моя улюблена вчителька ще тижень тому звільнилася з роботи. “За власним бажанням, хлопчику”, – пояснили мені в учительській, де, на щастя, не було Лілії Борисівни.

З’явитися на очі однокласникам мені було соромно, бо здавалося, що моє повернення свідчить про мій програш і слабкодухість. Навмисне поткнувся туди вже після дзвінка на урок. Як кіт, що нашкодив, я

пробігся коридорами, спустився на перший поверх, щоб забрати в Оксани Вікторівни, завуча з виховної роботи, свої шедеври. Та через їхні габарити в рюкзаку їм не знайшлося місця.

Завуч була зі мною напрочуд увічлива й запропонувала власний поліетиленовий пакет, навіть допомогла запакувати. Не забула й поцікавитись, як мені в ліцеї.

Спочатку я розгубився й не знав, що відповісти. Чому я цього не передбачив і не підготував відповідь заздалегідь? Це ж так просто!

– Назад хочу, – сказав, як є. А чого лукавити?
– Отакої! – у неї окуляри підплигнули вище брів.
– Нудить мене від ліцею і всіх, хто в ньому, – жалісливо поглянув на Оксану Вікторівну. А раптом вона мені допоможе повернутись?!

– Вадиме, із часом звикнеш.
– Хочу повернутись. Дуже хочу.
– З Лілією Борисівною говорив?
– Ні.
– Раджу тобі почати з неї. А при нагоді я тебе підтримаю, скажу, що такі здібні учні й нашої школі потрібні. Чекай, а батьки?

– Мама в лікарні. Вона тяжко хвора. Тато на роботі. Він у мене водій-далекобійник. Буває, тижнями немає вдома.

– Без їхньої заяви питання про твоє повернення ніхто не розглядатиме, – співчутливо пояснила Оксана Вікторівна.

– Розумію, – я тяжко зітхнув, повісив рюкзак на плече, узяв пакунок. – Почекаю, доки батько повернеться з рейсу.

– Ну, вдома ж хтось із тобою залишився. Бабуся там чи дідусь. Зрештою, нехай тато чи мама просто зателефонують Лілії Борисівні.

– Спасибі вам за пораду. Так і зроблю. До побачення, – поспішив я до виходу, бо ось-ось мав скінчитись урок.

Я не кури́в, мабу́ть, понад тиждень, а тепер захо́тілось більше, ніж їсти. Йдучи додому, купив пачку суперлегких “Kent”, банку згущеного молока, двісті грамів вареної ковбаси, десяток яєць, кефіру й батон – усього цього вистачить до завтрашнього обіду. Та й удома щось лишилось. Гостинці для мами й ліки куплю, як ітиму до лікарні.

Коли я закури́в, сидячи вдома на порозі: аж у голові запаморочилось. Уже відвик. І вперше в житті мені не хотілось заходити до хати: не затишною, теплою, а холодною й непривітною здавалась вона мені. Але ж і не сидіти отак увесь час. І щоб дім став іншим, я вирішив зробити генеральне прибирання. Для початку я переодягнувся і з такою люттю заходився давати лад, що аж з віника гілочки повилітали (пилосос давно зламався), потім витрусив усі доріжки, які лежали на підлозі, набрав відро води, вимив підлогу й присів на порозі, затагнувшись сигаретою. Бач, привітніше стало! Тепер можна й пообідати, а там уже час до мами в лікарню. Батько не телефонує й не відповідає на мої дзвінки. Що з ним? Чи він хоч поїхав? А якщо пішов не на роботу, а продовжує пиячити? Щоб я нічого не чув і не бачив! Ага, Сніжана прохала приготувати пляшку горілки. Якщо він у рейсі, то, повернувшись без горілки не обійдеться. “Для зняття стресу”, – як він пояснював мамі. Ну та цю гидоту я куплю як

повертатимусь від мами й одразу занесу до нашої чаклунки. Нехай ворожить. А раптом допоможе?

А як пособити мамі?..

Востаннє затагнувся, дістав мобільний і набрав номер Антоніни Павлівни. Довго ніхто не відповідав.

– Слухаю, – нарешті почув її голос.

– Добрий день, Антоніно Павлівно. Це вам телефонує Вадим Журбін.

– А-а-а-а! Вадику! Доброго дня! Я навіть не встигла з тобою попрощатись, усе так раптово, зненацька. Як ти там? Як лицей?

– Покинув.

– Як? – насторожено запитала після нетривалої паузи Антоніна Павлівна.

– Не прижився я там.

– Вадиме, як шкода, що я не в Харкові.

– А де ви?

– Зараз у Києві, днями маю владнати всі питання в посольстві Канади й післязавтра вилітаю до Торонто. Ми з мамою емігруємо туди. Там живе її сестра й двоє братів. Вони нас уже років двадцять запрошують. Я вирішила, що пора, а мама була згодна давно.

– А як же?..

– Не сумуй, Вадимчику, я бодай раз на рік навідуватимусь у Харків. Із цим містом я міцно й назавжди пов’язана. Побачимось. А ще я телефонуватиму тобі. Ти тільки тримайся, чуєш? Тримайся й пам’ятай нашу розмову в кав’ярні. Пригадуєш, що ти мені тоді обіцяв?

– Антоніно Павлівно, по декілька разів на день згадую.

– Гаразд, не варто витратити гроші. Обіцяй, що

все обійдеться без дурниць! Ти ж бо дорослий і талановитий. Назад дороги немає. І окрім тебе твій шлях ніхто не пройде.

– Так і не встиг подарувати свою роботу, яка перемогла на конкурсі. Я її вам присвятив.

– Уяви собі, я здогадалась, як тільки її побачила. Не хвилюйся: як тільки в мене з'явиться в Канаді постійна адреса, то ти її відразу перешлеш. Мені буде дуже приємно. Усе ж таки шкода, що ми не встигли перед від'їздом побачитись, поговорити. Отже, до зв'язку?

– З нетерпінням чекаю, – я не наважився сказати, як хотілось! – Не кидайте мене, не забувайте, Антоніно Павлівно.

Пізно ввечері зателефонував батько. Він потрапив в аварію, зіткнувшись із легковиком на в'їзді до Полтави. Сказав, що додому повернеться невідомо коли, оскільки тепер доведеться залагоджувати, з'ясовувати безліч питань..

З розмови я зрозумів, що ДТП сталося з його вини, отож повернеться він не з якоюсь копійкою в кишені, а з чималими боргами. Обставини, наче зашморг на шиї, затягували з кожним днем усе сильніше й сильніше.

Незважаючи на пізній час, я зателефонував Циркулеві: а з ким я ще можу поділитися горем?! Напевне, він розмовляв у присутності батьків: було чути як, вони про щось перепитували його.

– Вадиме, – почувся в слухавці голос Циркулевої матері. – Чого ти там, немов кріт у норі, сидиш? Перебирайся до нас, доки батько повернеться з рейсу! Голодний, мабуть?

– Стане страшно, то я прибіжу до вас, а поки що нормально. Не хвилюйтеся! – спробував я відповісти бадьорим голосом.

– Зараз тобі наш батько принесе гарячого борщу. То не лякайся, коли він подзвонить у двері. Те, що не з'їси, поставиш у холодильник. Зрозумів?

– З татом передам гроші за комп, – це вже говорив Циркуль. – До речі, сьогодні я знайшов ще одного покупця на твій. Ти забрав його в діда Трубача?

– Я можу це зробити хоч зараз. Скажи краще, куди мені його приперти, чи покупець сам до мене додому прийде?

– А це варіант! – погодився Циркуль. – Завтра після шостого уроку ми до тебе зайдемо із Сергієм з Б–А. Та ти його знаєш, він недалеко від продовольчого магазину живе. У його батька такий старезний, пошарпаний джип. Гуде, як трактор.

– Та знаю. То до зустрічі?

Усе, на сьогодні досить. Мене раптом почало драгувати надмірна турботливість. Сам не можу пояснити чому, але все це справляло неприємне враження. Останнім часом мені легше й спокійніше спілкуватись зі Сніжаною, ніж із Циркулем. Чому так? Треба йти відчиняти двері, ось-ось принесуть борщ. Бачила б це моя мама!..

До ліцею я більше ні ногою! Це вирішено остаточно. Документи віддають батькам, отже доведеться почекати. А завтра раненько піду збирати пляшки.

Ранком, коли промінчик мого ліхтарика вихоплював з темряви блискучі боки порожніх пляшок зателефонував батько. Чого це в таку пору? Думав, ще

якісь неприємності. Зрештою, нічого хорошого він не сповістив. Його затримують у Полтаві ще не менше двох днів. Цікавився здоров'ям мами, просив мене якось протриматись, утішав, що все владається й таке інше. Я слухав його й з усім сказаним погоджувався. Звичайно ж, він прохав, щоб я нікому не говорив про ДТП. Наче я маленький і нічого не тямлю.

Мамі вже зовсім зле: вона не могла довго розмовляти, часто непритомніла, починала марити, не впізнавала. Замість мене їй уздрівався то батько, то дідусь, ще якісь люди, про яких я нічого не знав. Відтепер під час моїх відвідин поруч сидить ще й медсестра. Іноді я не витримую й тихо, щоб не чула мати, плачу. Мое зіщулене від горя серце обливається кров'ю, а душа вже давно стомилась жити надією на краще. Вона надовго, а може, й назавжди пішла геть з мого життя. Я боявся думати, уявляти, що на мене чекає попереду. Усе, що від мене вимагається, я роблю. Автоматично. Я ж не маленький і розумію, що всі мої потуги нічого не варті.

Цього разу мати була непритомна, а я сидів і тихо плакав, дивлячись, як вона завчасно помирає, а з нею й моє дитинство. Медсестра підійшла до мене, поклала руку на плече, мовляв, час її залишити. На знак згоди я кивнув головою, підвівся, поцілував маму й вийшов з палати.

Надворі все залито рожевим світлом – сідає сонце. Деревя стоять у багрянці й тихо, як я сльози, скидають листя. Один такий лапатий жовтогарячий опустився прямо мені в сумку. Я забрав його додому – на згадку про той день, коли ще була жива мама.

29.

На могилі Гулака-
Артемівського

Шойно зібрався вечеряти картоплю, спеченою в духовці, і сосисками, як хтось зата-
рабанив у вікно. Це чужі, бо свої знають,
де дзвінок. У сутінках нічого не можна
було розгледіти. Я вийшов на поріг і гукнув: “Хто
там?!”

– Вадиме! Це я, Сніжана. Відчини.

Я побіг до хвіртки. Як це її так пізно відпустила
бабуся? А я ж забув купити пляшку горілки! Напевне,
заради неї й притьопала.

– Ти хіба забув, яке сьогодні число? – запитала
вона відразу.

– А дідько його знає. Мені байдуже, хоч і Новий
рік.

– Проходь, чого стоїш?

– Ти ж обіцяв мені. Пригадуєш? У ніч з 12 на 13
жовтня піти на могилу Гулака-Артемівського.

– Обіцяв. А це сьогодні?

– Так.

– Ну то я за хвилину одягнуся, – мені дуже не
хотілось йти. Але що зробиш – дав слово.

– Купив пляшку горілки?

– Ходімо до хати. Про пляшку я забув. Проходь,
зараз обговоримо.

– Тобі величезне вітання від Анжеліки. Вона ор-
ганізувала весь клас на мозковий штурм, як знайти
гроші на операцію твоєї мамі.

– Передай спасибі всім. Скоро буду разом з вами.

– Тобто як?

– Хочу повернутися назад.

– Ну й правильно.

Зрозуміло, що вечерю довелось відкласти. Швидко
переодягнувся й уже за хвилину ми зі Сніжаною
поспішали до трамвайної зупинки. Вона, виявляється,
уже довідалась, як проїхати до Молодіжного парку,
що на Пушкінській. Хоч я й уважав себе знавцем цен-
тральної частини Харкова, однак саме там мені ще не
довелось побувати. А щоб не дратувало даремне мар-
нування часу на цю безглузду витівку, я втішав себе
тим, що прогулянка містом піде мені на користь: мож-
ливо, натраплю на нові пляшкові місця безпосеред-
ньо на самій Пушкінській, щоб не тягати пляшки до
пункту прийому за тридев'ять земель.

Коли ми висіли із трамваю неподалік Юридичної
академії ім. Ярослава Мудрого, вже зовсім потемніло.
Тут я ще не бував, але одразу видно, що в цьому райо-
ні можна розжитись порожніми пляшками не тільки
вранці, а протягом усього дня, бо студентів, тут сила-

силенна й усі щось цмулять та сигарети смалять. Та й конкурентів чимало, і цінні місця як елітна нерухомість, розподілена між “хазяями”.

Сніжана залишалась за штурмана, уточнюючи в перехожих дорогу до Молодіжного парку. Виявилось, це за кількасот метрів по прямій. Я сказав, що нам варто поспішити, доки не зовсім стемніло, бо в темряві важко знайти могилу. Сніжана була спокійна й відповідала впевнено, наче ходила сюди ледь не щодня впродовж багатьох років.

Молодіжний парк – це чималенький шмат зелені, затиснутий з обох боків вулицями Артема й Пушкінською. Тут залишилася цвинтарна церква й кілька могил визначних осіб, а зовсім поруч – кав’ярня з гучною музикою, а трішки далі спортивний комплекс із басейном. Справді, якесь дивне й химерне місце: одні танцюють, п’ють алкоголь, смалять цигарки, регочуть, інші моляться Богу, треті качають м’язи, а четверті повсідалися на лавах, смалять цигарки й дудлять пиво або повільно блукають декількома вузькими алеями, наче повсталі мерці з могил. А галасливі малюки на дитячих майданчиках, мов янголятка, які забули про справи, доручені Богом, спустились на Землю та й бавляться в пісочниці. Справді, щось тут є містичне.

Могилу Гулака-Артемовського довго шукати не довелось. Вона була відразу за церквою, а поруч ще могила Марка Кропивницького. Сніжана запропонувала погуляти хвилину двадцять-тридцять, бо починати ще ранувато. І ми, кружляючи алеями, злилися з рештою людей. Однак мені ставало якось не по собі, особливо тоді, коли на нашому шляху траплялись поодинокі пам’ятники. Хіба тут відпочинеш?

Але я приховував свою тривогу й намагався говорити зі Сніжаною весь час, розпитуючи її про шкільні новини, про клас та про закоханих Циркуля й Іру Приходько. Спершу сприймав усе байдуже, поплівся сюди тільки тому що пообіцяв. Та за кілька хвилин прогулянки цією алеєю, на яку лягли ранні сутінки жовтня, на душі зробилося неспокійно. Це було дивним. Я ж не боявся шляться рано-вранці, коли ще темно як поночі, у центрі міста, а тут...

Зрештою, коли увімкнули декілька слабких, як свічка, ліхтарів, Сніжана скомандувала, що вже час і проінструктувала мене, що й коли робити. Ми підійшли до могили. На гранітній брилі в густій вечірній імлі, яку розріджувало тьмяне й далеке світло, можна було прочитати дати народження й смерті класика української літератури. Потім ми, як за командою, нахилилися й узяли з могили по пригорщі землі, а потім зосередилися й подумки звернулися до світлої душі поета.

Чи то від вечірньої прохолоди, чи від хвилювання мене почали бити дрижаки, і я вже думав не про світлу душу поета, а про те, аби Сніжана не помітила, як мене трусить. Позаду почулася чиясь легка хода. Подумав, що це хтось із перехожих, але кроки наближались до нас: ось уже було чути чиясь важке хекання, сопіння, а Сніжана й виду не подає! А я не наважуюсь озирнутись, наче загіпнотизований стою, витріщивши очі в темряву. Невідомий сопів зовсім поруч, і легенько торкнувся моєї ноги – аж спиною пробігли мурашки. Я приготувався до найжахливішого в моєму житті. Та мої страхи виявились марними: поміж нами прогулькнув пес, обнюхав могилу, подивився так уважно,

нібито насправді шукав нас, і зник у темряві. Я наче на світ народився. Аж дихати стало легше. Сніжана мовби нічого не бачила й не чула: стояла, як пам'ятник.

Не встиг полегшено зітхнути, як за могильною гранітною брилою важко хруснула гілка, потім там щось заворушилось. Я до болю в очах почав удивлятися у темряву: навколо недоглянутої могили виріс маленький острівок з дубків, кленів та бур'яну, і от у ньому хтось почав вовтузитися. Чесне слово, мені це не вздрівалося! Я добре бачив, як захиталися тоненькі кленочки, а за мить з них почала виростати незрозуміла фігура. Та щойно з'явилась – й відразу зникла. І так декілька разів. Наче ведмідь, якого завчасно хтось розбудив ранньою весною. Тільки ведмідь гарчить, а це – ні пари з вуст.

Господи, що за випробовування на мою голову?! Вирішив рахувати до десятих, а потім схопити Сніжану за руку й чкурнути до світла, до людей. Але в цю мить оте страхіття загарчало, заревло й почало зводитися на повен зріст: перед нами стояв, похитуючись, п'яний, як чіп, дядько й розмахував руками, мабуть, хотів щось сказати, та через горілку розучився говорити.

– Добра ніч – будуть добрими й справи, – невідомо до кого промовила Сніжана, узяла мене за руку і я покірно, хоч ноги й не слухались, подибуляв за нею.

Уже в трамваї Сніжана поцікавилась, що я бачив, що відчував, що чув. У відповідь я тільки знизав плечима. Не розповідати ж їй про те, як я налякався, що ледь не дременував світ за очі?!

238

– Злякався п'яниці? Він не просто так з'явився. Це теж результат, – усміхнулась Сніжана й перевела розмову на проблеми з батьком: сьогодні вона забере із собою пляшку горілки (яку я ще не купив!), а завтра вранці, дорогою до школи – віддасть. Бо до повернення батька з рейсу пляшку треба поставити там, де він завжди зберігає цей бісів напій.

– Не хвилюйся ти так, Вадиме. Для нас головне – утримати батька над урвищем, бо ще мить – і він туди зірветься. Ти тільки не розкисай.

– Як тут не переживати?

– Відчуваю, що в мене все вийде на відмінно. І не забувай, що проведеш мене до самого порогу.

– Ще й постукаю у двері, щоб бачила бабуся. От тільки горілку треба купити. Хто нам продасть? Та ще так пізно? І тебе, і мене всі продавці в нашому продовольчому знають, як облуплених.

– Тому й продадуть. Ось побачиш.

Мобільник я забув удома. За той час, доки я вештався зі Сніжаною Молодіжним парком, разів з десять телефонував батько, а ще Анжеліка, Циркуль і Антоніна Павлівна. Мабуть після кількох дзвінків, вона надіслала есемеску: “Вадику, дуже хотіла поговорити з тобою. Через годину в мене літак. Тримайся Ще почуємось. Успіхів. А.П.”. Сумно й самотньо стало. Та щоб не хвилювалась решта тих, хто мені телефонував (бо Циркуль такий, що й додому приїде), я вирішив до них озватись.

Юрко вже знайшов покупця на мій комп. Анжеліка запрошувала в гості, цікавилась здоров'ям мами,

239

які ліки необхідні й чи вмію я готувати їсти. “Признавайся, тільки чесно, бо ми з бабусяю можемо щоранку, по дорозі в школу, завозити тобі гарячі сніданки. Вона в мене зараз така добра, така чуйна – справжній янгол. Вадиме, ти не повіриш, у неї роман з якимсь пенсіонером. Вони такі смішні: безугавно обмінюються есемесками, годинами говорять по телефону й по півдня п’ють чай у нас на кухні. Моя мама сказала, що бабуся стала молодшою. Прийдеш, і сам переконаєшся”, – говорила й говорила Анжеліка. А я слухав і шкодував, що мешкаємо ми далеченько одне від одного, інакше я б щовечора бігав до них у гості, пив чай і вислуховував би всі новини.

Дзвінок до батька я відкладав наостанок. Прикро-щів, слава Богу, не додалося. Завтра до обіду він буде вдома. А що потім і чим скінчиться його дорожня пригода, я не став розпитувати, бо й так знав, що й тут потрібні чималі гроші. Поставив будильник на п’яту ранку й уперше за останні дні з задоволенням і насолодою поринув у сон. Завтра до школи не йти, отже маю досить часу, аби очистити центр міста від порожніх пляшок.

За цей час я полюбив ранковий Харків: сонний, порожній, тихий він поступово, повільно, наче складний і величезний механізм, наповнювався шумом. Над ним повільно розвіювалась осіння ранкова імла. І вже за годину він ставав великим гамірливим базаром, з якого хотілось швидше втекти кудись у тишу до наступного ранку.

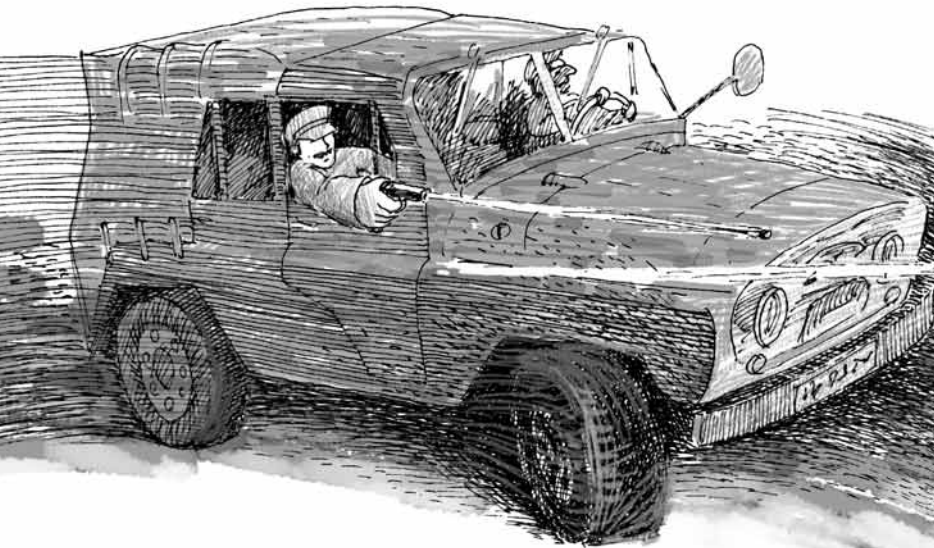
Сьогодні в районі Успенського собору виявилось небагато пляшок: з десяток, та й то половина з-під лонгерів. Як наче хто поперед мене позабирав усі скарби! Оскільки перший урожай був убогим, то я вирішив трохи змінити свій маршрут. Хай згаю двадцять-тридцять хвилин. Я спустився Бурсацьким узвозом, щоб знизу, через Клочківську піднятися в сад ім. Т. Г. Шевченка. Йти було легко, бо ж згори. Із цікавстю роздивлявся навколо. Задравши голову, розглядав красиву споруду, на фасаді якої вгорі великими, блискучими, як із золота літерами, сповіщалося, що це

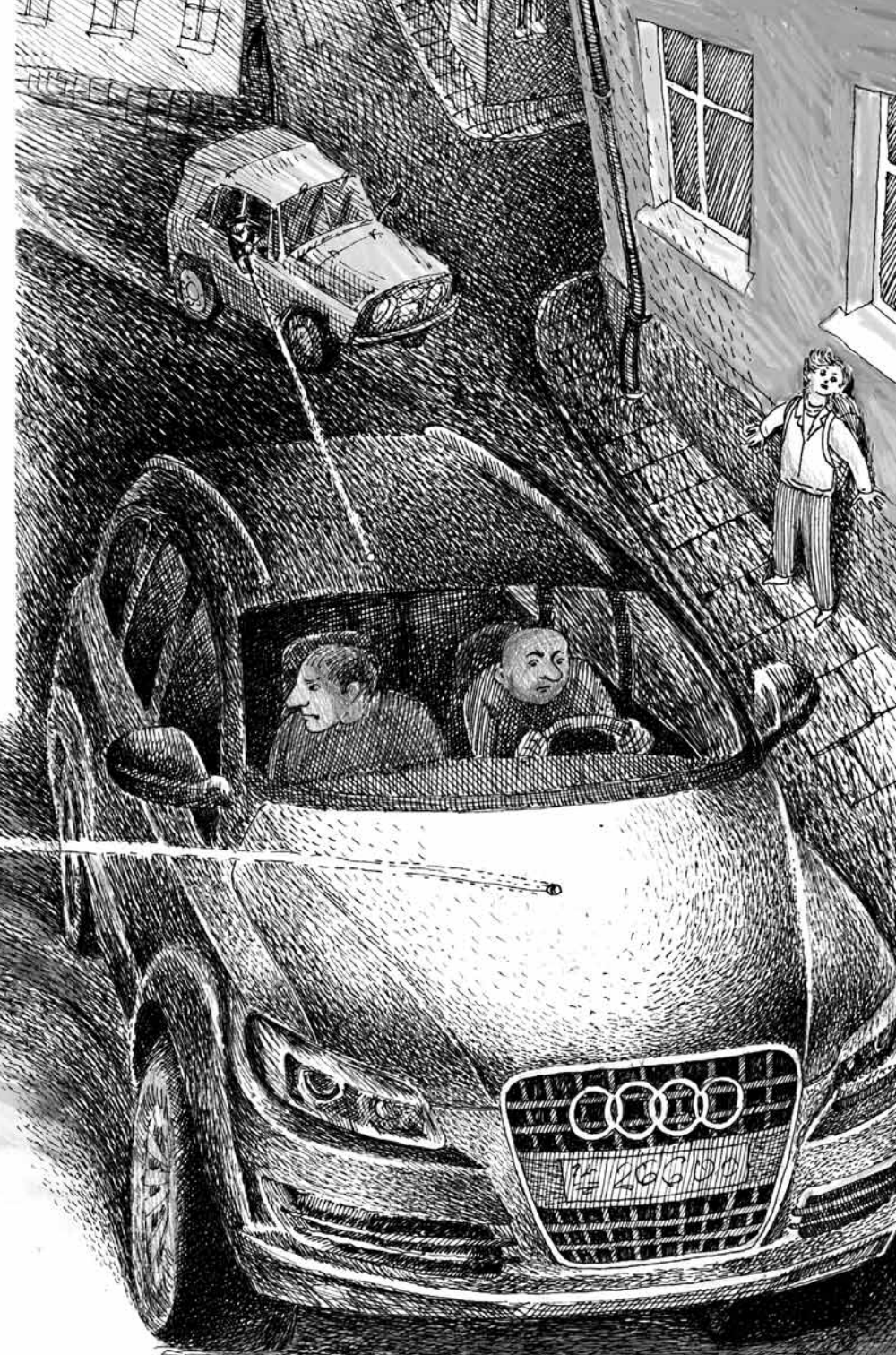
Державна академія культури. Так ось куди щоранку поспішає на роботу знайомий професор, який так високо оцінив мою першу різьбярську спробу. І як її побудували на такому крутому схилі? Невже для нього в Харкові не знайшлося кращого місця?!

Мої роздуми розірвало пронизливе виття сирени, скрегіт гальм і голос із гучномовця: водій “Ауді” негайно зупиніться! У разі невиконання команди буде застосовано зброю!

Від несподіванки я аж присів, а потім кинувся під стіну академії й притулився до неї, наче плющ, а більше мені й нікуди було подітися на вузькому тротуарчику. З вікна міліцейської машини висунувся чоловік, затиснувши обома руками пістолет, і декілька

разів пальнув по втікачеві. “Ауді” різко загальмувала, аж у повітрі запахло паленою гумою, а міліцейський узик на шаленій швидкості пронісся повз нього вниз

на Клочківську. Тоді водій “Ауді” увімкнув задній хід, колеса заскреготіли й машина сіпнула угору по узвозу. Та тут з-за рогу Римарської вилетіло ще одне міліцейське авто. І якби не кмітливість його водія, обидві машини сплющились би, як два пиріжки. А знизу, із Клочківської вже повертався уазик. Отже, утікач виявився затиснутим з обох боків. Я приготувався до розв’язки. Але не так сталося, як гадалося. Той, хто сидів за кермом “Ауді” напевне був професійним автогонщиком, бо вислизнути з таких лежат під силу тільки асам. Це відбулося настільки блискавично, що я до пуття й не встиг розгледіти. Авто утікача розвернулося, наче в повітрі, й виконало неймовірний маневр, об’їхавши зустрічну міліцейську машину, і різко повернуло в бік площі Конституції. Колеса скреготіли в неймовірно крутому повороті, я помітив, як з вікна “Ауді” щось викинули. Міліцейські авто рвонули слідом, але двигун “Ауді” раптом зачмихав, із труби вилетів сніп іскор і гучно бабахнуло. Я аж присів і прикрив голову руками, думав стрілятимуть. Але не пролунали ані пістолетні постріли, ані автоматні черги. Тільки гальма завищали. Звів голову й побачив, що уазики наздогнали “Ауді”. З обох авто висипало чоловік з десять і всі, як за командою, наставили зброю на завмерле й безпорадне “Ауді”, яке ще хвилину тому так хвацько втікало від погоні.

Стало так тихо, що було чути, як десь Клочківською прогуркотів перший трамвай. Несамовито калатало серце, що здавалось, ось-ось виплигне на асфальтівку, а в роті так пересохло, мовби хто піску насипав. Ноги затекли й зробилися, як дерев’яні.

На цьому ніби трилер і закінчився.

З “Ауді” всі вийшли, заклавши руки за голови. Міліціонери їх обшукали, потім довго копирсались у машині, викидаючи з кабіни прямо на дорогу все, що там було. Один з них, мабуть, найстарший, про щось допитувався у втікачів, а ті спокійнісінько так відповідали, наче нічого й не трапилось.

– Тоді якого біса ви втікали й не виконували команду зупинитись?! – голосно запитав хтось із міліціонерів. – Гарзд. Вулиця – це не місце для розмови. Усі в машину! Продовжимо розмову у відділенні. Пошкоджене “Ауді” причепили на буксир до одного з уазиків і невдовзі процесія зрушила з місця, залишаючи позад себе хмарки диму.

Я перевів дух і позирнув навколо: з метро виходили перші пасажири, шерхотіли колесами по бруківці поодинокі авто. Харків поступово оговтувався від сну.

Оце так кіно! Циркуль нізащо не повірять! Та мені й самому все, що я бачив, здається неймовірним. Добре, що лишився ніким не поміченим. Я закинув рюкзак за плечі й почвалав униз.

Йти з гори легко, але в мене ще й досі тремтіли ноги, заплітались і не хотіли слухатися. Аби не розпластатись, як жаба, посеред тротуару, я зупинився, щоб трішечки заспокоїтись. Страшенно хотілось курити, але підліток у такий час та ще із сигаретою – це зайва увага дорослих. Отак і стояв, важко дихаючи й оглядаючись на всі боки, а в голові, як кінострічка, прокручувалась побачена пригода. Хай йому грець, краще б я пішов до саду Т. Г. Шевченка іншим шляхом! Але якщо процес не можна зупинити, як каже Циркуль, треба набратися терпіння й чекати, доки він зупиниться сам. І справді ж! Він таки зупинився! На

тому епізоді, коли з “Ауді” викинули якийсь пакунок у бік станції метро. Ураз мені стало цікаво й жижки перестали тремтіти, чи то я про них уже не думав? Попростав рюкзак, повернувся на 180 градусів і повільно пішов угору, туди, де мав упасти загадковий предмет.

Шукати довго не довелось. Майже відразу побачив темний пакунок, що лежав на вибитому, немов табуном коней, газоні біля входу до метро. Він виявився легким. Було так цікаво, що я вирішив розірвати поліетиленову обгортку й подивитись, що ж там? Краєм ока побачив, як від метро якийсь високий чоловік йде просто до мене. Я скинув із плечей рюкзак, швиденько розв'язав його й навмисне дзенькаючи порожніми пляшками заховав пакунок.

– Чого ти тут вештаєшся? – суворо запитав у мене охоронець метрополітену, весь одягнений у чорне і з палицею на боці.

– Порожні пляшки збираю, – широко розкрив я рюкзак і спеціально струснув його, щоб задзенькали пляшки.

– Йшов би ти, хлопчику, до школи!

– А я ось здам тару й піду. Саме встигаю на перший урок.

– Ну, давай, іди звідси, не огинайся тут. Метро – це стратегічний об'єкт. Будеш мозолити очі – міліція забере. Зрозумів?

– Спасибі за пораду. До побачення, – я ввічливо попрощався.

Аж підстрибував, так поспішав спуститися швидше на Клочківську, щоб там за рогом будинку, розі-

рвавши пакунок, довідатись, що в ньому? Дорога до книжкового ринку була зовсім порожньою: ні машин, ні людей. Я трішки відхекався й з нетерпінням сунув руку в рюкзак. Скло пляшок неприємно холодило руки. Знахідка була так-сяк перетягнута скотчем, тож я легко розірвав поліетилен, під яким виявився звичайний папір. Я дістав ліхтарик і присвітив. Якісь квитанції чи що? Спересердя рвонув пакунок і на асфальт випало декілька паперових стосиків, стягнутих гумкою. Підняв, придивився уважніше і вкляк: у мене в руках була пачка стодоларових банкнот! Чи ж справжні вони? Стояти тут з таким багажем небезпечно, тож я запхав увесь скарб назад у рюкзак, повісив його на плечі й рвонув до трамвайної зупинки, що на площі Рози Люксембург. Я біг, як тренований скакун. Пляшки видзвонювали таку симфонію, що на мене озирались перехожі. Не знаю, звідки в мене бралися сили. Важко дихав, чуб прилип до спітнілого лоба, пляшки надавили спину, але на це я не звертав уваги.

Перевів дух я аж удома. Похапцем позамикав хвіртку, двері й тремтячими руками дістав пакунок. Долари, здається, були справжнісінькі. Разів з десять намагався перерахувати, але їх було багато і я весь час збивався, а потім зателефонувала Сніжана: вона мала повернути заворожену пляшку горілки. Довелося все кинути й бігти до неї, а потім знову зачинятись на всі замки й рахувати. Нарешті, вдалося встановити точну суму: 230 тисяч доларів...

З півгодини я просто сидів, утупивши у вікно очі й намагався уявити себе власником такої суми. Не виходило. Цього разу моя багата уява не спрацьовувала,

бо думалося зовсім про інше: що з ними робити далі? А раптом кинуться їх розшукувати?..

Недовго міркуючи, вирішив їх удома не зберігати, бо міліція може напасти на мій слід: принаймні, той охоронець з метрополітену може їм розповісти, що я огинався саме тоді й саме в тому місці. За його описом складуть фоторобот і розішлють по всіх школах Харкова. І знайдуть мене. Зненацька завітають у гості, влаштують обшук і... Що за це може бути, я не знав, але долари точно відберуть. Тому вирішив хоча б на деякий час сховати їх на п'ятому поверсі нашого Пентагону. Чим не схованка? Недобудований, мертвий будинок, де ніхто, окрім прибудних собак, не вештається. І шукати в такій будівлі малесенький пакунок – це намагатися знайти голку в копиці сіна.

Ось він, наш Пентагон. Як давно я в ньому не був! Підіймаюсь східцями на п'ятій поверх, де ми із Циркулем облаштували нашу штаб-квартиру. Якось не було нагоди сюди завітати. Скільки всього відбулося за останні два місяці!

У штаб-квартирі нічого не змінилося. Тільки хтось, а може вітер, зірвав поліетилен, яким ми затуляли вікна, і тепер усе тут просякло вологою. Щоб їх завісити, довелось понишпорити в закутках інших приміщень. Спробую щось знайти. На другому поверсі надібав на початий рулон руберойду. Як це він і досі тут лежить? Ніхто не поцупив. З того часу, як “заморозили” будівництво, жителі цього кутка Москалівки порозтягали з нього все, що можна було винести.

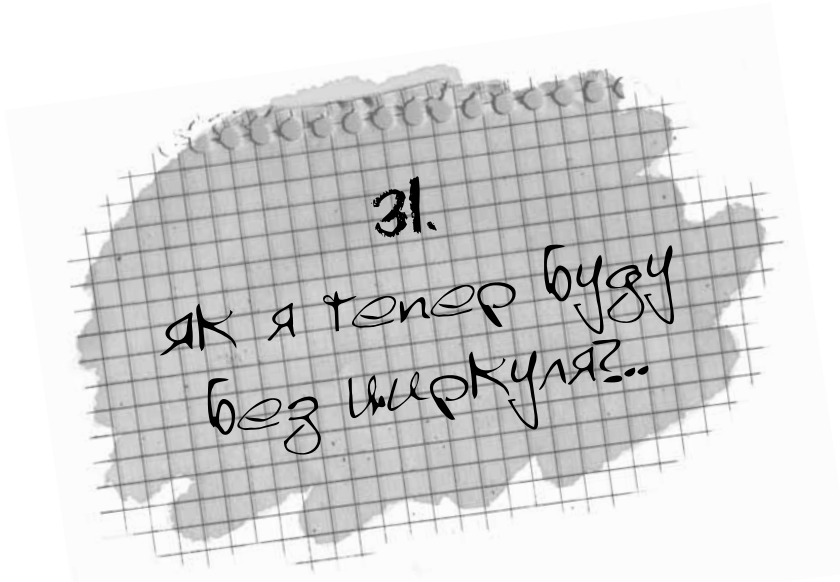
Я відірвав добрячий шмат руберойду, піднявся до штаб-квартири й заходився затуляти ним вікно.

Повозився хвилин десять, і хоч без молотка й гвіздків, мені таки вдалося це зробити.

Тепер треба добряче подумати, куди б сховати гроші. Насправді таких місць є достатньо, але як вибрати найнадійніше? Повільно походжав приміщенням і придивлявся. І вентиляційна шахта, і електрощитові, і пустоти під каналізацію та газові труби – усе це здавалося мені ненадійним. Та чого я, зрештою, ламаю голову! Кращої й надійнішої схованки, як старезне крісло не можна придумати. До того ж на нього не сядеш, якщо й захочеш, оскільки воно набралось вологи, хоч викручуй.

Я розклав крісло, відірвав шматок матерії, якою воно було обшите, фанеру й на саме дно поклав пакунок з доларами, а потім усе повернув на місце. Здається, усе нормально? Чого я хвилююся?! Як давно тут усе так стоїть, і жодного разу ми із Циркулем не помітили слідів чиеїсь присутності.

Нехай полежать кілька днів. А як про все це розповісти батькові? Але це ще півбідди, а хто гарантує, що він усі ці гроші не проп'є? Може, буде ефект від пляшки горілки, яку заворожила Сніжана? От він сьогодні приїде, а я йому її на стіл, мовляв, знайшов, коли прибирав у хаті. Побачу, що із цього вийде. А тоді вже почну готувати його до радісної звістки. Треба поспішати. Мамі негайно потрібна операція. Віддамо лікарям гроші, а тоді нехай приїздять із собаками слідчі з міліції й виламують нам з батьком руки на допитах. Якщо я й зізнаюсь, то грошей назад не повернеш.

Коли я повернувся з Пентагону, тато вже був удома. Зморений, неговіркий, зажурений. Навіть від горілки відмовився. Тоді я завів розмову про ліцей. Напрочуд легко він погодився написати заяву й сьогодні ввечері сходити до Лілії Борисівни додому.

Потім я розповів, що ми із Циркулем продаємо свої комп'ютери. Те що Юрко продає свій, татові не дуже сподобалось, але потім він махнув рукою, мовляв, якщо колись розбагатіємо, то повернемо.

Я ледь не бовкнув, що ми вже розбагатіли. Однак ще не наважувався йому про це сказати. Почекаю до завтра.

А тим часом батько по мобільнику заходився обдзвонювати всю мамину й свою рідню, розповідаючи як нам потрібні гроші.

Я не чув, що говорили родичі, але вираз батькового обличчя був невтішний.

Коли скінчились уроки, Циркуль привів до мене хлопця з паралельного класу зі старшим братом. Вони довго випробовували комп'ютер і таки погодились його купити. А я тим часом роздумував над тим, чи говорити Циркулеві про вранішню пригоду? Може, він порадить, що робити зі знахідкою. Та я все ж таки вирішив помовчати. Про це спершу слід сказати батькові.

Коли хлопці пішли, Циркуль запропонував пройтися.

– Вадиме, є розмова, – сказав він.

– Що ще сталося?

– Та нічого такого.

– Ну так розповідай, чого ти здалеку заходиш! – я починав дратуватися.

– Те, що сталося сьогодні, насправді сталося давно, – важко зітхнув Циркуль. Я бачив, що йому не легко говорити.

– Юрко, що ти мелеш? Як може відбутися сьогодні те, що відбувалося давно?!

– Та не перебивай. Сьогодні я дізнався, що мої батьки давно подали документи до якоїсь там установи, яка дозволяє виїхати за кордон. А тільки сьогодні вони отримали дозвіл. Тепер за місяць нам треба зібратись і назавжди залишити Харків. Оце і все, – Юрко подивився на мене і якимось винувато відвів погляд убік.

Запала мовчанка. Мій мозок ніяк не міг переварити почуте. Я намагався, і не уявляв свого життя без Циркуля.

– А я повертаюсь до нашої школи, – сказав я, нібито почувши це, батьки Циркуля нікуди не поїдуть.

– І правильно, – кисло усміхнувся Юрко.

– Слухай, ви що, змовилися втікати з Харкова?

– Тобто?..

– Антоніна Павлівна емігрувала до Канади. А ви куди?

– Правду говориш?! Уяви собі, ми також. Це ж класно! Я ще не встиг опинитися по той бік океану, а вже маю там добру знайому. Цікаво, в якому місті зупинилася Антоніна Павлівна? Ми, щоб ти знав, будемо тепер жити в Монреалі. Слухай, треба обов'язково довідатись, де живе вчителька? Зможеш?

– Зможу. Але я не уявляю, що мені робити без тебе, без Антоніни Павлівни? Хто б міг подумати, що все так скінчиться?

– У класі тебе всі поважають. Ти для них тепер лідер. Майже всі дівчата позакохувалися в тебе, але Анжеліка – по самі вуха. Тобі не буде сумно. Ось побачиш.

– А тобі?

– Мені дуже кепсько. Я, напевне, звідти втечу, – розпачливо буркнув Циркуль і чвиркнув крізь зуби.

– Та ні, – не погодився я. – Це вже, Юрко, коники.

– Згоден, що коники. Але ти тільки уяви, як мені тяжко прощатися з тобою, школою, класом, – він помовчав, пом'явся, а потім продовжив: з Ірою Приходько, з Москалівкою, Харковом? Як я житиму без людей, з якими мені було добре, без міста, де я був щасливий?

– Батьки хочуть, як краще. Виходить, так треба, – розсудив я.

Ближче до вечора ми з татом пішли провідувати маму. Дорогою до лікарні мені зателефонувала Сніжана: цікавилась, як там батько. Не міг же я у його присутності сказати, що пляшка горілки стоїть ще й досі неторканою. Відповів коротко: “Все нормально”. І вона, здається, здогадалась, що я не можу підтримувати розмову.

Ми принесли необхідні медикаменти й лікар сказав, що це якийсь час дозволить протримати маму у формі, а далі, як не крути, порятунок тільки в операції. Вона вперше за останні дні усміхалась і розмовляла досить довго, але потім їй стало гірше. Уперше в житті я побачив у батька на очах сльози.

Вечеряли ми мовчки. Пляшку, яку я вдруге виставив на стіл, він узяв, підвівся з-за столу й вийшов з хати. Напевне пішов до діда Трубача, але тількино батько вийшов на поріг, я почув як задзвеніло скло. Увійшовши до кухні, мовив, підморгнувши: Не всі закорковані пляшки відкорковують. Чи не так, Вадько?

Потім ми сіли дивитись телевізор. Перемикаючи канали, зупинилися на міських новинах. Ведучий інформаційного випуску повідомляв: “Невідомі злочинці, дізнавшись про шалену виручку казино, яку власники дивним чином встигли обміняти на долари, дочекались його закриття й вчинили напад, поцупивши понад двісті тисяч доларів. Охорона закладу вчасно викликала міліцію, яка оперативно відреагувала на сигнал і вже за лічені хвилини була на місці події, перетнувши злодіям дорогу. Але грабіжникам

вдалося втекти. Щоправда, недалеко, уже за кілька сот метрів від казино, у самому центрі міста, їх здогнали оперативники. Однак при ретельному обшуку викрадених грошей не виявлено, а втікачі таким чином опинилися лише підозрюваними в скоєнні злочину. Наразі проводиться слідство, яке, сподіваємося, встановить справжніх злочинців”.

– Вміло хлопці спрацювали, – зауважив батько й перемкнув на інший канал.

Випадково увімкнутий канал усе невідоме зробив ясным і зрозумілим, аж далі нікуди. Я сидів приголомшений новиною й хотів одразу ж сказати батькові, що ці долари в нашій кишені. От тільки як ними розпорядитися й не залетіти за ґрати? Їх можна віднести до міліції, а за це, я десь чув, дають винагороду у відсотках. І совість чиста й на операцію вистачить. А якщо не вистачить? Отут без тата не обійтись, бо хто ж зі мною, підлітком, розмовлятиме? Відберуть гроші й скажуть: ми тебе не знаємо. Отже, завтра вранці, коли батько піде до школи влаштувати мої справи, я швиденько мотнусь до Пентагону, заберу долари й розповім йому все. Мені тепер легше буде говорити, адже випуск новин батько чув, у курсі справи, а моя інформація буде йому доповненням, звалиться, мов сніг на голову.

Ранком я ледь дочекався, коли ж батько збереться йти до школи. А він наче навмисне чухався й чухався: то голився хвилин двадцять, то в задумі сьорбав каву й важко зітхав. Мені так і кортіло бовкнути йому про гроші. Але що слова? От принесу пачку доларів, бахну на стіл і скажу, що нарешті й на нашій вулиці свято.

– Ти точно вирішив кинути ліцей мистецтв? – перепитав батько вже на порозі. – Може не варто?

– Тату, я тебе благаю, зроби це все якнайшвидше.

– Будь удома. Я швиденько.

Тільки-но за ним зачинилися двері, я одягнувся, прихопив рюкзачок і подався до Пентагону.

Підвів голову й завмер: з вікна нашої штаб-квартири курився дим!.. Не відчуваючи під собою землі, я злетів на п'ятий поверх. У приміщенні сиділо двоє бомжів, посередині палало вогнище, повсюди валялись порожні пляшки з-під коньяку й недогризки.

– Шо пацан хочеш? – запитав один з них.
– З уроків утік. Забіг покурити, – збрехав я тремтячим голосом.

Кого-кого, а цих людей я вже добре знаю так само й підлість на яку вони здатні. Дарма, що на вигляд такі нещасні. Зрештою, можна буде прийти сюди з татком і витягти із крісла пакунок з доларами.

– Ну прохось, сідай, чого на дверях стоїш? Мене звати Професор. А його – Синяк, – відрекомендувався той, що сидів на дивані й клав до рота чорними від бруду руками шматки червоної риби.

– А мене звать Абабагаламага, – сказав я, ледь переводячи дух.

– Круто тебе охрестили. Я ще такого не чув. Ну, бери закурюй. Чого, прохось ми тебе зараз почастиємо. Дарма що бомжі, – обізвався той, що наминав червону рибу.

– Трішки вип'єш? Га? Пацан? – розщедрився Професор.

– Хворів недавно. Боткіна.

– Ну тоді бери кури, аж доки із сідниці дим не піде! Га-га-га-га! – Синяк простягнув мені тільки-но розпечатану пачку “Marlboro”.

Небачений достаток бомжів мене насторожив, а коли я присів на тумбочку, то помітив, що крісло, де я сховав гроші, розкурочене, а його частини горіли в багатті... Невже вони знайшли долари?!! А звідки ж у них таке питво, їжа, сигарети! Від розпачу я ледь не завив. Їдкий дим роз'їдав очі й дер у горлі. Мене всього почало трусити, як у лихоманці.

– Та ти, пацан, хворий. Випий ось коньячку, – простягнув пляшку Професор.

– Мені б солодкого чогось. Шоколаду. Морозива, – бовкнув я.

– А збігаєш до магазину? – запитав Синяк.

– А чому й ні, аби гроші.

– Зараз будуть. Тільки, пацан, ти знаєш, де тут долари міняють?

– У продовольчому магазині є пункт обміну.

– Молодчина, шариш по житні, як я бачу, – похвалив Професор. І вже звернувся до Синяка. – Нехай прикупить ще коньячку, бо скільки тут лишилось? Він підняв надпиту пляшку.

– Ага. Значить і коньячку нам купиш пляшечок зо три. Пойняв? Зараз я тобі дам грошей, та тільки ж обміняй, – Синяк почав порпатись у кишені пальта, витяг на диван мій пакуночок. – Не дивись, що ми бомжі. Ми елітні бомжі, пойняв, пацан?

– Пойняв, – буркнув я.

Синяк дістав два стодоларових папірці й простягнув мені, сказавши, що здачі йому не треба.

Я біг до крамниці й молив Бога, аби ніхто зі знайомих мене не побачив. Я гарячково думав, що ж робити? А як я картав себе, що не залишив гроші вдома!!! Ладен був себе власноруч четвертувати. На щастя, у магазині, окрім продавщиць, нікого не було. З пакунком я повернувся до компанії. Вони одразу припали до пляшок і цмулили коньяк наче молоко, а я ж запихався солодоцями, які ось-ось мали полізти назад. Вони довго розмовляли поміж собою, а потім кожен бурмотів щось уже сам до себе. Полум'я давно вже згасло. Від хвилювання й від холоду я клацав зубами. Потім ні з того, ні з сього Професор підвівся схопив палицю – і як улупить по голові Синяка!

– За що, ідіоте?! – заволав Синяк і шарнувся в кишеньку, мабуть, хотів дістати звідти щось для оборони.

– За те, що ти вчора прогнав Светку! – пояснив йому Професор і ще раз луснув його по голові.

У Синяка очі закотилися під лоба. Я так перелякався: очей немає, лише білки. Це жахливо! Він на мить завмер, а потім похилився і впав на диван.

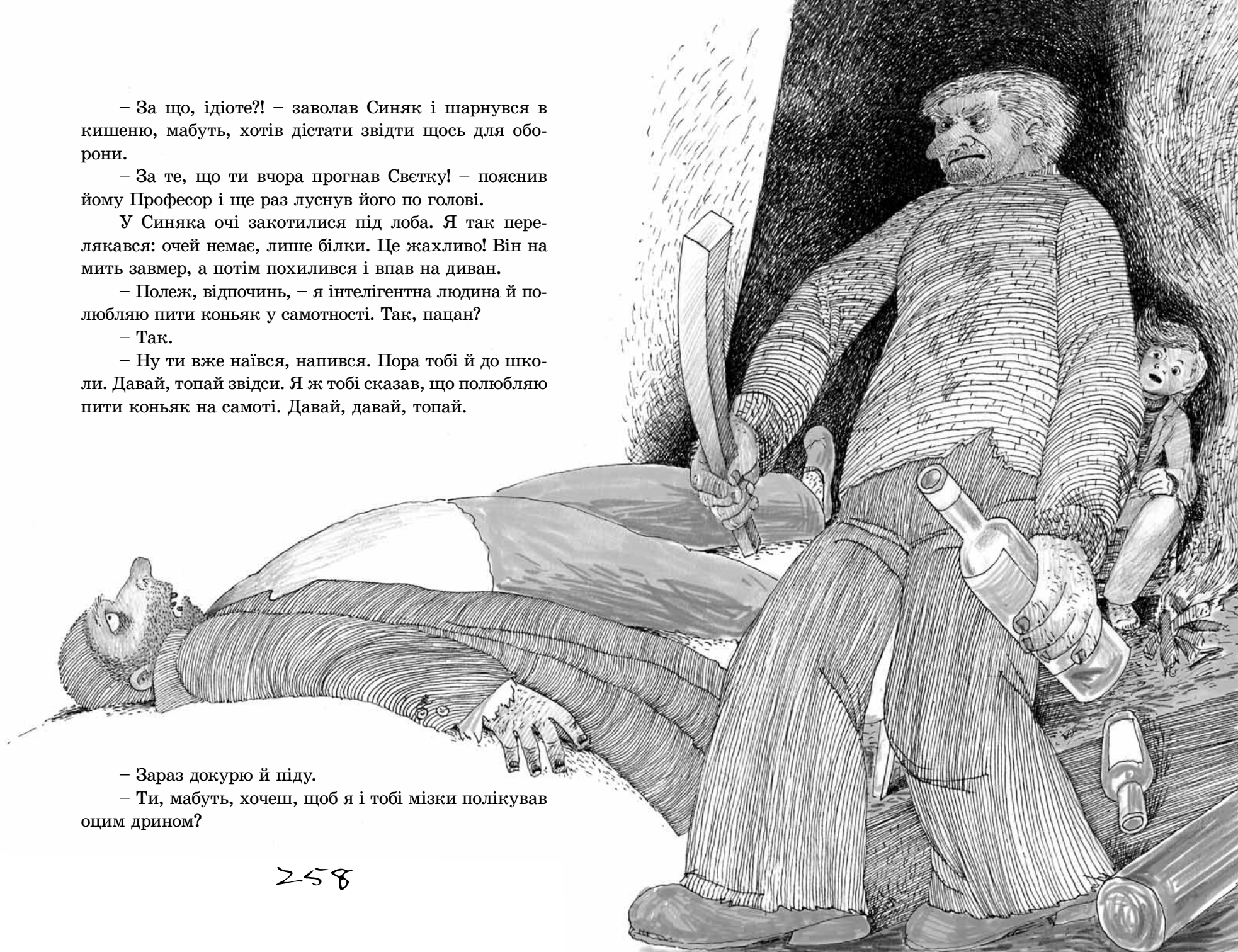
– Полеж, відпочинь, – я інтелігентна людина й люблю пити коньяк у самотності. Так, пацан?

– Так.

– Ну ти вже наївся, напився. Пора тобі й до школи. Давай, топай звідси. Я ж тобі сказав, що люблю пити коньяк на самоті. Давай, давай, топай.

– Зараз докурю й піду.

– Ти, мабуть, хочеш, щоб я і тобі мізки полікував оцим дрином?

– Чого ви? Мене вже тут немає.

Але далеко йти я не збирався. На всяк випадок пробігся східцями, гупаючи з усієї сили ногами, а потім навшпиньках піднявся до окупованої штабквартири. Причаївся біля входу. Чекаю.

Чого я чекаю? Не знаю. Просто я не міг піти звідси без грошей. От і все.

Упала на цементну підлогу, але не розбилась порожня пляшка. Професор щось до себе говорив, лаявся й хлебтав коньяк. Потім вирішив пошукати нужник й потьопав прямо на мене.

Утікати нікуди – помітять. Я втиснувся в стінку й подумав: що буде, те й буде.

Але він не дійшов, бо я чув, як він гучно гепнувся об одвірок і повалився додолу.

Обережно визирнув зі своєї схованки.

Бомж вовтузився на підлозі, смикав ногами, а руками тримався за живіт. Невдовзі він заспокоївся й біля нього утворилась маленька калюжа.

Професор задоволено застогнав, декілька разів спробував підвестися, але дарма. А згодом гучно захропів.

Синяк лежав горілиць із закривавленими губами, мабуть, кров ішла носом. Він важко дихав, при цьому в грудях, щось так клекотало, як магма в жерлі вулкана. Я, не гаючи й секунди, почав обмацувати його пальто. Спершу нічого схожого на пакунок ніде не намацав. Він щось бурмотів і лаявся.

Тоді я рвучко перевернув його на спину й одразу ж помітив, як під підкладкою випнувся прямокутник. Пакунок із грошима! Дірки, щоб пролізти під неї не знайшов.

Тоді я вчепився зубами в матерію і з усієї сили рвонув. Вона тріснула й розійшлася в різні боки, розіваний пакунок лежав прямо перед моїм носом.

Синяк почав ворухитись, лаятись, але підвестися не міг. Я схопив долари й щодуху чкурнув з Пентагону.

Батько сидів на порозі й нервово палив цигарку.

– Де тебе носить?! – сердито запитав для початку. Та насварити не встиг. – Господи, та що це з тобою? Вадиме? Хтось женеться за тобою? Ну, говори! Знову щось натворив?

– Усе нормально. Тільки не лайся, – сказав я, ледь переводячи дух, і дістав з-за пазухи пакунок. – Ось! Тепер у нас є гроші не тільки на операцію, – простягнув йому долари.

– ???

– Зараз усе дізнаєшся. Ходімо до хати.

– Вадиме! Ти із глузду з'їхав! Та нас посадять обох за такі гроші!

Я відсапався, попив води й почав розповідати. Поступово обличчя батька спокійнішало. А коли я скінчив і запитав у нього: “Може, звернутись до міліції й отримати за це винагороду? Раптом, це державні

гроші?”. Батько взяв до рук пакунок, потримав і поклав на місце. Підхопився й пішов замкнути двері. Зайшов у кімнату, розгублено посміхаючись, без слів.

Я знов почав щось лепетати про державні гроші, відсотки, винагороду... Про наше безвихідне становище, про хвору маму...

– Які державні гроші, синку?! – раптом підхопився тато. – Усі казино в Харкові приватні! А хазяї цього пограбованого, запевняю тебе, не помруть у злиднях! Надолужать!

Батько підхопив мене, пригорнув міцно до грудей. Його плечі почали здригатись... Чи плаче мій дужий татко?!

Тут уже і я не втримався. Та чого це я? Та так... Просто за компанію...

Зміст

1. Блютуз вигадали на мою погибель	5
2. “Голий лізе на акацію”	11
3. Сеанс магії	29
4. Дідусеві руки розвели біду	33
5. Таємниця циганської торби	41
6. Операція “Холодний душ”	46
7. Сніжана знає, як розігнати хмари	72
8. Імідж – це все!	81
9. Ранок стрілецької страти переноситься	87
10. Покійний циган повертається	98
11. Цього ніхто не міг передбачити	106
12. Анжеліка з ножем	112
13. Я стаю культовим хлопцем у класі	119
14. Прощання із циганом	128
15. Циркуль + Приходько?	135
16. Ще одна неймовірна пригода в 7-В	143
17. Я закохався в інопланетянку?	159
18. Неймовірне стає очевидним	163
19. Як плюнути, щоб все забути?	165
20. Біда не приходить сама	167
21. Прощавай, школо!	174
22. Де взяти 80 тисяч доларів?	178
23. Ситий голодного не розуміє	183
24. Чужий хліб гіркий	190
25. Сніжана опинилась у ХІХ столітті	196
26. Здрастуй і прощавай, ліцею	201
27. Школа без Антоніни Павлівни	226
28. Пригода на дорозі	231
29. На могилі Гулака-Артемівського	234
30. Таке трапляється не лише в кіно	241
31. Як я тепер буду без Циркуля?	250
32. Було ваше – стало наше	255
33. Тато в паніці	264